

**UCHWAŁA NR XLI/511/14
RADY MIEJSKIEJ W PISZU
z dnia 24 stycznia 2014 r.**

**w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Pisz
na lata 2014 -2020**

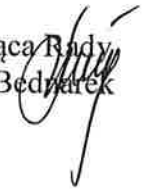
Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz 594,645 i 1318) oraz art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2013 r., poz.182, 509 i 1650) , Rada Miejska w Pisz uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Pisz na lata 2014-2020, która stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Pisz.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady
Lilla Bednarek

Załącznik do:
Uchwały Nr XLI/511/14
Rady Miejskiej w Pisz
z dnia 24 stycznia 2014

**STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH
GMINY PISZ
NA LATA 2014-2020**

STYCZEŃ 2014

Spis treści

Wykaz skrótów	4
Wstęp	5
1. Uwarunkowania zewnętrzne Strategii	7
1.1. Uwarunkowania technologiczne, ekonomiczne i społeczne	8
1.2. Uwarunkowania prawne i programowe	9
2. Wybrane zagadnienia sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Pisz	15
2.1. Ogólna charakterystyka Gminy	15
2.2. Ludność	16
2.3. Warunki życia w Gminie	19
2.3.1. Drogi i transport	19
2.3.2. Infrastruktura komunalna	20
2.3.3. Ochrona środowiska	21
2.3.4. Mieszkalnictwo	21
2.3.5. Opieka zdrowotna	23
2.3.6. Oświata	24
2.3.7. Kultura i sport	29
2.3.8. Wynagrodzenia	32
2.3.9. Dochody i wydatki budżetu Gminy	32
2.4. Bezpieczeństwo publiczne	35
2.5. Aktywność obywatelska oraz dostępność przestrzeni publicznej	37
3. Rynek pracy Gminy Pisz	40
3.1. Aktywność zawodowa mieszkańców Gminy	40
3.1.1. Pracujący	40
3.1.2. Stan bezrobocia	41
3.1.3. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy	42
3.1.4. Struktura socjodemograficzna bezrobotnych	45
3.1.5. Aktywizacja zawodowa bezrobotnych	47
3.1.6. Oferty pracy	48
3.2. Podmioty gospodarki narodowej	49
4. Główne problemy społeczne Gminy Pisz	53
4.1. Ogólna charakterystyka świadczeń przyznawanych z pomocy społecznej	53
4.2. Dominujące problemy społeczne Gminy w ujęciu pomocy społecznej	57
4.2.1. Ubóstwo	59
4.2.2. Bezrobocie	59
4.2.3. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	60
4.2.4. Długotrwała lub ciężka choroba	61
4.2.5. Potrzeba ochrony macierzyństwa	61
4.2.6. Niepełnosprawność	62
4.3. Problem uzależnień	62
4.4. Przemoc w rodzinie	67
5. Zasoby instytucjonalne Gminy Pisz	68
5.1. Instytucje mające siedzibę na terenie Gminy	68
5.2. Wybrane instytucje na terenie powiatu piskiego	71
6. Podsumowanie części diagnostycznej	73
7. Zasady horyzontalne Strategii	75
8. Priorytety, cele i kierunki działań	77
Priorytet I. Mieszkańcy aktywni na rynku pracy	79

Priorytet II. Rodzina fundamentem społeczeństwa	81
Priorytet III. Dzieci i młodzież przyszłością społeczeństwa	84
Priorytet IV. Osoby starsze, niepełnosprawne i chorujące pełnoprawnymi członkami społeczeństwa	86
Priorytet V. Aktywne i zintegrowane społeczności lokalne	89
9. Wdrażanie i monitoring Strategii	92
9.1. Źródła finansowania Strategii	92
9.2. Monitorowanie i ewaluacja Strategii	93
Spis tabel	96
Spis wykresów	97

Wykaz skrótów

BDL – Bank Danych Lokalnych
DPS – Dom Pomocy Społecznej
GUS – Główny Urząd Statystyczny
GZI – Gminny zespół interdyscyplinarny na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie
KIS – Klub Integracji Społecznej
KPP – Komenda Powiatowa Policji w Pisz
KP PSP – Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Pisz
KPR – Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020”
KRPA – Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gminie Pisz
KWP – Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie
MGBP – Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Pisz
MGOPS – Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
MGOSiR – Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pisz
MZP – Muzeum Ziemi Piskiej w Pisz
NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
ODN – Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
OHP – Ochotniczy Hufiec Pracy w Pisz
OPiT – Ośrodek Profilaktyki i Terapii
OREW – Ośrodek Rewalidacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Pisz
OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Pisz
PDK – Piski Dom Kultury w Pisz
PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKW – Państwowa Komisja Wyborcza
PPPP – Powiatowa Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Pisz
PUP – Powiatowy Urząd Pracy w Pisz
ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Olsztynie
SRK 2020 – Strategia Rozwoju Kraju 2020
SRPS – Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Pisz na lata 2014-2020
ŚDS – Środowiskowy Dom Samopomocy
UE – Unia Europejska
UM – Urząd Miejski w Pisz
WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej w Pisz
WUP – Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie
ZEOSiP – Zespół Ekonomicznej Obsługi Szkół i Przedszkoli w Pisz

Wstęp

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych jest zadaniem własnym gminy o charakterze obligatoryjnym. Obowiązek ten nakładają art. 16b ust. 1 oraz art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej. Gmina może podejść do tej kwestii czysto „formalistycznie”, patrząc na strategię jako jedno z przymusowych zadań, niewnoszących konkretnej wartości dodanej w obszarze polityki społecznej, a nawet tzw. „półkownika”, czyli kolejny obowiązkowy dokument, do którego nikt nie zagląda. Ale może też potraktować proces opracowania strategii jako szansę do lepszego poznania opinii oraz propozycji instytucji i organizacji zaangażowanych w rozwiązywanie problemów społecznych, po to, aby założenia dokumentu strategicznego maksymalnie dopasować do potrzeb i barier społecznych.

Wychodząc z tego drugiego założenia, w związku z upływającym terminem obowiązywania Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Pisz na lata 2006-2013, władze podjęły decyzję o rozpoczęciu procesu opracowania nowego dokumentu strategicznego. Zadanie to delegowano na MGOPS w Pisz i OPiT w Pisz, jako jednostki w największym stopniu związane ze sferą problemów społecznych, zwłaszcza zagrożenia wykluczeniem społecznym. Ponadto do prac nad strategią zaangażowano eksperta zewnętrznego zajmującego się dziedziną planowania strategicznego w jednostkach pomocy i integracji społecznej.

Pierwszym etapem przygotowania SRPS była diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Pisz. W jej opracowaniu wykorzystano przede wszystkim dane statystyczne pochodzące z BDL GUS, roczniki statystyczne z lat 2008-2012, publikacje GUS, a także dane i sprawozdania MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz oraz PUP. Pozwoliły one na dogłębne zbadanie warunków życia ludności Gminy, procesów demograficznych zachodzących na jej obszarze, a także zjawisk rynku pracy. W związku z tym, iż analiza została przeprowadzona w odniesieniu do sytuacji w powiecie i województwie, posłużono się również danymi udostępnionymi przez ROPS i WUP. Przydatne okazały się także informacje dostępne na stronie internetowej www.pisz.pl i na stronach poszczególnych instytucji. Wiele informacji, w szczególności o osobach korzystających z pomocy i wsparcia, rodzajach świadczeń oraz zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia, udało się pozyskać z oceny zasobów pomocy społecznej w Gminie.

Uzupełnienie stanowiły wyniki badań dotyczących występowania zjawiska spożywania alkoholu, zażywania narkotyków i nikotyny oraz występowania przemocy wśród mieszkańców Pisz, przeprowadzonych na zlecenie OPiT w Pisz. W toku analizy sytuacji ekonomiczno-społecznej Gminy dał się jednak odczuć brak badań w obszarach głównych problemów społecznych. Dostępne informacje pozwalają jedynie na ich ilościową ocenę.

Drugim etapem opracowania SRPS były warsztaty, które odbyły się 25 listopada 2013 roku na sali sesyjnej UM. Wzięli w nich udział przedstawiciele wszystkich kluczowych, z punktu widzenia lokalnej polityki społecznej, instytucji i organizacji:

- ✓ MGOPS w Pisz;
- ✓ OPiT w Pisz;
- ✓ Sądu Rejonowego w Szczytnie;
- ✓ Sołtysi Sołectw Szeroki Bór Piski, Rostki, Turowo;
- ✓ ŚDS w Pisz;
- ✓ KPP;
- ✓ Straży Miejskiej w Pisz;
- ✓ KPPSP;
- ✓ ZEOSiP;
- ✓ Szpitala Powiatowego w Pisz;

- ✓ Oddziału Caritas przy Parafii Matki Miłosierdzia Ostrobramskiej w Pisz;
- ✓ Dekanatu Diecezji Elckiej w Pisz;
- ✓ Hospicjum Domowego w Pisz;
- ✓ UM;
- ✓ Stowarzyszenia „Habass”;
- ✓ PUP;
- ✓ PPPP;
- ✓ Powiatowego Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego Szkół i Placówek w Pisz;
- ✓ MGBP;
- ✓ PCPR.

W pierwszej części spotkania jego moderator zaprezentował wyniki diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej. Natomiast druga część warsztatów została poświęcona identyfikacji zasobów, potrzeb oraz ustaleniu propozycji działań realizacyjnych w odniesieniu do głównych grup „problemowych”: rodziny, dzieci i młodzieży, osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących, bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo, osób uzależnionych, marginalizowanych, doznających przemocy oraz społeczności lokalnych.

Na podstawie bogatych materiałów wypracowanych podczas warsztatów, przy uwzględnieniu założeń obecnie realizowanych programów gminnych (w szczególności Strategii Rozwoju Gminy Pisz na lata 2007-2015, Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2013-2015, a także programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz narkomanii), opracowano część operacyjną SRPS.

Niniejszy dokument składa się zatem z dwóch niezbędnych dla efektywnej realizacji zadań Gminy części, a mianowicie diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej oraz spójnego z nią długofalowego planu działań. Celem nadrzędnym SRPS jest poprawa jakości życia mieszkańców. Należy jednak nadmienić, iż w ujęciu SRPS cel ten obejmuje wyzwania rozwojowe, lokujące się przede wszystkim wokół zagadnień rynku pracy, aktywności publicznej oraz funkcjonowania wybranych grup społecznych. Dlatego też SRPS, pomimo jej samoistności, powinno się rozpatrywać w kontekście szerszej strategii rozwoju Gminy, uwzględniającej inwestycje w infrastrukturę techniczną, rozwój turystyki, rolnictwa i przemysłu, politykę podatkową czy usprawnianie działania administracji samorządowej.

1. Uwarunkowania zewnętrzne SRPS

Planowanie strategiczne w obszarze gminnej polityki społecznej stanowi dość długi i skomplikowany proces dostosowywania głównych celów publicznej interwencji oraz metod i narzędzi działania do obecnych i przyszłych potrzeb społecznych, z uwzględnieniem posiadanych zasobów oraz szans i zagrożeń pochodzących z otoczenia. Opracowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych można porównać do planowania wyprawy wspinaczkowej na szczyty w Himalajach. Do takiego przedsięwzięcia należy przygotować się od strony organizacyjnej, logistycznej i finansowej, zadbać o odpowiedni sprzęt, ludzi i ich kondycję. Planując termin podejścia na szczyt trzeba również brać pod uwagę szereg czynników klimatycznych takich jak pogoda, temperatura, siła wiatru, a także lokalnych uwarunkowań prawno-administracyjnych, które mogą utrudnić lub nawet uniemożliwić realizację planu.

Podobnie jest ze strategią rozwiązywania problemów społecznych. Kluczowe wydaje się zapewnienie adekwatności celów dokumentu do zdiagnozowanych problemów i potrzeb społecznych, a także określenie skutecznych i efektywnych metod działania. Jednakże planując strategię, należy również brać pod uwagę różnorodne uwarunkowania zewnętrzne, które mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na realizację jej założeń.

Wykorzystując analizę PESTER¹ można wyróżnić czynniki zewnętrzne mające wpływ na gminną politykę społeczną w sześciu wymiarach, które prezentuje tabela nr 1.

Tabela 1. Wymiary uwarunkowań zewnętrznych strategii

POLITYCZNY Stabilność władz regionalnych/lokalnych Polityka podatkowa bezpośrednia i pośrednia Wydatki na cele publiczne Obszary konfliktów Programy specjalne	TECHNICZNY (TECHNOLOGICZNY) Istniejące systemy i struktury organizacyjne Systemy informacji Systemy komunikacji Transport Rozwój nowych produktów Przyszłe trendy
EKONOMICZNY Dochody Inflacja Zatrudnienie, bezrobocie Przedsiębiorczość Stopy wzrostu gospodarczego Waluta Recesja Zaufanie, stabilność	EKOLOGICZNY (POLITYKA PRZESTRZENNA) Kwestie ochrony środowiska (przepisy ochrony środowiska) Organizacje i ruchy ekologiczne Zmiany krajobrazu Urbanistyka i architektura Tendencje w kształtowaniu przestrzeni
SPOŁECZNY Mody i trendy Trendy demograficzne Edukacja Postawy i oczekiwania Wartości, style życia	REGULATYWNY (PRAWO) Legislacja rządowa i europejska Gwarancje zatrudnienia Przepisy bezpieczeństwa Przepisy o ochronie konkurencji

Źródło: <http://platforma.decydujmyrazem.pl/images/platforma/obrazki/PESTER.pdf>

Jak widać, na wdrażanie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych może mieć (potencjalny) wpływ wiele różnych czynników zewnętrznych. Z uwagi na charakter niniejszego dokumentu, omówienie wszystkich tych czynników nie wydaje się możliwe ani celowe. Uwaga zostanie poświęcona wymiarowi technologicznemu, ekonomicznemu

¹ Analiza PESTER jest zaadaptowaną na potrzeby samorządów i organizacji społecznych metodą badania makrootoczenia. Pierwotne narzędzie, czyli analiza PEST, pochodzi z obszaru zarządzania biznesem. Pozwala na planowanie w oparciu o analizę czynników politycznych, ekonomicznych, społecznych i technologicznych.

i społecznemu, a także (w większym zakresie) regulacjom prawnym, w tym szczególnie uwarunkowaniom programowym, które wyznaczają ramy oraz priorytetowe kierunki działania instytucji publicznych.

1.1. Uwarunkowania technologiczne, ekonomiczne i społeczne

Przemiany gospodarcze i socjokulturowe, zachodzące obecnie na świecie oraz w Polsce, są ściśle powiązane z procesami globalizacyjnymi oraz rozwojem nowych technologii teleinformatycznych (w szczególności Internetu). Mówi się o społeczeństwie informatycznym, gospodarce cyfrowej czy gospodarce opartej na wiedzy. Wszystkie te określenia wskazują na wzrost znaczenia informacji i wiedzy w procesach gospodarczych oraz życiu społecznym. Rozwój bankowości elektronicznej, biznesu elektronicznego i innych sektorów rynków opartych na narzędziach teleinformatycznych, coraz częściej dostępnych w urządzeniach mobilnych, spowodowały wykształcenie nowego modelu gospodarki, w której o przewadze konkurencyjnej decyduje efektywne wykorzystanie wiedzy i różnorodnych kompetencji².

Współczesne podmioty gospodarcze są silnie uzależnione od stanu gospodarki, w której działają. Globalizacja spowodowała integrację rynków w różnych częściach świata. Potwierdził to wielki kryzys, zapoczątkowany w 2007 roku w USA, który wpłynął i nadal wpływa na kondycję gospodarek w wielu krajach. Ponadto, w związku ze spłaszczeniem się współczesnych cykli koniunkturalnych, należy się spodziewać częstszego występowania okresów recesji³.

Światowy kryzys gospodarczy i jego skutki (rosnące bezrobocie, bankructwa firm, spadek produkcji, wzrost cen) uwidoczniły również słabość systemu zabezpieczenia społecznego w państwach opiekuńczych, utożsamianego głównie z wypłacaniem świadczeń pieniężnych w razie wystąpienia ryzyk socjalnych, np. bezrobocia, niezdolności do pracy i starości. Słabość polega na tym, że „fundusze na świadczenia mają mniejsze wpływy i większe wydatki, gdy mniej osób pracuje (nie płacą wtedy podatków i składek), a przybywa uprawnionych do pomocy”. Ponadto „świadczenia powiększają problem bezrobocia i bierności zawodowej (ogólnie niezatrudnienia), stanowiąc bodziec do dezaktywizacji zawodowej zwłaszcza wśród tych obywateli, którzy mają ogólnie mniejsze szanse na zatrudnienie”⁴.

W tym kontekście kluczowym wyzwaniem staje się redefinicja kwestii socjalnych (np. pojęcie wykluczenia społecznego), uwzględniająca pojawienie się nowych ryzyk socjalnych, związanych z rozpadem tradycyjnych więzi społecznych, wydłużaniem się życia ludzi, zmianami w organizacji pracy czy rewolucją teleinformatyczną. Ważne jest upowszechnianie edukacji społecznej uwzględniającej ideę „uczenia się przez całe życie”, ukierunkowanej przede wszystkim na rozwój wiedzy, kwalifikacji i umiejętności zawodowych potrzebnych na rynku pracy. Działania władz publicznych powinny ponadto wspierać pracowników słabszych i mniej zarabiających, a także promować rozwiązania służące godzeniu życia rodzinnego z aktywnością zawodową.

Przekształcenie państwa opiekuńczego, gwarantującego obywatelom bezpieczeństwo socjalne, w państwo pomocnicze i zdecentralizowane, które stymuluje rozwój przedsiębiorczości społecznej i aktywności obywatelskiej, stanowi główny postulat koncepcji aktywnej polityki społecznej (APS). Następuje odchodzenie od tradycyjnego modelu

² A. Kwasek, *Początek XXI wieku w kontekście nowych technologii i zjawisk społeczno-gospodarczych*, http://www.wsz-pou.edu.pl/magazyn/?strona=mag_kwasek62&nr=62&p=

³ S. Marek, A. Wieczorek-Szymańska, *Przyczyny i przewidywane skutki kryzysu finansowego XXI wieku*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” nr 21, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 225.

⁴ R. Szarfenberg, *Aktywna polityka społeczna*, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/APS.pdf>

rządzenia z centralną rolą państwa w kierunku demokracji uczestniczącej, w której obywatele mają kluczowy udział w sprawowaniu władzy i jej kontrolowaniu (partycypacja publiczna). W planowaniu i realizacji działań z zakresu polityki społecznej istotne staje się urzeczywistnianie idei partnerstwa i trójsektorowej współpracy podmiotów publicznych, prywatnych i społecznych⁵. Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać powyższe zjawiska jako istotne czynniki zewnętrzne kształtujące sytuację społeczną i ekonomiczną w Gminie Pisz.

1.2. Uwarunkowania prawne i programowe

Podstawą prawną ustroju Polski jest ustawa zasadnicza, czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.). W preambule Konstytucji zostały określone fundamentalne wartości, które decydują o harmonijnym funkcjonowaniu bytu państwowego: poszanowanie wolności i sprawiedliwości, współdziałanie władz, dialog społeczny oraz zasada pomocniczości (subsydiarności) umacniająca uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Ponadto, rozdział pierwszy Konstytucji RP wprowadza szereg zasad ustrojowych, wśród których należy wskazać w szczególności „demokratyczne państwo prawne, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 2 i 7 Konstytucji). Oznacza to, że:

- 1) władzę sprawuje naród poddający swoje organy przedstawicielskie cyklicznej legitymizacji w wolnych i powszechnych wyborach;
- 2) organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa;
- 3) ochrona słabszych ekonomicznie jednostek i grup ludności wyraża się w istnieniu odpowiednich zabezpieczeń społecznych i usług socjalnych świadczonych przez państwo i różne wspólnoty samorządowe.

Urzeczywistnianie zasady „sprawiedliwości społecznej” odbywa się w praktyce w oparciu o akty normatywne niższego rzędu, zwłaszcza ustawę z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2013 r. poz. 182 z późn. zm.). Stanowi ona główną przesłankę i zarazem bezpośrednią podstawę prawną opracowywania strategii rozwiązywania problemów społecznych przez gminę.

W myśl art. 2 ust. 1 przywołanej ustawy, „Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”. Tak rozumianą działalność organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Ustawa podkreśla, iż pomoc społeczna powinna wspierać osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, aby mogły żyć w warunkach odpowiadających godności człowieka. Ale zarazem wymaga od klientów współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej. Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić w szczególności:

- ustawę z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.);

⁵ A. Karwacki, M. Rymśa, *Meandry upowszechniania koncepcji aktywnej polityki społecznej w Polsce*, w: *Polityka aktywizacji w Polsce. Usługi reintegracji w sektorze gospodarki społecznej*, red. M. Grewiński, M. Rymśa, Warszawa 2011, s. 30-32.

- ustawę z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375);
- ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2012 r. poz. 1356 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2012 r. poz. 124);
- ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2013 r. poz. 1456 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013 r. poz. 966 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 266 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 r. poz. 674 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 225 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.);
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651 z późn. zm.);
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2012 r. poz. 1228 z późn. zm.).

Ponadto, dla skutecznej i efektywnej realizacji celów gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, należy odnieść się do dokumentów strategicznych i programowych na szczeblu międzynarodowym, krajowym i regionalnym. W szczególności tych, które podejmują temat wykluczenia społecznego jako jednego z głównych wyzwań dla współczesnej polityki społecznej.

Rozwiązania w zakresie przeciwdziałania i walki z wykluczeniem społecznym przyjmowane przez organy UE mają szczególne znaczenie z uwagi na ich implementację w polskich przepisach i dokumentach strategicznych. W 2010 roku Komisja Europejska opublikowała komunikat „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”⁶. Jest to długookresowy program rozwoju społeczno-gospodarczego UE, który zastąpił realizowaną od 2000 roku Strategię Lizbońską. Dokument podkreśla potrzebę wspólnego działania państw członkowskich na rzecz wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform umożliwiających stawienie czoła wyzwaniom związanym z globalizacją, starzeniem się społeczeństw czy rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów.

W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

- a) wzrost inteligentny (ang. *smart growth*), czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,

⁶ Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020 (http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf).

- b) wzrost zrównoważony (ang. *sustainable growth*), czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,
- c) wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (ang. *inclusive growth*), czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną⁷.

Strategia *Europa 2020* zakłada osiągnięcie pięciu wzajemnie ze sobą powiązanych celów nadrzędnych, które ujęto w formie mierzalnych, odzwierciedlających różnorodność potrzeb w dziedzinie społecznej, gospodarczej i ekologicznej. Są to:

1. osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% osób w wieku 20-64 lat między innymi wskutek zwiększenia liczby pracujących kobiet i osób starszych oraz lepszej integracji migrantów na rynku pracy;
2. poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej, w tym przeznaczanie 3% PKB UE na inwestycje w badania i rozwój;
3. zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu z poziomami z 1990 roku oraz zwiększenie do 20% udziału energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii, a także dążenie do zwiększenia efektywności energetycznej o 20%;
4. podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez zmniejszenie odsetka osób przedwcześnie kończących naukę do poniżej 10% oraz zwiększenie do co najmniej 40% odsetka osób w wieku 30-34 lat mających wykształcenie wyższe;
5. wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza poprzez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego 20 milionów obywateli⁸.

Podstawowymi instrumentami realizacji założeń Strategii *Europa 2020* są przygotowane przez Komisję Europejską inicjatywy przewodnie, a także opracowywane przez państwa członkowskie UE Krajowe Programy Reform.

Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020” w Polsce przyjęto w kwietniu 2011 roku. Dokument ten stanowi odpowiedź na zidentyfikowane przez Komisję Europejską oraz władze krajowe najpoważniejsze wyzwania i bariery rozwojowe. Według KPR, rząd powinien skoncentrować się na wdrażaniu reform, które służą odrabianiu zaległości rozwojowych, a także budowaniu nowych przewag konkurencyjnych w trzech obszarach priorytetowych:

1. Infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego;
2. Innowacyjność dla wzrostu inteligentnego;
3. Aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu⁹.

Problem wykluczenia społecznego w kontekście założeń KPR został potraktowany jako kluczowe wyzwanie rozwojowe Polski. Działania na rzecz ograniczenia skali ubóstwa i marginalizacji koncentrują się głównie na zwiększaniu szans na zatrudnienie osób z różnych względów defaworyzowanych na rynku pracy (zwłaszcza osób młodych, o niskim poziomie wykształcenia, o złym stanie zdrowia i/lub niepełnosprawnych). KPR podtrzymuje bowiem jedną z tez aktywnej polityki społecznej, że instrumenty zabezpieczenia społecznego, którymi dysponują państwa, nie są w stanie długofalowo rozwiązywać problemów socjalnych. Natomiast rynek pracy jawi się jako mechanizm, który efektywniej pozwala integrować ze społeczeństwem osoby znajdujące się na jego marginesie. Jako niezbędne KPR uznaje zatem zwiększanie zakresu aktywnych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w tym „zwiększenia wykorzystania zatrudnienia socjalnego oraz rozwoju sektora ekonomii

⁷ <http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Strategia+Europa+2020>

⁸ Zob. *Europa 2020*, s. 12.

⁹ *Krajowy Program Reform „Europa 2020”*, Warszawa 2011, s. 4-5 (ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_poland_pl.pdf).

społecznej, które umożliwiają rozbudowę instrumentów zapewniających osobom wykluczonym dostęp do usług społecznych oraz pozwalających na powrót na rynek pracy"¹⁰. Na szczeblu krajowym istotne znaczenie ma również **Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo** przyjęta przez Radę Ministrów 25 września 2012 roku¹¹. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Strategia Rozwoju Kraju 2020 wyznacza trzy obszary strategiczne – Sprawne i efektywne państwo, Konkurencyjna gospodarka, Spójność społeczna i terytorialna, w których koncentrują się główne działania władz publicznych. W kontekście założeń gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych warto wskazać kilka wybranych założeń strategii krajowej:

- rozwój kapitału społecznego stanowi jedno z kluczowych wyzwań Polski i służy zwiększeniu skali i trwałości zaangażowania oraz współpracy obywatelskiej; państwo powinno jedynie tworzyć warunki dla tego procesu sprzyjając oddolnym inicjatywom obywatelskim m.in. poprzez zmiany programów nauczania oraz wspieranie nieformalnej edukacji obywatelskiej;
- rozwój kapitału ludzkiego jest jednym z głównych czynników decydujących o rozwoju i konkurencyjności kraju, poszczególnych regionów oraz środowisk lokalnych; zadania państwa powinny koncentrować się na ograniczeniu czynników zniechęcających do podejmowania i utrzymywania aktywności zawodowej, w szczególności osób młodych dopiero wchodzących na rynek pracy, osób niepełnosprawnych oraz starszych; ponadto państwo powinno kreować przejście od modelu kształcenia opartego głównie na szkole i przekazywaniu wiedzy encyklopedycznej do szerokiego modelu edukacji, łączącego kształcenie w szkołach z edukacją nieformalną trwającą całe życie i powiązaną z praktyką (m.in. z konkretnymi potrzebami pracodawców i potrzebami życia w z informatyzowanym społeczeństwie);
- zagrożenie wykluczeniem w Polsce ma charakter terytorialny – w poszczególnych regionach istnieją obszary problemowe, charakteryzujące się niską dostępnością i jakością usług publicznych, ograniczonymi zasobami własnymi i w konsekwencji niskim potencjałem rozwojowym; nacisk powinien zostać położony nie tylko na działania redystrybucyjne, prowadzące do łagodzenia ubóstwa, ale przede wszystkim na działania aktywizujące, umożliwiające powszechne uczestnictwo w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego.

SRK 2020 stanowi bazę dla 9 strategii zintegrowanych, a także programów rozwoju, które powinny przyczyniać się do realizacji założonych w niej celów, a także rozwijać i uszczegóławiać reformy w niej wskazane. Jednym z kluczowych dokumentów programowych dotyczących rozwiązywania problemów społecznych jest **Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji**. Określono w nim, że walka z ubóstwem i wykluczeniem musi opierać się na wzroście gospodarczym i zatrudnieniu oraz na nowoczesnej i skutecznej ochronie socjalnej. Interwencja innowacyjnej ochrony socjalnej musi być połączona z szerokim zestawem polityk społecznych, łącznie z ukierunkowaną edukacją, pomocą społeczną, mieszkalnictwem, zdrowiem, godzeniem życia prywatnego i zawodowego oraz polityk rodzinnych. Na poziomie regionu Warmii i Mazur kluczowym dokumentem określającym cele i zadania samorządów, publicznych instytucji pomocy społecznej i służb zatrudnienia oraz podmiotów

¹⁰ Tamże, s. 45.

¹¹ http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK_2020/Documents/Strategia_Rozwoju_Kraju_2020.pdf

niepublicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, jest **Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku**. W odpowiedzi na dominujące problemy regionu takie jak dysfunkcje w rodzinach, wzrost zagrożenia marginalizacją zawodową i społeczną, a także małą aktywność lokalnych społeczności, Strategia zakłada:

- a) w obszarze priorytetowym I „Prawidłowo funkcjonująca rodzina” – tworzenie warunków do możliwie pełnego rozwoju rodziny i do właściwego jej funkcjonowania;
- b) w obszarze priorytetowym II „Wzmacnianie integracji społecznej” – stworzenie możliwości wyjścia z izolacji społecznej oraz integrację z otoczeniem szczególnie osób starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych, ofiar przemocy, bezdomnych i innych znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej;
- c) w obszarze priorytetowym III „Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych” – wspieranie bezrobotnych mieszkańców regionu, służące w szczególności zwiększeniu aktywności edukacyjnej mieszkańców województwa, podniesieniu ich potencjału zawodowego oraz podjęciu pracy;
- d) w obszarze priorytetowym IV „Rozwój społeczeństwa obywatelskiego” – wzmocnienie postaw prospołecznych, rozwój kompetencji społecznych i umiejętności współpracy poszczególnych jednostek i grup na rzecz własnego otoczenia¹².

Kwestia wykluczenia społecznego jest obecna również w dokumentach odnoszących się do rynku pracy. **Strategia Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w Województwie Warmińsko-Mazurskim do 2020 roku** za cel główny przyjmuje „Rozwój zasobów ludzkich niezbędnym warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego województwa”¹³. Jego realizacja ma przyczynić się do osiągnięcia następujących efektów:

- znacząca poprawa jakości zasobów ludzkich,
- zmniejszenie dystansu do krajowego poziomu zatrudnienia i bezrobocia,
- ograniczenie bezrobocia do 51-54 tys. osób, natomiast wskaźnika stopy bezrobocia do mieszczącego się w przedziale od 10 do 12%,
- wzrost zatrudnienia i osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia w wysokości 54-56%.

Na zakończenie należy omówić **Strategię Rozwoju Gminy Pisz na lata 2007-2015**, przyjętą uchwałą Nr XVII/159/07 Rady Miejskiej w Pisz z dnia 30 listopada 2007 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Pisz na lata 2007-2015. Strategia jest podstawowym dokumentem, który określa cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego. Strategia wyróżnia 3 kluczowe obszary działań:

- 1) rozwój turystyki poprzez tworzenie kompleksowych, różnorodnych produktów turystycznych, na bazie podstawowych zasobów, jakimi są walory naturalne gminy, stworzenia piskiego rynku turystycznego, a także spójnego systemu informacji wzajemnej i promocji turystycznej w celu zajęcia przez Pisz miejsca w pierwszej piątce najatrakcyjniejszych centrów turystyki mazurskiej i bycia niekwestionowaną bramą do Mazur;
- 2) rozwój gospodarki poprzez stworzenie optymalnych warunków do rozwoju lokalnych firm oraz do powstawania nowych podmiotów gospodarczych w Pisz, a także nawiązanie ścisłej, wielopoziomowej współpracy pomiędzy organizacjami zrzeszającymi piskich przedsiębiorców a władzami samorządowymi;

¹² *Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* (<http://www.warmia.mazury.pl/pomoc-i-integracja-spoeczna/strategia-polityki-spoecznej-wojewodztwa-warmińsko-mazurskiego>) s. 65-85.

¹³ *Strategia Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w Województwie Warmińsko-Mazurskim do 2020 roku* (<http://www.up.gov.pl/index.php?id=170>) s. 25.

- 3) poprawa jakości życia mieszkańców m.in. poprzez stworzenie z Gminy Pisz silnego ośrodka oświatowego umożliwiającego mieszkańcom aktywny udział w życiu społecznym i gospodarczym regionu i kraju oraz rozwój działalności kulturalnej promującej Gminę Pisz i przyciągającej na jej obszar osoby z całej Polski. Priorytetem jest poprawa warunków bytowych mieszkańców¹⁴.

SRPS w swoich założeniach operacyjnych odwołuje się do wyżej opisanych dokumentów.

¹⁴ <http://www.pisz.pl/pl/ogloszenia/art13.html>

2. Wybrane zagadnienia sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Pisz

2.1. Ogólna charakterystyka Gminy

Gmina miejsko-wiejska Pisz położona jest w południowo-wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie piskim. Część północna Gminy (na północ od linii Ruciane – Pisz - Rybitwy) należy do Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, część centralna i południowo-zachodnia (na południe od jeziora Śniardwy i miasta Pisz) leży w obrębie Równiny Mazurskiej, natomiast część wschodnia (na południe od jeziora Roś i wschód od rzeki Pisy) leży w obrębie Pojezierza Elckiego.

Gmina Pisz graniczy z gminami: Rozogi, Orzysz, Biała Piska, Kolno, Turośl, Łyse, Mikołajki, Ruciane - Nida.

Pod względem administracyjnym Gmina obejmuje miasto Pisz oraz 43 jednostki pomocnicze (sołectwa): Babrosty, Bogumiły, Borki, Ciesina, Hejdyk, Imionek, Jagodne, Jeglin, Jeże, Kałęczyn, Karpa, Karwik, Kocioł, Kocioł Duży, Kociołek Szlachecki, Kwik, Liski, Łupki, Łysonie, Maldanin, Maszty, Pietrzyki, Pilchy, Pogobie Średnie, Pogobie Tylne, Rakowo, Rakowo Piskie, Rostki, Snopki, Stare Guty, Szczecchy Małe, Szczecchy Wielkie, Szeroki Bór Piski, Trzonki, Turośl, Turowo, Turowo Duże, Uściany, Wąglik, Wiartel, Zawady, Zdory, Zdunowo.

Przez miasto przebiegają drogi krajowe nr 58 i nr 63 oraz linia kolejowa relacji Olsztyn-Elk.

Rysunek 1. Mapa Gminy Pisz

Źródło: <http://www.powiat.pisz.pl/>

Gmina Pisz jest największą gminą w Polsce, zajmuje powierzchnię 634 km² (co stanowi 35,7% powierzchni powiatu piskiego oraz 2,6% pow. województwa), w tym miasto Pisz – 10 km². Na koniec 2012 roku Gminę zamieszkiwały 27 942 osoby. Średnia gęstość zaludnienia w gminie wynosiła 44 os./km² i była wyższa od średniej powiatowej (33 os./km²), zaś niższa od średniej wojewódzkiej (60 os./km²).

Atrakcyjne położenie wśród urzekającej przyrody, przepastnych lasów (m.in. Puszcza Piska), malowniczych jezior (w tym największe w Polsce jezioro Śniardwy) i rzek powoduje, że Gmina Pisz jest wymarzoną miejscem dla miłośników aktywnego wypoczynku: żeglarzy, wędkarzy, rowerzystów, zwolenników jazdy konnej i pieszych wędrówek. Na terenie miasta i gminy Pisz znajdują się pięknie położone hotele, pensjonaty, ośrodki wypoczynkowe i gospodarstwa agroturystyczne.

Z uwagi na wysokie zalesienie Gminy (blisko 50% powierzchni stanowią lasy i grunty zadrzewione) dominującą gałęzią gospodarki jest przemysł drzewny. Do znaczących inwestorów w tej branży na terenie Gminy należą firmy Telmex Sp. z o.o. oraz „Sklejka Pisz” Paged S.A. Firma Telmex prowadzi produkcję mebli oraz elementów meblarskich. Największym odbiorcą tych wyrobów jest szwedzka firma IKEA Supplay AG. Z kolei firma „Sklejka Pisz” Paged S.A. jest największą fabryką sklejek w Polsce¹⁵.

Wyjątkową wartość ziemi piskiej stanowią również jej historia oraz zabytki kulturowe. Dawne dzieje tych terenów to przede wszystkim liczne wojny i najazdy, które dokonywały poważnych spustoszeń ekonomicznych i demograficznych. Po I wojnie światowej o przynależności Mazur do Prus Wschodnich zdecydował plebiscyt. Ogromnych zniszczeń dokonała II wojna światowa. Pisz został zrujnowany w 70%. Powojenną rzeczywistość miasta i okolic wyznaczały problemy związane z odbudową, polskim osadnictwem, weryfikacją narodowościową ludności mazurskiej i wyjazdami pozostałych tu jeszcze Niemców z Polski. W tych latach zniknęło wiele mazurskich wsi, opuszczonych przez dawnych mieszkańców, zapomnianych przez nowych osadników¹⁶.

Obecne na terenie gminy zabytki, jako znaki wielokulturowości tych ziem, m.in. ratusz, Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, ruiny zamku krzyżackiego z XIV w. oraz dom królewski, stanowią ważne dziedzictwo kulturowe. Jednakże współczesna historia jest bodaj silniej naznaczona zmianami powojennymi, zwłaszcza brakiem ciągłości i identyczności tożsamości społecznej, wynikającym z napływowego charakteru ludności.

2.2. Ludność

Stan ludności w Gminie Pisz na przestrzeni lat 2008-2012 ulegał wahaniom, które w perspektywie krótkoterminowej nie pozwalają na sformułowanie jednoznacznych wniosków. O ile w latach 2008-2011 liczba mieszkańców Gminy systematycznie rosła (największy przyrost był w 2011 roku – o 379 osób), o tyle w 2012 roku nastąpił spadek liczby ludności, zarówno w całej Gminie jak i mieście Pisz. Warto nadmienić, iż podobna tendencja miała miejsce w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast w powiecie piskim spadek liczby ludności nastąpił w latach 2010 i 2012. Jednocześnie, jak wynika z tabeli nr 2, na koniec 2012 roku tereny miejskie zamieszkiwało aż 69,9% mieszkańców całej Gminy.

¹⁵ http://www.paiz.gov.pl/20130108/inwestuj_w_piszu

¹⁶ http://www.pisz.pl/pl/nasze_miasto/o_piszu/historia/

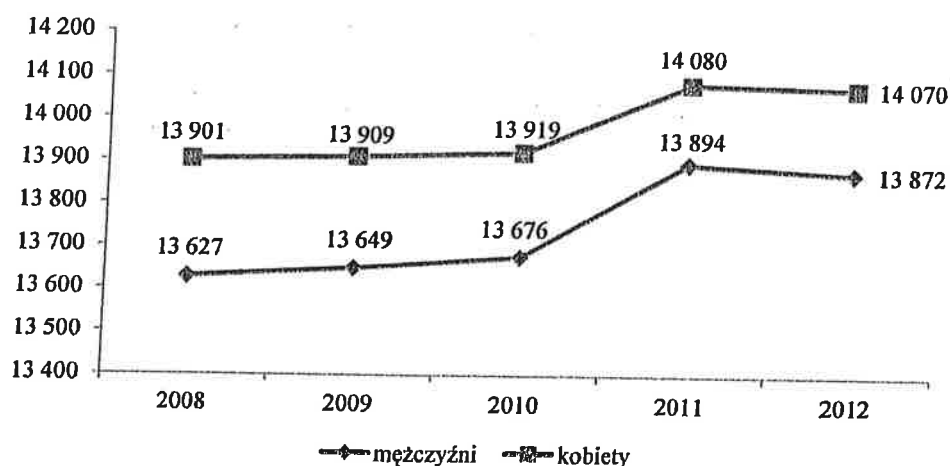
Tabela 2. Liczba ludności w województwie warmińsko-mazurskim, powiecie piskim, Gminie Pisz oraz Piszu w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Województwo	1 427 073	1 427 118	1 427 241	1 452 596	1 450 697
Powiat	57 306	57 093	56 993	58 354	58 087
Gmina	27 528	27 558	27 595	27 974	27 942
- w tym miasto	19 451	19 431	19 439	19 640	19 547

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analiza struktury demograficznej Gminy Pisz według płci wskazuje na utrzymującą się przewagę liczby kobiet nad mężczyznami, aczkolwiek wskaźnik kobiet na 100 mężczyzn systematycznie spada. Dla porównania, w 2008 roku przewaga liczby kobiet nad mężczyznami wynosiła 274 osoby, natomiast w 2012 roku – 198 osób. Oznacza to, że w 2008 roku na 100 mężczyzn przypadają 102 kobiety, zaś w 2012 roku – 101,4.

Wykres 1. Liczba kobiet i mężczyzn w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotnymi czynnikami mającymi wpływ na tempo zmian liczby ludności Gminy Pisz są przyrost naturalny oraz migracje. Przyrost naturalny oznacza różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie, a zatem może przyjmować wartość dodatnią lub ujemną. Kształtowanie się tego wskaźnika w gminie prezentuje tabela nr 3.

Tabela 3. Przyrost naturalny w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Urodzenia żywe	310	342	296	269	243
Zgony ogółem	214	241	220	245	248
Przyrost naturalny	96	101	76	24	-5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Od 2010 roku z powodu spadku liczby urodzeń oraz wzrostu liczby zgonów, przyrost naturalny w Gminie Pisz maleje. W 2012 roku po raz pierwszy osiągnął wartość ujemną. Należy przy tym podkreślić, iż dla miasta przyrost naturalny był bardziej niekorzystny niż dla całej Gminy, osiągając wartość „-17”. Opisane tendencje obrazuje współczynnik „Przyrost naturalny na 1000 ludności”.

Tabela 4. Przyrost naturalny na 1000 ludności województwa warmińsko-mazurskiego, powiatu piskiego oraz Gminy Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Województwo	2,47	2,34	1,98	1,25	0,63
Powiat	2,13	3,19	1,79	0,74	-0,22
Gmina	3,49	3,66	2,76	0,86	-0,18
- w tym miasto	2,9	4,06	3,03	-0,20	-0,61

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednocześnie, w analizowanym okresie obserwowany jest odpływ mieszkańców z terenu Gminy Pisz. Według danych BDL GUS, saldo migracji wewnętrznych jest rokrocznie ujemne. Nie równoważy go saldo migracji zagranicznych, pomimo osiągania wartości dodatnich. Dla przykładu, w 2012 roku ogólne saldo migracji osiągnęło wartość „-40”. Coraz bardziej widoczny jest proces „starzenia się społeczeństwa”, charakteryzujący się przede wszystkim malejącym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym (dzieci i młodzież 0-17 lat), rosnącym odsetkiem mieszkańców w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lat; kobiety 18-59 lat), a przede wszystkim dość dynamicznym wzrostem liczby osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni: 65 lat i więcej; kobiety: 60 lat i więcej). Tendencja ta została przedstawiona na tabeli nr 5.

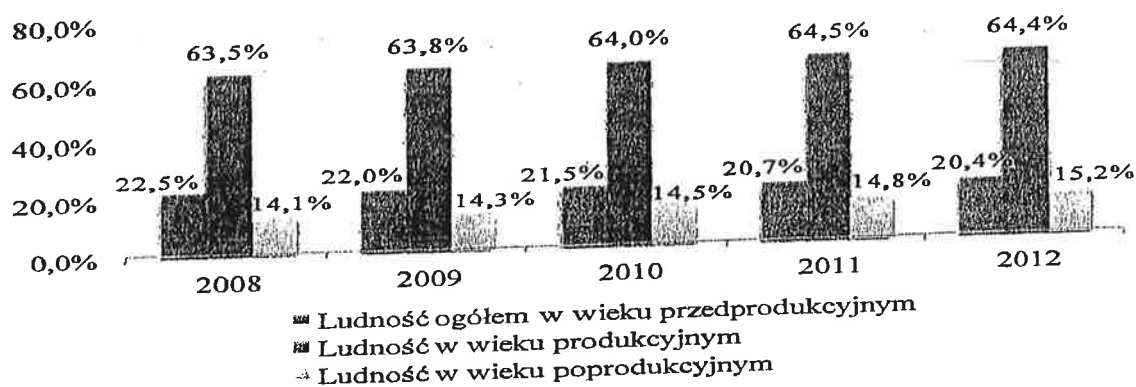
Tabela 5. Ludność według ekonomicznych grup wieku w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Ludność ogółem w wieku przedprodukcyjnym	6 186	6 053	5 924	5 794	5 688
Ludność w wieku produkcyjnym	17 473	17 573	17 674	18 042	17 996
Ludność w wieku poprodukcyjnym	3 869	3 932	3 997	4 138	4 258

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W ogóle ludności Gminy Pisz największy odsetek stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Ich liczba wzrosła prawie o 3% – z 17 473 w 2008 roku do 17 996 osób pięć lat później. Wyraźny był również wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym – z 3 869 w 2008 roku do 4 258 osób w 2012 roku (czyli o ponad 10% w stosunku do roku bazowego). Natomiast liczba dzieci i młodzieży w wieku 0-17 lat zmalała o ponad 8%. Jeszcze wyraźniej opisane tendencje widać w ujęciu procentowym – na wykresie nr 2.

Wykres 2. Odsetek ludności według ekonomicznych grup wieku w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak widać, z roku na rok odsetek dzieci i młodzieży do 18 roku życia maleje, natomiast odsetek osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców Gminy rośnie.

2.3. Warunki życia w Gminie

Pojęcie jakości życia, jako jedno z kluczowych dla polityki społecznej, jest warunkowane przez szereg czynników, takich jak stan infrastruktury technicznej, dostęp do zatrudnienia, służby zdrowia, edukacji i kultury, rozwój branży handlu i usług czy poziom zaufania społecznego. Ze względu na wieloaspektowość zagadnienia, poniżej omówiono wybrane kwestie obrazujące warunki życia mieszkańców Gminy Pisz.

Analizując kwestię jakości życia należy podkreślić, iż Pisz jako siedziba władz gminy i powiatu, różnych instytucji publicznych oraz firm, pełni dla lokalnej społeczności ważne funkcje: administracyjną, transportową, handlową, kulturalno-oświatową i medyczną. Jednocześnie dostępność usług społecznych wewnątrz Gminy jest zróżnicowana według kryterium zamieszkania: miasto – tereny wiejskie.

2.3.1. Drogi i transport

Gmina Pisz leży relatywnie daleko od krajowych i europejskich korytarzy transportowych. Jednak w przyszłości przez południowo-wschodni skraj powiatu (gmina Biała Piska) lub przy jego granicy, zgodnie z kilkoma analizowanymi wariantami, ma przebiegać Pan-Europejski korytarz transportowy TENT-1 potocznie zwany Via Baltica (droga ekspresowa 61)¹⁷.

W Pisz krzyżują się za to dwie drogi krajowe:

- droga nr 58 (Olsztynek – Zgniłochy – Jedwabno – Szczytno – Babięta – Ruciane - Nida – Pisz – Biała Piska – Szczuczyn) zaliczana do kategorii G – drogi główne;
- droga nr 63 (Granica Państwa – Węgorzewo – Giżycko – Pisz – Kisielnica – Łomża – Zambrów – Cerańów – Sokołów Podlaski – Siedlce – Łuków – Radzyń Podlaski – Wisznice – Sławatycze – Granica Państwa) zaliczana do kategorii GP – drogi główne ruchu przyspieszonego.

Odległości od Pisz do większych miast wynoszą: 110 km do Olsztyna, 54 km do Elku, 52 km do Giżycka, 49 km do Łomży¹⁸.

Poza drogami krajowymi znaczenie dla komunikacji lokalnej mają drogi powiatowe¹⁹, m.in.: Pisz – Wiartel – Turośl – Karwica, Wiartel – Ruciane - Nida, od drogi krajowej nr 63 do Białej Piskiej, a także drogi gminne o długości 133,5 km. Zdecydowana mniejszość z nich posiada powierzchnię utwardzoną lub ulepszoną. Należy jednak podkreślić, że Gmina Pisz przeprowadza systematycznie inwestycje w infrastrukturę polegające na budowie, przebudowie i remontach dróg, chodników, parkingów oraz oświetlenia drogowego²⁰.

Na terenie Pisz działa komunikacja miejska, realizowana przez firmę Przewozy Pasażerskie „K.M.” w Pisz. Obejmuje ona swoim zasięgiem nie tylko miasto, ale również pobliskie miejscowości: Snopki, Maldanin, Jeglin, Łupki, Borki i Liski. Ponadto, w Pisz od 1994 roku, działa Trans-Kom PKS Sp. z o.o. Firma ta wykonuje licencjonowany krajowy transport drogowy osób. Regularna komunikacja autobusowa obejmuje swym zasięgiem teren powiatu piskiego i tereny przyległych powiatów województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego. Przez Gminę przebiega również sieć kolejowa – linia 219 przechodzi przez stację Pisz i kursują nią pociągi osobowe do Elku (przez Białą Piską, dwa bezpośrednie kursy dziennie w obie strony) oraz do Olsztyna (przez Ruciane-Nidę i Szczytno, dwa bezpośrednie kursy

¹⁷ *Strategia Rozwoju Powiatu Piskiego 2013-2023*, lipiec 2013, s. 39.

¹⁸ Odległości do centrów miast obliczono na podstawie *Polska atlas samochodowy*, Wyd. Demart SA, Warszawa 2012.

¹⁹ Na terenie Gminy Pisz nie przebiega żadna droga wojewódzka.

²⁰ http://www.pisz.pl/pl/samorzad/urzed_miejski/biuletyn_informacyjny_urzedu_mie/art119.html

dziennie w obie strony). Ruch pasażerski na tej linii wznowiono (po ponad 10 latach przerwy) w 2010 roku dzięki staraniom samorządów²¹.

2.3.2. Infrastruktura komunalna

Do zasobów infrastruktury komunalnej zalicza się sieć wodociągową, kanalizacyjną oraz gazową, obsługującą gospodarstwa domowe i innych użytkowników w gminie. Zasobami infrastruktury komunalnej zarządza Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., będące jednostką organizacyjną Gminy Pisz, która posiada w nim 100% udziałów. Na przestrzeni lat 2008-2012 w Gminie nastąpił znaczny przyrost, liczonej w kilometrach, długości sieci wodociągowej – o prawie 24%, a także sieci kanalizacyjnej – o ponad 18%. Na koniec 2012 roku długość sieci wodociągowej w Gminie Pisz stanowiła 34,8% sieci w powiecie piskim, natomiast długość sieci kanalizacyjnej – 40,7%.

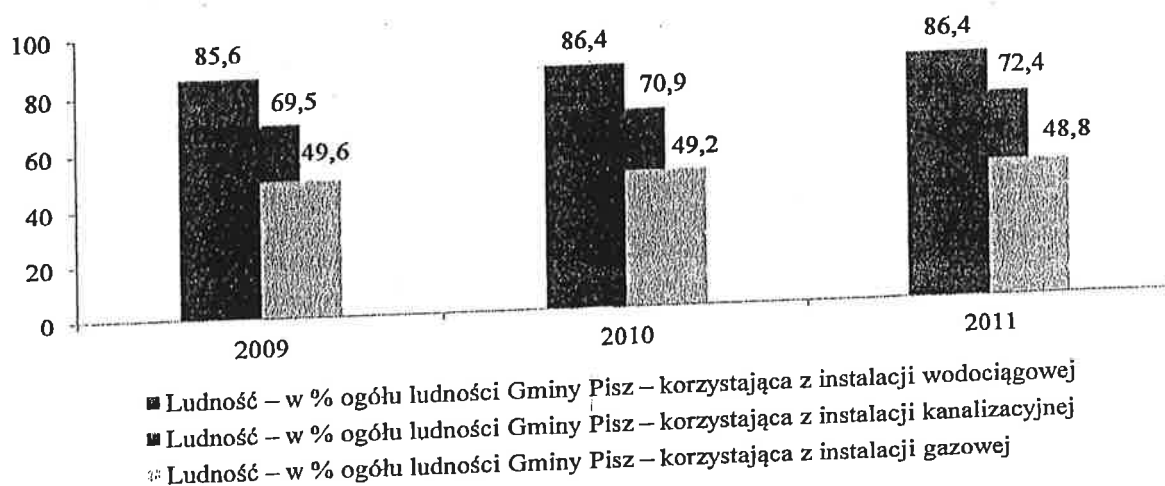
Tabela 6. Długość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (w kilometrach) w powiecie piskim oraz Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012
Sieć wodociągowa w km	Powiat piski	361,1	363,0	374,6	385,4	436,9
	Gmina Pisz	122,9	123,6	130,7	139,9	152,2
	- w tym miasto	61,2	61,9	62,0	62,6	63,1
Sieć kanalizacyjna w km	Powiat piski	246,1	247,6	259,4	268,5	305,7
	Gmina Pisz	105,3	106,7	118,5	124,2	124,5
	- w tym miasto	70,3	70,8	72,5	72,5	72,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Warto nadmienić, iż w latach 2009-2011 (brak danych za rok 2012) nastąpił w Gminie wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Jednocześnie nieznacznie spadł procent mieszkańców korzystających z sieci gazowej. Tendencje te zaprezentowano na wykresie nr 3.

Wykres 3. Odsetek mieszkańców Gminy Pisz korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w latach 2009-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

²¹ Strategia Rozwoju Powiatu Piskiego..., s. 40-41.

Jak wynika z powyższego wykresu, odsetek mieszkańców Gminy Pisz, którzy korzystają z sieci wodociągowej był najwyższy i na koniec 2011 roku wynosił 86,4%. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej był niższy o 14 punktów procentowych, ale w badanym okresie odnotował wzrost o prawie 3 pkt. proc. – do stanu 72,4%. Zatem dostęp do podstawowej infrastruktury komunalnej ma zdecydowana większość mieszkańców Gminy Pisz. Należy jednak dodać, iż na wsi odsetek mieszkańców z dostępem do sieci jest znacznie niższy niż w mieście.

Na terenie Gminy działa jedna oczyszczalnia ścieków, której wielkość (przepustowość) według projektu wynosi 6 400 m³/dobę. W 2012 roku skorzystało z niej ogółem 21 368 mieszkańców, w tym 18 511 osób zamieszkujących miasto oraz 2 857 osób z terenów wiejskich. Oznacza to, że aż 86,6% ogółu ludności korzystającej z oczyszczalni zamieszkiwało miasto Pisz.

Jednocześnie wg danych BDL GUS, na terenie Gminy w 2012 roku funkcjonowało 1 818 zbiorników bezodpływowych (tzw. szamb), 3 oczyszczalnie przydomowe i 1 stacja zlewna.

2.3.3. Ochrona środowiska

Ważnym obszarem wpływającym na jakość życia są działania na rzecz ochrony środowiska. Oprócz omówionej już infrastruktury komunalnej (sieć kanalizacyjna i oczyszczalnia ścieków), warto zwrócić uwagę na kwestię odpadów komunalnych oraz na ochronę przyrody i różnorodności biologicznej poprzez tworzenie obszarów prawnie chronionych.

Interesujących danych dostarcza BDL GUS. Wybrane wskaźniki dotyczące gospodarki odpadami komunalnymi zaprezentowano w tabeli nr 7.

Tabela 7. Wybrane wskaźniki dotyczące odpadów komunalnych w Gminie Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku ogółem	8 263,20	7 344,83	6 215,34
- w tym z gospodarstw domowych	7 284,75	6 329,20	5 390,24
Odsetek budynków mieszkalnych objętych zbieraniem odpadów z gospodarstw domowych	93,3	91,7	93,5
Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca	260,9	226,4	192,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Jednocześnie w latach 2010-2012 na terenie Gminy Pisz służby komunalne zlikwidowały 171 dzikich wysypisk. Podczas tych działań wywieziono 67 ton śmieci.

W 2012 roku 35 267,5 ha (czyli ponad 55% powierzchni Gminy) stanowiły obszary prawnie chronione, w tym:

- rezerваты przyrody – 691,7 ha
- parki krajobrazowe – 9 270,0 ha
- obszary chronionego krajobrazu – 25 997,5 ha.

Ponadto, na terenie Gminy znajdowało się 26 pomników przyrody.

2.3.4. Mieszkalnictwo

Jak podaje BDL GUS, na przestrzeni lat 2008-2012 liczba budynków mieszkalnych w Gminie Pisz wzrosła z 3 144 do 3 443. Wzrosła również liczba mieszkań ogółem, a także w podziale na miasto i obszary wiejskie, co zaprezentowano w tabeli nr 8 (z uwagi na brak nowszych danych, obejmuje ona lata 2008-2010).

Tabela 8. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Pisz według lokalizacji

Wyszczególnienie			2008	2009	2010
ogółem					
mieszkania	mieszk.		8 195	8 300	8 384
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2		571 234	583 692	590 586
w mieście Pisz					
mieszkania	mieszk.		6 070	6 130	6 179
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2		398 885	405 755	408 851
na wsi					
mieszkania	mieszk.		2 125	2 170	2 205
powierzchnia użytkowa mieszkań	m2		172 349	177 937	181 735

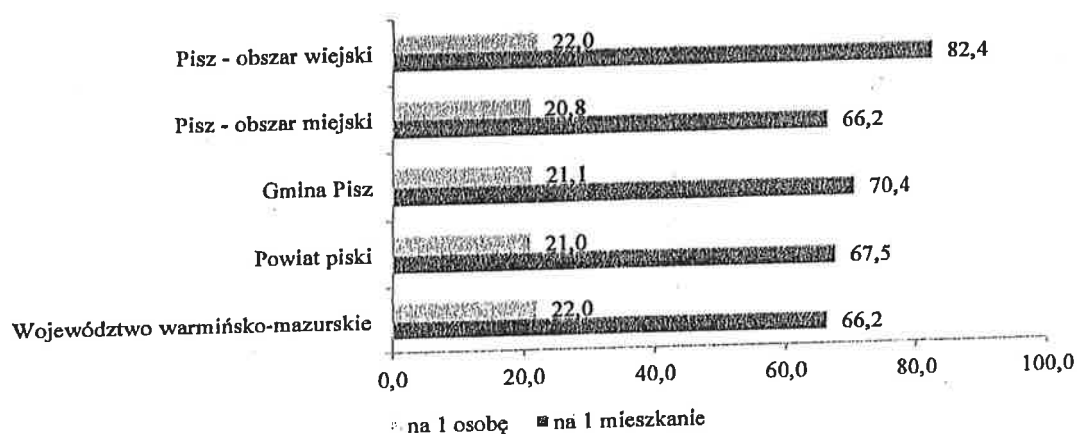
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań (w m²) w przeliczeniu na mieszkanie oraz na osobę w Gminie Pisz w 2010 roku kształtowała się w sposób zbliżony do średniej wojewódzkiej oraz powiatowej.

Należy podkreślić następujące kwestie:

- wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w przeliczeniu na 1 mieszkanie wynosi dla Gminy Pisz 70,4 m² i jest wyższy zarówno od średniej wojewódzkiej (66,2 m²) jak i średniej dla powiatu piskiego (67,5 m²);
- wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w przeliczeniu na 1 osobę wynosi dla Gminy Pisz 21,1 m² i jest nieznacznie wyższy od wskaźnika dla powiatu piskiego (21,0) zaś niższy niż średnia wojewódzka (22,0 m²);
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań na terenach wiejskich Gminy Pisz jest wyższa niż w mieście – zarówno w przeliczeniu na 1 mieszkanie jak i na 1 osobę.

Wykres 4. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań (w m²) w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Jednocześnie, jak wynika z danych BDL GUS, w latach 2008-2012 w Gminie Pisz oddano do użytku 521 nowych mieszkań. Informacja ta stanowi cenne źródło wiedzy o dynamice lokalnej gospodarki, a także o przemianach jakości życia mieszkańców. Ponadto warto przyrzeć się danym GUS na temat wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne. W 2010 roku na terenie Pisz zaledwie 0,2% mieszkań nie posiadało

podłączenia do wodociągu, zaś 1,7% nie było wyposażonych w łazienkę. W miejscowościach wiejskich odsetek ten był wyższy, ponieważ podłączenia do wodociągu nie posiadało 9,6% mieszkań, zaś 17,1% nie miało łazienki. W 2010 roku centralne ogrzewanie posiadało 94,2% mieszkań w Pisz oraz 68,6% mieszkań na terenach wiejskich Gminy. Analizując kwestie mieszkalnictwa, należy podkreślić, iż z roku na rok zmniejsza się liczba mieszkań w zasobie komunalnym gminy, natomiast liczba mieszkań socjalnych pozostaje bez zmian. Dane na ten temat ujęto w tabeli nr 9.

Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe Gminy Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Liczba mieszkań w zasobie gminy	437	427	379
Liczba wniosków złożonych na mieszkanie z zasobów gminy	82	112	114
Liczba mieszkań socjalnych (lokali)	10	10	10
Liczba wniosków złożonych na mieszkanie socjalne	35	75	56

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Oceny zasobów pomocy społecznej na rok 2012 dla gminy Pisz”.

W latach 2010-2012 regularnie wzrasta liczba składanych przez mieszkańców wniosków o przyznanie mieszkania komunalnego. Ponadto, na wysokim poziomie, kilkukrotnie przekraczającym możliwości infrastrukturalne, jakimi dysponuje Gmina, utrzymuje się liczba podań o przyznanie lokalu socjalnego.

Warto zwrócić uwagę również na liczbę i wysokość wypłacanych dodatków mieszkaniowych, a także stan zaległości w opłatach oraz postępowania eksmisyjne z lokali, będących w zasobie Gminy. Dodatki mieszkaniowe stanowią dopłatę do kosztów utrzymania mieszkania lub domu dla osób/rodzin spełniających określone ustawowo kryteria dochodowe²². Ich wypłata jest zadaniem własnym gminy. Skala wsparcia obrazuje w pewnym sensie poziom zamożności mieszkańców.

Tabela 10. Dodatki mieszkaniowe wypłacone w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
liczba świadczeń	6 674	5 224	5 039	4 600	4 692
kwota dodatków ogółem (w zł)	906 005	748 704	776 338	762 708	849 073

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

W 2011 roku (brak nowszych danych) z opłatami za mieszkania będące w zasobach Gminy Pisz zalegało 234 najemców, w tym 90 zaległości było ponad 3-miesięcznych. Wysokość zaległości wynosiła 278,6 tys. zł. W tym samym roku w sądach toczyło się 9 postępowań o eksmisję, z tego 7 z powodu zaległości w opłatach, zaś 15 eksmisji orzeczono (wszystkie z powodu zaległości w opłatach za mieszkanie).

2.3.5. Opieka zdrowotna

Zasadniczym elementem opieki zdrowotnej w Polsce są obecnie lekarze pierwszego kontaktu, realizujący podstawową opieką zdrowotną (POZ). Zawiera się w niej leczenie oraz profilaktyka chorób, rehabilitacja, orzekanie o stanie zdrowia, a także zapewnienie pacjentom opieki pielęgniarki środowiskowej oraz położnej. POZ może działać jako niepubliczny zakład opieki zdrowotnej (NZOZ) – firma prywatna; samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej (SPZOZ) – jednostka państwowa lub podległa jednostkom samorządu terytorialnego albo jako indywidualna lub grupowa praktyka lekarska.

²² Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych.

W sytuacji, gdy POZ ma podpisany kontrakt z NFZ, usługi przez niego świadczone są bezpłatne dla osób ubezpieczonych.

Ponadto, w krajowym systemie opieki zdrowotnej przewiduje się szereg innych rodzajów świadczeń, np. ambulatoryjną opiekę specjalistyczną, leczenie szpitalne, ratownictwo medyczne, leczenie uzdrowiskowe. Biorąc pod uwagę powyższe, analizując stan opieki zdrowotnej w Piszu warto przyjrzeć się ogólnodostępnym danym na poziomie gminy (w szczególności GUS), o ile to możliwe porównując je z danymi dla powiatu i województwa.

Informator o umowach zawartych przez Warmińsko-Mazurski Oddział NFZ w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej podaje liczbę 21 kontraktów zawartych przez 12 świadczeniodawców w Piszcu w 2012 roku²³. Większość POZ mieściło się przy ulicy Sienkiewicza 4. Brak praktyk na terenie wsi.

Według BDL GUS dla Gminy, lekarze pierwszego kontaktu udzielili w 2012 roku łącznie 92 556 porad, co daje ponad 3,3 porady na 1 mieszkańca w ciągu roku. To samo źródło podaje, iż w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie działało 18 przychodni, czyli ponad 6 placówek w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Średnia ta jest identyczna jak dla powiatu piskiego oraz województwa. W analizowanym okresie przychodnie w Piszcu udzieliły 130 350 porad, czyli ponad 4,6 porady na 1 mieszkańca. Ponadto, w 2012 roku w Piszcu mieściło się pięć gabinetów stomatologicznych mających podpisany kontrakt z NFZ.

Ważny element ponadlokalnego systemu opieki zdrowotnej stanowi Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Piszcu, będący jednostką organizacyjną Powiatu Piskiego. Szpital składa się z następujących oddziałów: Izba Przyjęć, Oddział Chirurgii Ortopedyczno-Urazowej, Oddział Neonatologiczny, Oddział Położniczo-Ginekologiczny, Oddział Chirurgii Ogólnej, Oddział Wewnętrzny, Oddział Dziecięcy, Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Oddział Zakaźny, Oddział Medycyny Paliatywnej. Przy szpitalu powiatowym działa ponadto 16 poradni specjalistycznych²⁴.

Jednocześnie według BDL GUS, w 2012 roku na terenie miasta działało 8 aptek, które zatrudniały 11 magistrów farmacji. Wskaźnik ludności na 1 aptekę ogólnodostępną w Gminie Pisz wyniósł 3 493 i był niższy zarówno od wskaźnika powiatowego (3 872) jak i wojewódzkiego (3 739), co świadczy o względnie lepszej dostępności aptek dla mieszkańców Gminy.

2.3.6. Oświata

Do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. Realizując zadania ustawowe Gmina Pisz prowadzi placówki oświatowe na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym.

Zgodnie z obowiązującym obecnie prawem każde dziecko w wieku pięciu lat ma obowiązek edukacji przedszkolnej. Wszystkie dzieci w tym wieku (niezależnie od tego czy uczestniczyły wcześniej w wychowaniu przedszkolnym) mają obowiązek rozpocząć roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolu, oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej lub w innej formie wychowania przedszkolnego. Natomiast wszystkie dzieci sześciolatnie urodzone w latach 2006 i 2007, które – zgodnie z decyzją rodziców – nie rozpoczęły nauki w szkole w wieku sześciu lat, nadal uczęszczają do przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach lub innych form (w ich przypadku przygotowanie przedszkolne trwa dwa lata)²⁵.

²³ <https://aplikacje.nfz.gov.pl/umowy/Search.aspx>

²⁴ <http://www.szpitalpisz.home.pl>

²⁵ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3045%3Aapiciolatki-obowiazkowo-w-przedszkolu&catid=272%3Aministrstwo-komunikaty-i-wyjania-men&Itemid=355

Wychowanie przedszkolne w Gminie Pisz w 2012 roku było prowadzone przez przedszkole samorządowe, 10 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, 5 zespołów wychowania przedszkolnego oraz 1 punkt przedszkolny. Dane na temat liczby miejsc oraz liczby dzieci uczęszczających (z podziałem na płeć i wiek) zaprezentowano w tabeli nr 11.

Tabela 11. Liczba placówek oraz dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w Gminie Pisz w 2012 r.

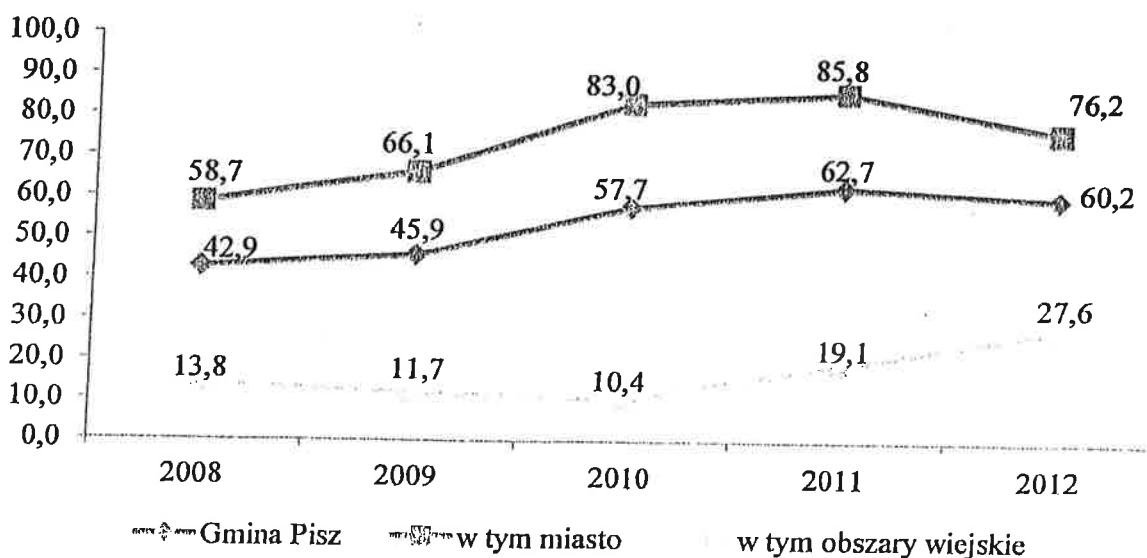
Wyszczególnienie	Przedszkola	Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	Zespoły wychowania przedszkolnego	Punkty przedszkolne
Liczba placówek	1	10	5	1
Liczba miejsc	436	373	56	19
Liczba dzieci	436	373	46	19
- w tym liczba dziewczynek	198	178	26	12
Dzieci w wieku 2 lat i młodsze	58	0	4	0
Dzieci w wieku 3-5 lat	378	146	42	19
Dzieci 6-letnie	0	226	0	0
Dzieci w wieku 7 lat i starsze	0	1	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Do przedszkoli i innych form edukacji przedszkolnej w 2012 roku uczęszczało 62 dzieci najmłodszych w wieku 2 lat i mniej, 585 dzieci w wieku 3-5 lat oraz 226 dzieci 6-letnich i 1 dziecko starsze.

Warto przeanalizować kształtowanie się wskaźnika „odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym” dla Gminy Pisz na przestrzeni lat 2008-2012, który pokazuje faktyczną dostępność opieki i wychowania przedszkolnego. Pod uwagę nie bierze się dzieci sześciolletnich, z uwagi na ich obowiązkowe uczęszczanie do przedszkola lub szkoły podstawowej.

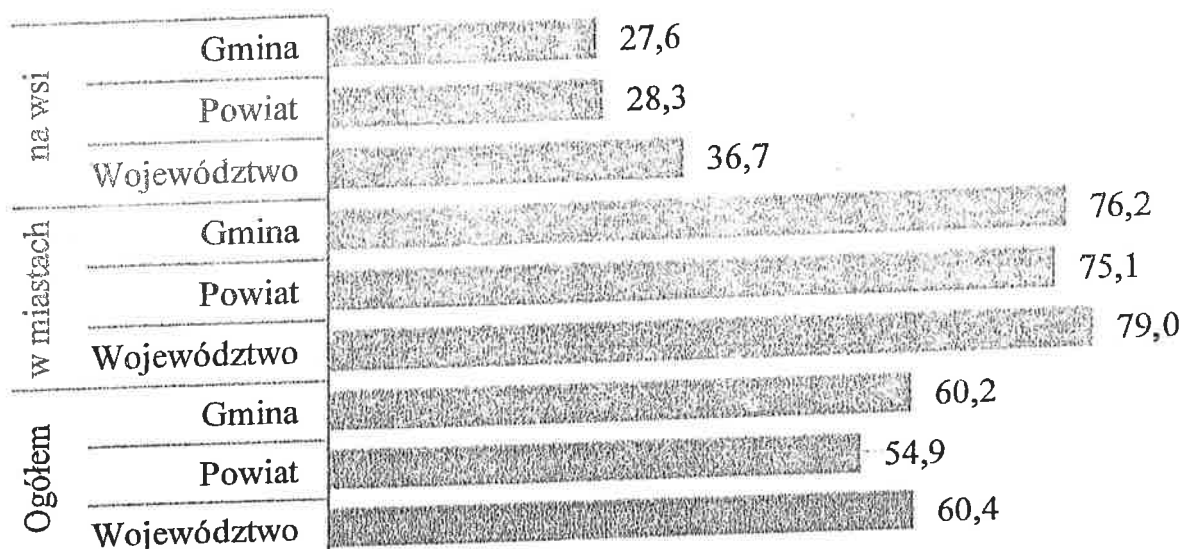
Wykres 5. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Jak wynika z wykresu nr 5, w Gminie Pisz od 2008 do 2011 roku systematycznie wzrastał odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, osiągając najwyższą wartość 62,7% w 2011 roku (wzrost o prawie 20 pkt. proc. względem 2008 roku). Natomiast w 2012 roku zaobserwowano tendencję spadkową (o 2,5 pkt. proc.). Należy jednak podkreślić, iż odmiennie kształtował się wskaźnik dla miasta i obszarów wiejskich Gminy. W Pishu tendencja odpowiada wskaźnikowi dla całej Gminy. Natomiast na terenach wiejskich odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym początkowo malał, osiągając najniższą wartość w 2010 roku (spadek o 3,8 pkt. proc. w stosunku do 2008 roku), aby w następnych dwóch latach bardzo dynamicznie rosł – do wartości 27,6%. Jest to pozytywna tendencja, aczkolwiek i tak powinno niepokoić duże zróżnicowanie dostępności opieki i wychowania przedszkolnego w mieście i na wsi.

Wykres 6. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2012 roku w województwie warmińsko-mazurskim, powiecie piskim i Gminie Pisz

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Dodatkowo porównano odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2012 roku w Gminie ze średnią wojewódzką oraz średnią dla powiatu piskiego. Należy podkreślić, iż przedmiotowy wskaźnik jest bardzo zbliżony do regionalnego, a także wyraźnie wyższy (aż o 5,3 pkt. proc.) od powiatowego. Wykres nr 6 pokazuje zarazem, iż odsetek dzieci w wieku 3-5 lat zamieszkujących tereny miast objętych wychowaniem przedszkolnym jest w Gminie Pisz wyższy od średniej dla powiatu, zaś niższy od średniej wojewódzkiej. Natomiast odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na terenach wiejskich w Gminie jest niższy zarówno od wskaźnika regionalnego jak i powiatowego.

Według danych BDL GUS, edukację na poziomie podstawowym i gimnazjalnym w Gminie Pisz realizowało w 2012 roku 19 placówek. Gmina Pisz prowadziła 11 z nich, pozostałe były jednostkami organizacyjnymi samorządu powiatu, organizacji pozarządowych i kościelnych oraz innych podmiotów. W szkołach podstawowych (bez specjalnych) było łącznie 89,25 oddziałów²⁶, w których uczyło się 1 767 uczniów, w tym 832 dziewczynki. Przez Gminę Pisz prowadzona była zdecydowana większość – blisko 89% oddziałów w SP, do których uczęszczało 1 626 dzieci. W oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych

²⁶ Oddział to podstawowa jednostka organizacyjna szkoły. W szkole oddział stanowi grupa uczniów pobierających naukę w tej samej klasie. Dodatkowym wyróżnikiem oddziału może być specyficzny skład grupy uczniów (oddział: specjalny, integracyjny, ogólnodostępny) lub program nauczania (oddział: dwujęzyczny, przysposabiający do pracy). Źródło: http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3692.htm

uczyło się 20 dzieci, w tym 7 dziewczynek. Jedno dziecko niepełnosprawne miało indywidualny tok nauczania. Natomiast w szkole specjalnej (SOSW w Łupkach) działał jeden oddział, w którym naukę pobierało 14 dzieci, w tym 4 dziewczynki.

Tabela 12. Wykaz szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie Gminy Pisz w 2012 roku

Lp.	Nazwa placówki	Organ prowadzący
1	Szkoła Podstawowa nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Pisz	Gmina Pisz
2	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Henryka Sienkiewicza w Pisz	Gmina Pisz
3	Szkoła Podstawowa im. Ks. Jerzego Popiełuszki w Liskach	Gmina Pisz
4	Szkoła Podstawowa w Hejdyku	Gmina Pisz
5	Szkoła Podstawowa w Kotle Dużym	Gmina Pisz
6	Szkoła Podstawowa w Jezach	Gmina Pisz
7	Szkoła Podstawowa w Trzonkach	Gmina Pisz
8	Gimnazjum nr 1 im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Pisz	Gmina Pisz
9	Szkoła Podstawowa Nr 1 w Pisz - Szkoła Filialna w Snopkach	Gmina Pisz
	Gminny Zespół Szkół im. Papieża Jana Pawła II w Pisz, w ramach którego działają:	
10	– Szkoła Podstawowa nr 4 im. Papieża Jana Pawła II w Pisz	Gmina Pisz
11	– Gimnazjum nr 2 w Pisz.	
12	Samorządowe Gimnazjum Publiczne przy Zespole Szkół nr 1 w Pisz	Powiat Piski
13	Specjalna Szkoła Podstawowa przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Łupkach	Powiat Piski
14	Gimnazjum Specjalne przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Łupkach	Powiat Piski
15	Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I stopnia w Pisz	Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
16	Gimnazjum przy Zespole Szkół Katolickich im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Pisz	Stowarzyszenie Rodzin Katolickich im. Maksymiliana Marii Kolbego w Pisz
17	Publiczna Szkoła Podstawowa w Uścianach	Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym „Edukator” w Łomży
18	Prywatne Gimnazjum w Pisz	Centrum Edukacji w Pisz
19	Niepubliczne Gimnazjum w Pisz	Zakład Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku

Źródło: opracowanie własne.

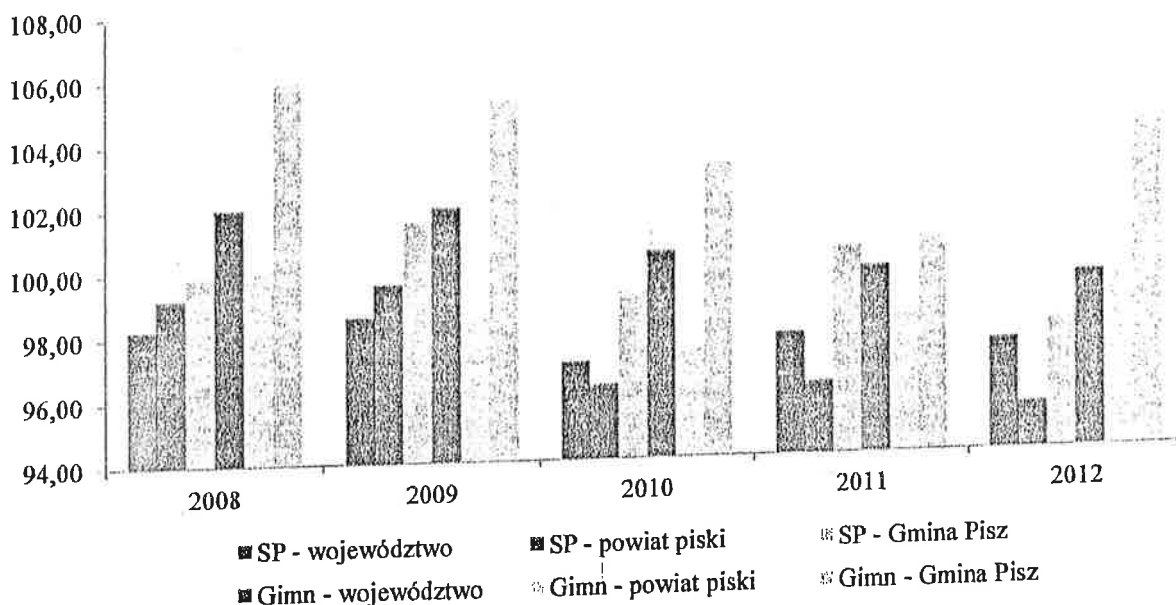
W szkołach gimnazjalnych w 2012 roku było 47 oddziałów (25 w placówkach prowadzonych przez Gminę), w których uczyły się 1 073 osoby, z czego 486 stanowiły dziewczęta. Natomiast w gimnazjum specjalnym były 3 oddziały i 40 uczniów.

W 2012 roku w szkołach podstawowych i gimnazjach było zatrudnionych (w pełnym i niepełnym wymiarze) łącznie 222,75 nauczycieli w przeliczeniu na pełne etaty. Daje to 12,7 ucznia na jeden etat nauczycielski.

Jednym z podstawowych wskaźników stosowanych do badania poziomu edukacji jest wskaźnik skolaryzacji, pokazujący odsetek osób uczących się, obliczany w stosunku do liczby ludności w określonym przedziale wiekowym, według podziału na odpowiednie etapy

kształcenia. W 2012 roku współczynniki skolaryzacji wynosiły 98,02% dla szkół podstawowych i 104,17% dla gimnazjów. Dane dla regionu, powiatu i Gminy zaprezentowano na wykresie nr 7.

Wykres 7. Wskaźniki skolaryzacji brutto na poziomie szkoły podstawowej (SP) i gimnazjum (Gimn) dla województwa warmińsko-mazurskiego, powiatu piskiego i Gminy Pisz w latach 2008-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Należy podkreślić, iż stopa skolaryzacji, liczona zarówno dla szkół podstawowych jak i gimnazjów w Gminie Pisz, na przestrzeni lat 2008-2012 była regularnie wyższa niż analogiczne wskaźniki dla województwa i powiatu.

W 2012 roku w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów wyposażonych było 81,8% szkół podstawowych (bez specjalnych) oraz 66,7% gimnazjów (bez specjalnych) w Gminie Pisz. Średnio na 1 taki komputer przypadało 10,8 uczniów w SP i 13,6 w gimnazjach.

Na terenie Pisza znajdują się siedziby 11 szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży i osób dorosłych, m.in:

- I i II Liceum Ogólnokształcące;
- Zespół Szkół Zawodowych (zapewniający edukację w zasadniczej szkole zawodowej oraz technikum m.in. na kierunkach technik ekonomista, technik budownictwa, hotelarstwa, mechanik pojazdów samochodowych);
- Katolickie Liceum Ogólnokształcące (przy Zespole Szkół Katolickich im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Pisz);
- Prywatne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Pisz;
- Studium Policealne „Mentor” w Pisz;
- Szkoła Policealna dla Dorosłych Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku z siedzibą w Pisz;
- Zespół Placówek Kształcenia Ustawicznego.

Szkoły ponadgimnazjalne w 2012 roku prowadziły łącznie 72 oddziały, w których uczyło się 2 004 uczniów, w tym 1 027 kobiet (51,2% ogółu). Natomiast absolwentami szkół ponadgimnazjalnych zostały 603 osoby, w tym 355 kobiet (58,9% ogółu).

Najwięcej osób uczęszczało do liceów ogólnokształcących i techników. Zauważalna była przy tym tendencja, że więcej mężczyzn niż kobiet uczy się w ZSZ i liceach dla dorosłych.

Natomiast zdecydowanie więcej kobiet niż mężczyzn uczęszcza do szkół policealnych (79,4% uczniów to kobiety), a także do liceów ogólnokształcących i profilowanych (prawie 60%). Nie zaskakuje zatem, iż placówki te ukończyło w 2012 roku więcej kobiet, które stanowiły odpowiednio 78,1, 63,6 i 65,5% ogółu absolwentów. Natomiast ciekawostką może być fakt, że absolwentami ZSZ zostały aż w 56,9% kobiety, również licea dla dorosłych skończyło więcej kobiet niż mężczyzn. Większy odsetek mężczyzn wśród absolwentów dotyczył natomiast techników oraz liceów uzupełniających.

Tabela 13. Szkoły ponadgimnazjalne, ich uczniowie i absolwenci w Gminie Pisz w 2012 roku

	Zasadnicze szkoły zawodowe	Liceum profilowane	Technikum	Liceum ogólnoksz.	LO dla dorosłych	Licea uzupeł- niające dla dorosłych	Szkoły policealne
Liczba placówek	1	1	1	3	2	2	1
Oddziały	11	3	15	22	13	3	5
Uczniowie	281	94	405	627	379	58	160
- w tym kobiety	72	56	212	366	170	24	127
Absolwenci	58	29	124	220	48	60	64
- w tym kobiety	33	19	51	140	33	29	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

W 2012 roku do egzaminu maturalnego przystąpiło 87 absolwentów szkół ponadgimnazjalnych zawodowych oraz 210 absolwentów liceów ogólnokształcących. Świadectwo dojrzałości otrzymały odpowiednio 69 i 204 osoby.

Warto jeszcze wspomnieć, iż w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów wyposażone było 100% techników i liceów ogólnokształcących oraz 33,3% szkół zawodowych. Na 1 komputer przypadało odpowiednio 4,45; 6,97 oraz 8,57 uczniów.

2.3.7. Kultura i sport

Gmina Pisz prowadzi trzy instytucje kultury: PDK, MGBP oraz MZP – wszystkie z siedzibą w Pisz.

PDK animuje, inspiruje i wspiera społeczną aktywność kulturalną w mieście i Gminie. Budynek PDK dysponuje szerokim zapleczem w postaci: sali muzycznej, sali baletowej, sali teatralnej, sali zajęć rekreacyjnych, sali małych form, pracowni plastycznej, sali oświatowej, sali rekreacyjno-zabawowej, galerii „Na piętrze” (hol I piętra), a także sali widowiskowej, posiadającej scenę ze sterowanym oświetleniem, panoramiczny ekran kinowy oraz widownię na 252 miejsca siedzące. Ponadto, w otoczeniu budynku PDK znajduje się amfiteatr z zadaszoną sceną oraz widownią na ok. 700 miejsc siedzących. Obiekty PDK są częściowo przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich²⁷.

Według danych BDL GUS, dom kultury zorganizował w 2012 roku 72 imprezy, w których wzięło udział 9 195 osób. Najwięcej, bo ok. 2 000 osób, uczestniczyło w występach artystów i zespołów zawodowych (9 imprez w roku) oraz seansach filmowych (1 100 osób wzięło udział w 11 seansach). Sporym zainteresowaniem cieszyły się również występy zespołów amatorskich, prelekcje, spotkania, wykłady oraz imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne. Według tego samego źródła, w 2009 roku w Pisz działało 21 zespołów artystycznych, natomiast ich liczba w 2012 roku wzrosła do 52, czyli ponad dwukrotnie. Jednocześnie

²⁷ <http://www.pdk.pisz.pl/>

w badanym okresie ponad trzykrotnie wzrosła liczba członków zespołów – ze 184 do 582 osób.

Tabela nr 14 zawiera wyszczególnienie wg rodzajów zespołów artystycznych oraz liczbę ich uczestników.

Tabela 14. Zespoły artystyczne w Gminie Pisz w latach 2009 i 2012

Wyszczególnienie	2009		2012	
	zespoły	członkowie	zespoły	członkowie
ogółem	21	184	52	582
teatralne	5	62	9	105
muzyczne - instrumentalne	3	12	7	29
wokalne i chóry	3	12	1	15
folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	6	60	9	113
taneczne	4	38	26	320

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Należy nadmienić, że w PDK znajduje się Punkt Informacji Turystycznej, który udziela bezpłatnych informacji turystycznych (osobiście, telefonicznie, listownie, za pomocą poczty elektronicznej) dotyczących Gminy Pisz – w zakresie znalezienia zakwaterowania, wyżywienia, informacji o zabytkach, miejscach wartych zobaczenia, odbywających się imprezach.

W ramach struktury organizacyjnej PDK działa również Piski Uniwersytet Trzeciego Wieku, wypełniający zadania w zakresie organizowania różnorodnych form ustawicznego kształcenia – aktywizacji intelektualnej i fizycznej osób starszych (emerytów i rencistów oraz osób długotrwale bezrobotnych). Zajęcia w uniwersytecie są prowadzone w większości na zasadach wolontariatu²⁸.

Ponadto, od lutego 2011 roku w świetlicy wiejskiej w Kociołku Szlacheckim działa Centrum Kulturalno-Społeczne, które organizuje imprezy okolicznościowe, zajęcia plastyczne i kulinarne, szkolenia i inne działania adresowane do lokalnej społeczności.

Drugą ważną instytucją kultury jest MGBP, która prowadzi działania na rzecz mieszkańców Gminy i całego powiatu (na mocy porozumienia z dnia 30 kwietnia 2008 roku zawartego pomiędzy Zarządem Powiatu Pisz a Gminą Pisz). W skład placówki wchodzi:

- Wypożyczalnia dla dzieci;
- Czytelnia dla dzieci;
- Wypożyczalnia dla dorosłych;
- Czytelnia dla dorosłych;
- Sala komputerowa (13 stanowisk komputerowych z bezpłatnym dostępem do Internetu);
- Filie w Jeżach oraz w Hejdyku;
- Dziewięć Punktów Bibliotecznych w: Kotle Dużym, Liskach, Trzonkach, Turośli, Uścianach, Zdorach, Rostkach, Karpie oraz Ośrodku-Szkolno Wychowawczym w Łupkach.

Piska biblioteka to nie tylko ksiąznica, gromadząca i udostępniająca książki i czasopisma (także w formie nowych źródeł informacji i form jej prezentacji), ale również centrum

²⁸ <http://pdk.pisz.pl/article/show.html?id=18>

kultury, komunikacji społecznej i informacji²⁹. Obiekty MGBP są przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Według BDL GUS, gminna biblioteka publiczna posiadała w 2012 roku księgozbiór składający się z 61 808 woluminów, z którego korzystało 2 835 czytelników (stanowiących zaledwie nieco ponad 10% mieszkańców). Odnotowano 55 713 wypożyczeń na zewnątrz, co daje średnio 19,7 wypożyczeń na 1 czytelnika oraz 1,9 wypożyczenia na 1 mieszkańca.

W Piszku znajduje się ponadto siedziba jednej z sześciu w województwie filii Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej. Księgozbiór biblioteki liczy ok. 28 tys. woluminów książek i roczników czasopism. Biblioteka pedagogiczna, oprócz podstawowych zadań statutowych, zapewnia również:

- wsparcie nauczycieli w prowadzeniu zajęć dydaktycznych, gromadząc i udostępniając książki oraz inne pomoce metodyczne, a także promując ich dorobek w bibliotece;
- pomoc i instruktaż bibliotekarzom szkolnym oraz spotkania samokształceniowe i warsztaty we współpracy z ODN;
- organizuje i prowadzi działalność edukacyjną i kulturalną, w szczególności otwarte zajęcia edukacyjne, lekcje biblioteczne, wystawy i spotkania autorskie³⁰.

Jak już wspomniano, Gmina prowadzi również MZP. Zbiory muzeum obejmują bogatą kolekcję fauny i flory występującej w Puszczy Piskiej (ekspozycja stała) oraz pamiątki archeologiczne, etnograficzne, historyczne. Wśród nich zabytki XVIII – wiecznego piśmiennictwa mazurskiego, książki z drukarni staroobrzędowców, stare zdjęcia Ziemi Piskiej. W części historycznej organizowane są ekspozycje czasowe, a także cykl Spotkań Muzealnych z udziałem historyków, pisarzy i ludzi kultury³¹. Według BDL GUS, w 2012 roku muzeum odwiedziło 10 511 osób.

Istotnym obszarem aktywności ludzkiej są kultura fizyczna i sport. W latach 2007-2012 w Gminie Pisz władze przeprowadziły kilka inwestycji mających na celu zwiększenie dostępu do infrastruktury sportowej, m.in. wybudowano salę gimnastyczną przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Piszku, a także „Moje boisko Orlik” przy ul. Mickiewicza w Piszku.

W rejestrze REGON na koniec 2012 roku figurowało siedemnaście organizacji pozarządowych działających w obszarze kultury fizycznej i sportu, posiadających swoją siedzibę na terenie Gminy Pisz:

- 1) Towarzystwo Sportowe Koszykówki „Roś” w Piszku;
- 2) Klub Sportowy „Mazur”;
- 3) Gminne Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe;
- 4) Międzyzakładowy Ludowy Klub Sportowy Wikingowie w Piszku;
- 5) Międzyszkolny Klub Sportowy „Roś”;
- 6) Uczniowski Klub Żeglarski w Piszku;
- 7) Piskie Towarzystwo Brydża Sportowego Piska;
- 8) Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Roś” w Piszku;
- 9) Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy „Piłeczka” w Piszku;
- 10) Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Huragan” w Piszku;
- 11) Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „Dragon-Pisz”;
- 12) Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „Seba-Sport”;
- 13) Piskie Stowarzyszenie Strzelców Sportowych „Strzelec”;
- 14) Stowarzyszenie „Powiatowa Akademia Sportu i Rekreacji”;
- 15) Uczniowski Klub Żeglarski Cadet;
- 16) Towarzystwo Narciarskie „Biegówki-Wiartel”;

²⁹ <http://biblioteka.pisz.pl/index.php>

³⁰ http://wmbp.olsztyn.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=157

³¹ http://www.pisz.pl/pl/kultura/instytucje_publiczne/muzeum_ziemi_piskiej/

17) Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Bobry” w Kotle Dużym.

Jednocześnie BDL GUS podaje, iż w 2012 roku w Gminie działało 6 klubów sportowych prowadzących 10 sekcji sportowych, których członkami było 339 osób. Status ćwiczących posiadały 324 osoby, w tym 73,8% mężczyzn. Zdecydowaną większość, bo aż 84,3% ćwiczących, stanowiły osoby do 18 roku życia.

Ważną rolę w zakresie upowszechniania kultury fizycznej i sportu odgrywa MGOSiR, będący zakładem budżetowym Gminy. Ośrodek zarządza obiektami znajdującymi się na terenie gminy, w szczególności:

- a) Stadionem Miejskim w Piszem przy ul. Mickiewicza;
- b) Pływalnią Miejską w Piszem przy ul. Kwiatowej;
- c) Plażą Miejską w Piszem przy Al. Turystów;
- d) kompleksem sportowym „Moje boisko – Orlik 2012”.

2.3.8. Wynagrodzenia

Jednym z wyznaczników warunków życia jest poziom wynagrodzeń pracowników w lokalnej gospodarce. W badaniach statystycznych statystyki publicznej stosuje się pojęcie przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto³². GUS publikuje dane na temat przeciętnego wynagrodzenia dla kraju, województw oraz powiatów. Wskaźnik ten należy oczywiście rozpatrywać w kontekście innych parametrów, takich jak koszty życia, dostępność usług medycznych, edukacji itd. Daje on jednak pewien pogląd na sytuację społeczno-ekonomiczną.

Według danych GUS za 2012 rok, przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Polsce wynosiło 3 744 zł, w województwie warmińsko-mazurskim – 3 150 zł, natomiast w powiecie piskim – 3 039 zł. A zatem przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej wynosiło: dla regionu – 84,1%, zaś dla powiatu – 81,2%.

2.3.9. Dochody i wydatki budżetu Gminy

Stan finansów gminy, wyrażający się przede wszystkim wysokością dochodów, wydatków oraz wynikiem finansowym budżetu JST, przekłada się na poziom życia. W pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że im większe są wpływy do budżetu gminy, tym więcej środków można przeznaczyć na inwestycje w infrastrukturę techniczną, społeczną i mieszkaniową, a także zaspokajanie różnorodnych potrzeb edukacyjnych, zdrowotnych czy kulturalnych mieszkańców. W praktyce, trudność w gospodarowaniu wynika głównie stąd, że zasoby finansowe są ograniczone, zaś potrzeby społeczne – praktycznie nieograniczone. Na podstawie analizy dochodów i wydatków Gminy Pisz w latach 2010-2012 należy stwierdzić, iż występuje brak równowagi budżetowej w postaci deficytu, ponieważ istnieją wydatki nie mające odpowiedniego pokrycia w dochodach. Kwestię tę obrazuje tabela nr 15.

Tabela 15. Dochody i wydatki budżetu Gminy Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Dochody budżetu w tys. zł	73 293,8	81 021,0	78 153,8
Wydatki budżetu w tys. zł	87 263,5	95 376,4	89 813,2
Wynik w tys. zł	-13 969,7	-14 355,4	-11 659,4

³² Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą; źródło: http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-1234.htm

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Deficyt budżetowy Gminy wyrażony w liczbach bezwzględnych waha się w przedziale od ponad 11,6 do ponad 14,3 mln zł. Zauważalna jest jednak pozytywna tendencja, spada bowiem relacja wysokości deficytu do dochodów gminy. W 2010 roku deficyt stanowił 19,1% dochodów, w 2011 – 17,7%, natomiast w 2012 roku – 14,9%.

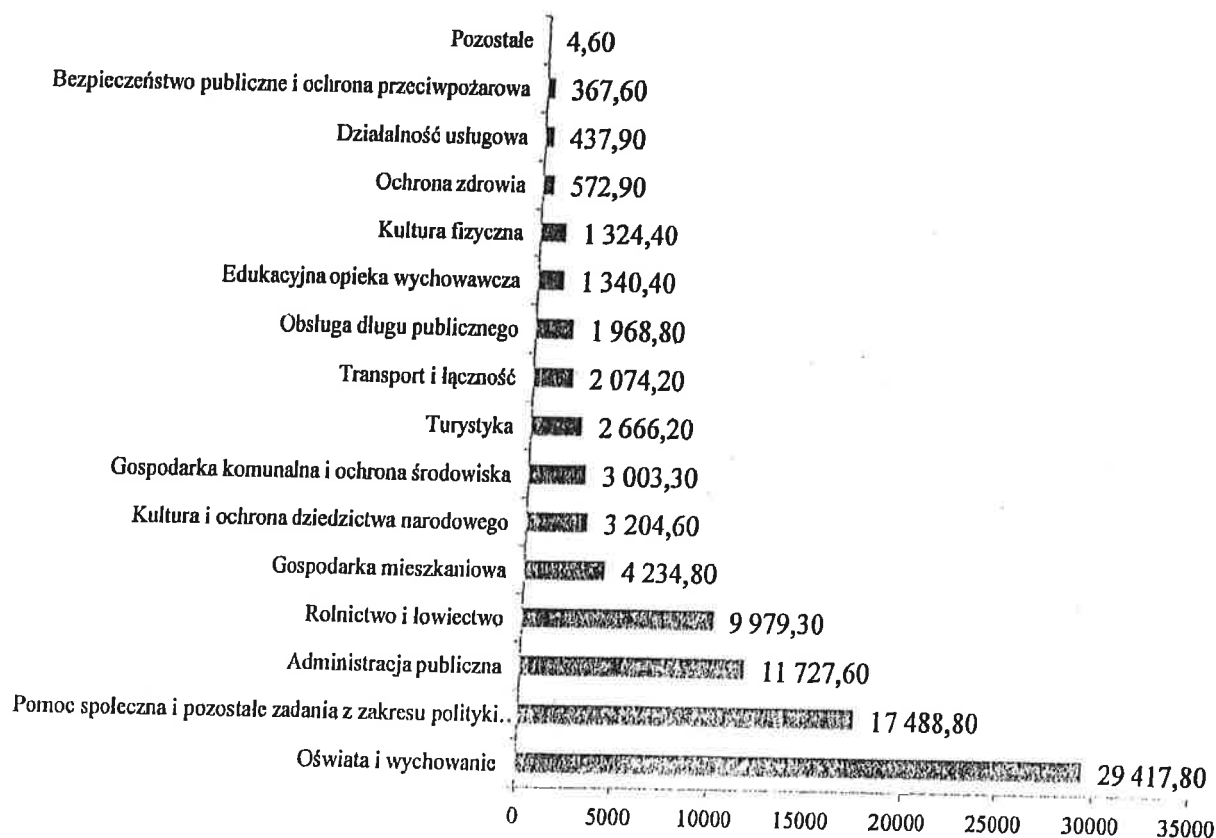
Źródłem dochodów Gminy Pisz w 2012 roku były:

- w 48,1% dochody własne, przede wszystkim udział w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz podatek od nieruchomości;
- w 29,4% subwencja ogólna, w tym przede wszystkim subwencja oświatowa;
- w 22,5% dotacje celowe oraz dotacje w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich, które służą realizacji konkretnych projektów.

Gmina ma wpływ tylko na niektóre ze źródeł dochodów. Od władz zależy wysokość dochodów ze sprzedaży majątku, jak również wysokość podatków lokalnych. Inne dochody, jak np. udział w podatkach PIT i CIT, zależą od samorządu pośrednio, ponieważ gmina otrzymuje stałą część podatków odprowadzanych do budżetu państwa. Oznacza to, że dochody gminy są wprost proporcjonalne do liczby mieszkańców oraz firm mających swoją siedzibę na terenie gminu, a także poziomu zamożności obywateli oraz zyskowności podmiotów gospodarczych.

Struktura wydatków Gminy Pisz w 2012 roku obejmowała wydatki bieżące (80,6%) oraz majątkowe (19,4%). Te drugie mają na celu podnoszenie wartości majątku gminy poprzez zakupy, remonty, budowę infrastruktury itp. Inny podział wydatków budżetu gminy, zgodnie z zasadami zdefiniowanymi w ustawie o finansach publicznych, obejmuje działy określające rodzaj działalności. Strukturę wydatków gminy zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 8. Struktura wydatków Gminy Pisz w tys. zł w 2012 roku według działów

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Wyrażna większość wydatków Gminy (32,8%) została przeznaczona na dział „Oświata i wychowanie”, w ramach którego mieszczą się m.in. koszty prowadzenia przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów, dowóz uczniów do szkół, kształcenie i doskonalenie nauczycieli, utrzymanie stołówek szkolnych, jak również dotacje dla podmiotów prowadzących publiczne i niepubliczne placówki oświatowe na poziomie podstawowym i gimnazjalnym.

Drugą w kolejności grupą była „Pomoc społeczna”, która objęła 19,5% wydatków Gminy ogółem. W ramach tego działu ujęto zadania własne i zlecone z zakresu pomocy społecznej realizowane przez MGOPS w Pisz, jak również dodatki mieszkaniowe.

Wydatki w dziale „Administracja publiczna”, stanowiące 13,1% wydatków ogółem, obejmują w szczególności utrzymanie urzędu miejskiego i rady miejskiej, prowadzenie Urzędu Stanu Cywilnego oraz promocję Gminy.

Czwarta grupa wydatków (11,1% budżetu Gminy) to dział „Rolnictwo i łowiectwo”, w ramach którego ujęto m.in. duże inwestycje w gospodarkę wodno-ściekową oraz budowę wodociągu we wsiach Hejdyk i Ciesina³³.

Na zakończenie warto jeszcze zwrócić uwagę na wysokość dochodów i wydatków budżetu samorządu w przeliczeniu na 1 mieszkańca, porównując wskaźniki dla Gminy Pisz z uśrednionymi wynikami gmin w całym kraju oraz w województwie warmińsko-mazurskim. Zestawienie tych danych w formie tabelarycznej daje lepszy pogląd na sytuację finansów gminy, a pośrednio także na obraz zamożności mieszkańców.

Tabela 16. Dochody i wydatki budżetów gmin w kraju i województwie warmińsko-mazurskim oraz Gminy Pisz w latach 2010-2012 w przeliczeniu na 1 mieszkańca

	2010			2011			2012		
	Polska	Wojew.	Gmina	Polska	Wojew.	Gmina	Polska	Wojew.	Gmina
dochody	2 833,72	2 959,96	2 658,85	2 926,22	3 076,05	2 898,37	3 022,1	3 165,88	2 795,3
w tym dochody własne	1 264,38	1 195,79	1 003,94	1 330,93	1 281,04	1 214,62	1 407,72	1 355,88	1 344,41
wydatki	3 124,89	3 386,18	3 165,62	3 075,02	3 258,31	3 411,9	3 025,34	3 205,02	3 212,32
w tym wydatki majątkowe	783,29	900,49	853,04	704,35	743,52	902,8	546,75	548,15	623,85

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Analiza danych pozwala na wskazanie kilku trendów:

- Jeżeli chodzi o dochody Gminy Pisz w przeliczeniu na 1 mieszkańca, to są one niższe zarówno od średniej krajowej jak i wojewódzkiej (w 2012 roku dochody Gminy były niższe o 7,5% od średnich dochodów gmin w Polsce i aż o 11,7% niższe od średniej wojewódzkiej).
- Udział dochodów własnych w strukturze dochodów Gminy Pisz wzrasta w tempie szybszym niż w kraju i regionie, niemniej wysokość dochodów własnych wyrażona w zł jest nadal niższa niż w Polsce i województwie.
- Pomimo, że dochody Gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca są niższe zarówno od średniej krajowej jak i wojewódzkiej, to wydatki budżetu samorządu są wyższe (oprócz 2010 roku, w którym średnie wydatki gmin w województwie były wyższe niż w Pisz).

³³ Więcej informacji na temat wydatków Gminy można znaleźć w „Sprawozdaniu z wykonania budżetu Gminy Pisz za 2012 rok” stanowiącym załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr 30/13 Burmistrza Pisz z dnia 25 marca 2013 roku w sprawie przyjęcia sprawozdania z wykonania budżetu gminy za 2012 rok (Dz. Urz. Woj. Warm. – Maz. z 2013 r. poz. 1462)

- d) W związku z powyższym, relacja dochodów do wydatków w Gminie Pisz jest bardziej niekorzystna niż w kraju i regionie, aczkolwiek widać wysiłki władz lokalnych w kierunku równoważenia budżetów samorządowych. Należy jednak podkreślić, iż proces ten przebiega nieco wolniej w Gminie (w 2010 roku wydatki stanowiły 119% dochodów, w 2012 roku – 114,9%) niż w regionie (gdzie w 2010 roku wydatki gmin stanowiły 114% ich dochodów, w 2012 roku – już tylko 101,2%) i kraju (tu w 2010 roku wydatki gmin stanowiły 110,3% dochodów, natomiast w 2012 roku – już tylko nieco ponad 100%).
- e) Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w Gminie Pisz w każdym z badanych lat jest wyższy od średniej krajowej i regionalnej, co oznacza, iż Gmina inwestuje więcej środków w swój majątek (m.in. rozwój infrastruktury).

2.4. Bezpieczeństwo publiczne

Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w ogólnoprzyjęte normy postępowania³⁴. W zakresie analizy strategicznej gminy istotne znaczenie mają zagrożenia o charakterze wewnętrznym: wykroczenia przeciw prawu, zwłaszcza przestępczość, a także konflikty i napięcia społeczne, które mogą rodzić poczucie niesprawiedliwości oraz braku bezpieczeństwa. Specyficznym przejawem tego stanu jest przemoc w rodzinie, która jako poważny problem społeczny został omówiona w dalszej części Strategii.

Główną instytucją w Gminie Pisz, której zadaniem jest pilnowanie przestrzegania prawa i ściganie przestępców, jak również zapewnienie ochrony i pomocy w sytuacjach kryzysowych zarówno wobec ludzi jak i mienia, jest KPP. KPP posiada dwa wydziały: kryminalny oraz prewencji i ruchu drogowego.

Na terenie Gminy działa również Straż Miejska, utworzona na mocy Uchwały Nr XXX/354/08 Rady Miejskiej w Pisz z dnia 18 grudnia 2008 roku w sprawie utworzenia straży miejskiej (Dz. Urz. Woj. Warm. – Maz. z 2009 r. Nr 18, poz. 350). Straż Miejska wchodzi

w skład struktury organizacyjnej Urzędu Miejskiego w Pisz. Zatrudnia 9 strażników, którymi kieruje Komendant. Główne zadania straży to m.in. ochrona spokoju i porządku na terenie Gminy, kontrola ruchu drogowego, ochrona obiektów komunalnych i użyteczności publicznej, a także współdziałanie z policją, pogotowiem ratunkowym oraz Państwową Strażą Pożarną w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli.

Bardzo ważną rolę w sferze bezpieczeństwa publicznego odgrywa ponadto straż pożarna – formacja przeznaczona do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. W Pisz swoją siedzibę ma KPPSP, ponadto na terenie Gminy działa, w formie stowarzyszeń, 8 Ochotniczych Straży Pożarnych.

Analizując kwestię przestępczości należy podkreślić, iż szereg danych nie jest agregowanych na poziomie gminy. Jednakże dostępne statystyki pozwalają na charakterystykę tego obszaru pod kątem ogólnego stanu bezpieczeństwa obywateli.

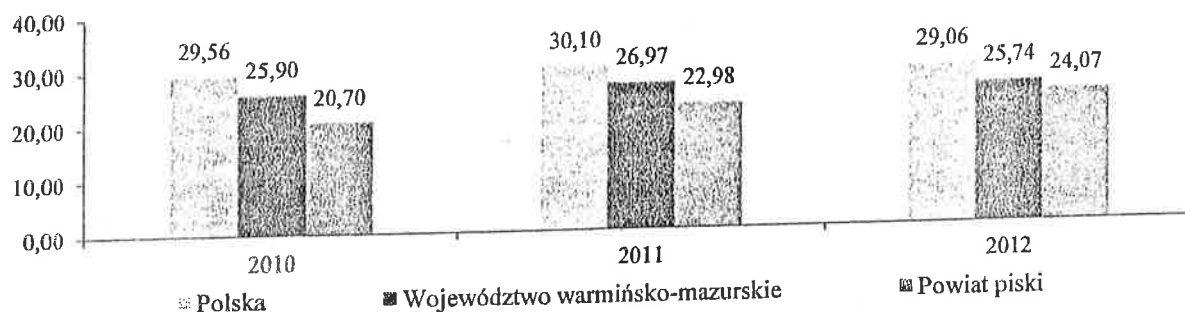
Statystyki dostępne w BDL GUS oraz na stronie KWP³⁵ pozwalają na porównanie wskaźników, dotyczących liczby stwierdzonych przestępstw w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, przypadających na 1 000 osób w kraju, województwie warmińsko-mazurskim oraz powiecie piskim.

³⁴ encyklopedia.pwn.pl/haslo/3876790/bezpieczenstwo-publiczne.html

³⁵ http://www.warmińsko-mazurska.policja.gov.pl/index.php?id_category=899

Z wykresu nr 9 wynika, że powiat piski charakteryzuje się niższą niż w kraju i województwie stopą przestępczości. Niepokojący może być fakt, iż liczba popełnianych przestępstw w powiecie wykazuje tendencję wzrostową. Wyrażając problem w wartościach bezwzględnych, liczba przestępstw w badanym przedziale czasu wzrosła o 15,3% z 1 212 w 2010 roku do 1 398 w 2012 roku. Natomiast jako pozytywną można określić informację o stosunkowo niewielkiej liczbie przestępstw ciężkich, np. w ciągu trzech badanych lat na terenie powiatu doszło do 4 zabójstw oraz 9 zgwałceń.

Wykres 9. Stopa przestępczości w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim i powiecie piskim w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS i KWP w Olsztynie.

Inne istotne wyzwanie dla władz publicznych stanowi niski stan bezpieczeństwa na drogach. W ciągu 5 lat (2008-2012) w powiecie piskim doszło do 2 909 kolizji oraz 208 wypadków, w których zginęło 27 osób, zaś 278 osób zostało rannych. Należy również zwrócić uwagę na wzrost liczby wykroczeń na terenie Gminy Pisz odnotowanych przez Straż Miejską w latach 2010-2012. W tabeli nr 17 wyszczególniono ustawy, przeciwko przepisom których zostały popełnione wykroczenia, a także jakiego rodzaju środki oddziaływania i sankcje zostały zastosowane przez Straż Miejską.

Tabela 17. Wykroczenia na terenie Gminy Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	Środki oddziaływania wychowawczego			Mandat			Wniosek do sądu o ukaranie		
Kodeks wykroczeń, w tym:	759	1 117	963	1 271	517	1 677	161	161	38
- Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji	508	670	466	1 208	387	1 512	161	161	36
- Wykroczenia przeciwko urządzeniom użytku publicznego	90	149	126	12	25	52	0	0	0
- Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia	52	114	65	4	11	24	0	0	0
- Wykroczenia przeciwko obyczajności publicznej	9	87	166	2	18	18	0	0	0
- Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu	34	72	121	6	16	47	0	0	2
Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	6	239	221	7	137	197	0	0	2
Ustawa o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych	1	73	33		4	29	0	0	0
Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach	50	41	42	1	8	5	0	0	0

Ustawa Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw	1	0	0	0	0	0	0	0	0
ŁĄCZNIE	817	1 470	1 259	1 279	666	1 908	161	161	40

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Straży Miejskiej w Pisz.

Według sprawozdań rocznych z działalności straży, liczba wykroczeń w 2010 roku wyniosła 2 258, natomiast w 2011 roku wrosła o 39 do poziomu 2 297 wykroczeń. Rok 2012 był szczególnie, ponieważ odnotowano aż 910 wykroczeń więcej niż w roku poprzednim (wzrost o 39,6%).

W badanym okresie najczęściej wykroczeń popełniano z Kodeksu wykroczeń (od 53% do nawet 83,1% wszystkich czynów zabronionych w poszczególnych latach), przy czym najczęściej dotyczyły one wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji. Z tego powodu strażnicy miejscy udzielili 1 644 pouczenia, ostrzeżenia lub zastosowali inne środki oddziaływania wychowawczego, ponadto wystawili 3 107 mandatów oraz skierowali 358 wniosków do sądu o ukaranie.

Drugą pod względem ilości była grupa wykroczeń przeciwko ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi³⁶. W latach 2010-2012 popełniono łącznie 809 czynów zabronionych w tym zakresie (ponad 10,4% wszystkich wykroczeń).

2.5. Aktywność obywatelska oraz dostępność przestrzeni publicznej

Zaangażowanie społeczne obywateli i ich zainteresowanie działalnością na rzecz organizacji pozarządowych i dobra wspólnego może przyjmować różnorodne formy, np. członkostwo w organizacjach formalnych, uczestnictwo w grupach nieformalnych, wolontariat, filantropia, przekazywanie 1% na rzecz organizacji pożytku publicznego, udział w wyborach, referendach, konsultacjach społecznych itd. Obszar ten podlega badaniom GUS i innych instytucji, jednakże większość danych nie jest agregowana na poziomie gminy. Z tego względu możliwe jest stworzenie tylko częściowego portretu aktywności społecznej mieszkańców Gminy Pisz.

Według rejestru REGON na koniec 2012 roku na terenie Gminy miało swoją siedzibę 91 organizacji zaliczanych do sektora obywatelskiego. Ich podział według lokalizacji oraz form prawnych zaprezentowano w tabeli nr 18.

Tabela 18. Liczba organizacji pozarządowych w Gminie Pisz w 2012 roku według form prawnych

Wyszczególnienie	Gmina Pisz	miasto	wieś
Organizacje pozarządowe łącznie, w tym:	91	67	24
• Stowarzyszenia	62	52	10
• Fundacje	1	1	0
• Kościół katolicki	8	4	4
• Inne kościoły i związki wyznaniowe	3	3	0
• Organizacje społeczne oddzielnie niewymienione	7	7	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie REGON GUS.

Wśród stowarzyszeń było 11 ochotniczych straży pożarnych, zaś wśród innych organizacji społecznych – 3 koła łowieckie i 3 kasy zapomogowo-pożyczkowe.

Status Organizacji Pożytku Publicznego posiadały dwie organizacje:

- 1) Stowarzyszenie „Przymierze-Ziemia Piska” z siedzibą w Pisz;

³⁶ Przepisy karne dotyczące wykroczeń zawierają art. 43¹-45 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

2) Ewangelickie Stowarzyszenie Betel.

Gmina Pisz prowadzi współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Podstawę wspólnych działań samorządu gminy i III sektora stanowią roczne programy współpracy. Są one konsultowane z zainteresowanymi organizacjami w oparciu o regulacje zawarte w Uchwale Nr IV/19/10 Rady Miejskiej w Pisz z dnia 30 grudnia 2010 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu konsultowania z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji (uchwała została opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego z 2011 r. Nr 17, poz.340). Współpraca między samorządem a organizacjami pozarządowymi odbywa się w szczególności poprzez zlecanie organizacjom realizacji zadań publicznych na zasadach określonych w powyższej ustawie (jest stosowana przede wszystkim formuła otwartego konkursu ofert).

Wydział Spraw Obywatelskich, Promocji i Turystyki Urzędu Miejskiego w Pisz przygotowuje roczne sprawozdania z realizacji programu współpracy z organizacjami pozarządowymi. Dokumenty te zawierają informacje na temat rodzajów zleczanych zadań, tematyki zrealizowanych projektów, wartości udzielonych dotacji oraz ich łącznego kosztu.

W latach 2010-2012 Gmina Pisz udzieliła dotacji na realizację zadań publicznych w pięciu obszarach na łączną kwotę 976 760 zł, zaś całkowita wartość zrealizowanych zadań, wraz z wkładem własnym organizacji pozarządowych, wyniosła 1 626 840,38 zł. Dotacje gminy stanowiły zatem nieco ponad 60% kosztów łącznych tych inicjatyw. Poniżej, w tabeli nr 19, wyszczególniono rodzaje zadań publicznych zleczanych organizacjom pozarządowym oraz wartość dotacji i łączną tych zadań.

Tabela 19. Dotacje udzielone organizacjom pozarządowym przez Gminę Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010		2011		2012	
	Dotacje	Łączny koszt zadań	Dotacje	Łączny koszt zadań	Dotacje	Łączny koszt zadań
Upowszechnianie sportu i zajęć ruchowych	220 000,00	304 284,12	220 000,00	339 119,11	210 000,00	372 003,74
Polityka prorodzinna	20 000,00	26 992,37	20 000,00	29 562,12	20 000,00	32 118,32
Upowszechnianie wiedzy o kulturze regionalnej i narodowym dziedzictwie kulturowym	65 880,00	125 865,82	65 880,00	180 382,78	70 000,00	105 204,65
Bezpieczeństwo obywateli	15 000,00	21 404,44	15 000,00	33 086,87	25 000,00	42 966,04
Współpraca z organizacjami pozarządowymi	0,00	0,00	5 000,00	8 250,00	5 000,00	5 600,00
ŁĄCZNIE	320 880,00	478 546,75	325 880,00	590 400,88	330 000,00	557 892,75

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Urzędu Miejskiego w Pisz.

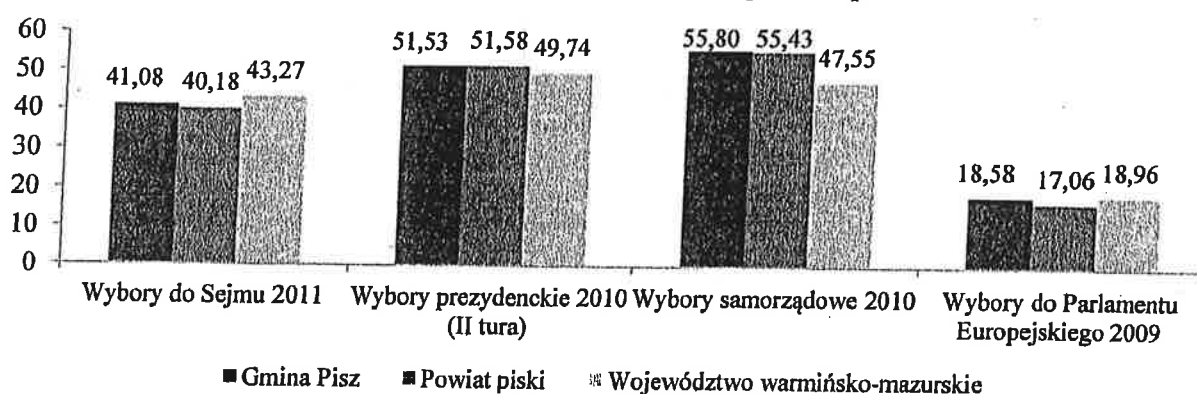
Z powyższych danych wynika, iż wartość dotacji przekazywanych organizacjom pozarządowym przez Gminę Pisz z roku na rok rośnie i jest to pozytywna tendencja, aczkolwiek sam wzrost jest niewielki (w 2011 roku – o 1,5%, zaś w 2012 roku – o 1% względem roku poprzedniego). Wydatki budżetu Gminy Pisz w 2012 roku wyniosły

89 813,2 tys. zł, natomiast kwota dotacji udzielonych organizacjom obywatelskim stanowiła 0,36% wydatków ogółem.

Omawiając obszar współpracy samorządu z III sektorem, warto wspomnieć o kwestii dostępu do informacji. W serwisie internetowym Gminy <http://www.pisz.home.pl> została stworzona zakładka „NGO”, którą łatwo odnaleźć. Zawiera roczne programy współpracy od 2009 roku, ogłoszenia o otwartych konkursach ofert, wzory dokumentów, bazę lokalnych organizacji pozarządowych oraz linki do stron internetowych dotyczących m.in. podmiotów III sektora. Na stronie nie są natomiast zamieszczane roczne sprawozdania z realizacji programu współpracy.

Ważny obszar aktywności obywatelskiej stanowi udział w wyborach i referendach. Zestawienie danych dla Gminy Pisz, dostępnych na stronie PKW³⁷, pozwala stwierdzić, iż spośród ostatnich czterech wyborów powszechnych w Polsce, największym zainteresowaniem cieszyły się wybory samorządowe w 2010 roku. Frekwencja wyborcza w Gminie wyniosła 55,8% i była nieznacznie wyższa od frekwencji dla powiatu, a także o ponad 8 pkt. proc. wyższa od frekwencji wojewódzkiej.

Wykres 10. Frekwencja wyborcza w województwie, powiecie piskim i Gminie Pisz

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Z powyższego wykresu wynika również, iż wyższą frekwencję wyborczą niż w województwie odnotowano w II turze wyborów prezydenckich w 2010 roku – 51,53% w Gminie względem 49,74% w całym regionie. Nieco niższa była natomiast frekwencja podczas wyborów do Sejmu w 2011 roku oraz do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku. Interesującym obszarem analizy jest ponadto struktura socjodemograficzna rady miejskiej. Jak podaje BDL GUS, w 2012 roku aż 19 spośród 21 radnych Gminy stanowili mężczyźni. Przeważali radni w wieku 50-59 lat (10 osób). Ponadto było po pięciu radnych w wieku 30-39 oraz 40-49 lat. Jeden radny miał powyżej 60 lat. W Radzie Miejskiej nie było żadnej osoby poniżej 30 roku życia. Dla porównania, wśród 43 sołtysów Gminy większość stanowiły kobiety. W badanym roku w tej grupie były 23 kobiety oraz 20 mężczyzn.

³⁷ <http://pkw.gov.pl/>

3. Rynek pracy Gminy Pisz

Rynek pracy jest symbolicznym miejscem konfrontacji popytu na pracę i jej podaży. Stanowi „ogół form i procesów zatrudniania pracowników przez pracodawców, a także ogół instytucji, uwarunkowań oraz czynników negocjacji warunków zatrudnienia, pracy i płac; ekonomiczny, społeczny i polityczny obszar, na którym rozgrywają się wszelkie procesy z zakresu szeroko rozumianego zatrudnienia i bezrobocia”³⁸. W świetle przytoczonej definicji, rynek pracy jawi się jako złożona struktura, podlegająca wpływom różnorodnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Jego charakterystyka wymaga wobec tego wielowymiarowej analizy – między innymi pod względem przestrzennym, zawodowym, wiekowym, wykształcenia i kwalifikacji czy miejsca zamieszkania.

Niniejsza analiza obejmuje dwa obszary rynku pracy – z jednej strony aktywność zawodową mieszkańców Gminy Pisz, ocenianą pod kątem liczby pracujących oraz stanu i struktury bezrobocia, z drugiej natomiast potencjalne miejsca pracy generowane przez podmioty gospodarki narodowej funkcjonujące na obszarze Gminy. Szczególną uwagę zwrócono na przestrzenny zasięg rynku pracy. Tendencje i zjawiska występujące na obszarze Gminy Pisz zostały omówione w kontekście zmian na powiatowym i wojewódzkim rynku pracy, ponieważ stanowią ich integralny element.

3.1. Aktywność zawodowa mieszkańców Gminy

3.1.1. Pracujący

Według danych GUS, liczba pracujących z obszaru Gminy Pisz w 2011 roku wynosiła 5 102 osoby³⁹ (w tym 2 595 kobiet), co stanowiło 68% pracujących w powiecie piskim i 1,9% pracujących w województwie warmińsko-mazurskim. Na każdy 1 000 mieszkańców Gminy w analizowanym okresie przypadały 183 osoby pracujące, natomiast na 1 000 osób w wieku produkcyjnym w Gminie – 283 pracujących. Pod tym względem, sytuacja w Gminie przedstawia się lepiej niż w powiecie piskim, gdzie wskaźniki te wynosiły odpowiednio 129 i 200 osób, natomiast nieznacznie gorzej niż w województwie – przy wojewódzkich wartościach wskaźników 188 i 288 osób.

Tabela 20. Pracujący w Gminie Pisz według wybranych sekcji PKD w latach 2009-2011

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
Ogółem	5 088	5 321	5 102
Kobiety	2 619	2 807	2 595
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	177	191	205
Przemysł i budownictwo	1 964	2 069	1 983
Handel, naprawa pojazdów, transport i gospodarka, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	810	733	729
Pozostałe sekcje	2 137	2 328	2 185

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W świetle danych, zawartych w tabeli nr 20 w latach 2009-2011 znaczna liczba osób (w 2011 roku – 1 983 osoby, tj. 38,9%) pracowała w przemyśle i budownictwie, a drugą pod względem liczebności stanowiła grupa pracujących w sekcjach: *Handel hurtowy i detaliczny*;

³⁸ <http://biznes.pwn.pl/index.php?module=haslo&id=3970479>.

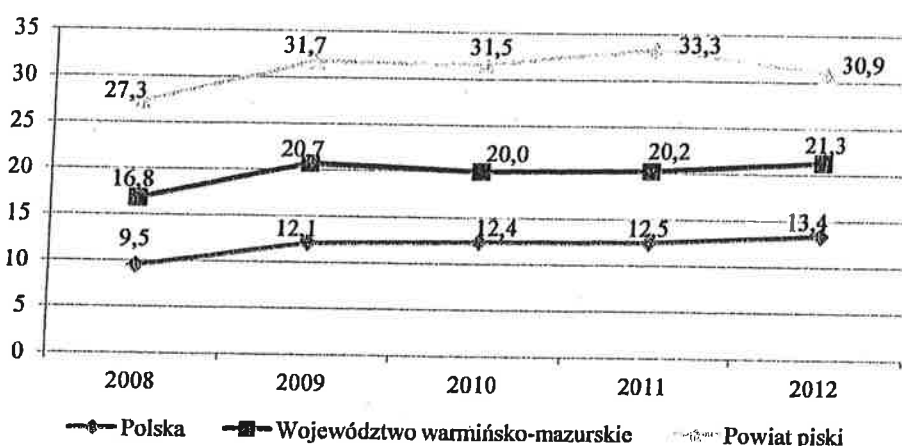
³⁹ Liczba ta nie obejmuje podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, a także duchowieństwa, fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji.

naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, Transport i gospodarka magazynowa, Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz Informacja i komunikacja (w 2011 roku – 729 osób, tj. 14,3%).

3.1.2. Stan bezrobocia

Istotnym problemem występującym na obszarze Gminy Pisz jest bezrobocie. Należy tu jednak wskazać, że jest to problem również całego województwa warmińsko-mazurskiego. W świetle opracowań WUP, regionalny rynek pracy należy do najtrudniejszych w kraju. Dodatkowe pogorszenie sytuacji w ostatnich latach przyniosło spowolnienie gospodarcze spowodowane kryzysem, przejawiające się pogorszeniem koniunktury w kluczowych sekcjach działalności gospodarczej⁴⁰. Na koniec 2012 roku liczba bezrobotnych w województwie (113 223 osoby) okazała się najwyższa w perspektywie ostatnich sześciu lat.

Wykres 11. Zmiany stopy bezrobocia w powiecie piskim na tle województwa warmińsko-mazurskiego i Polski w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

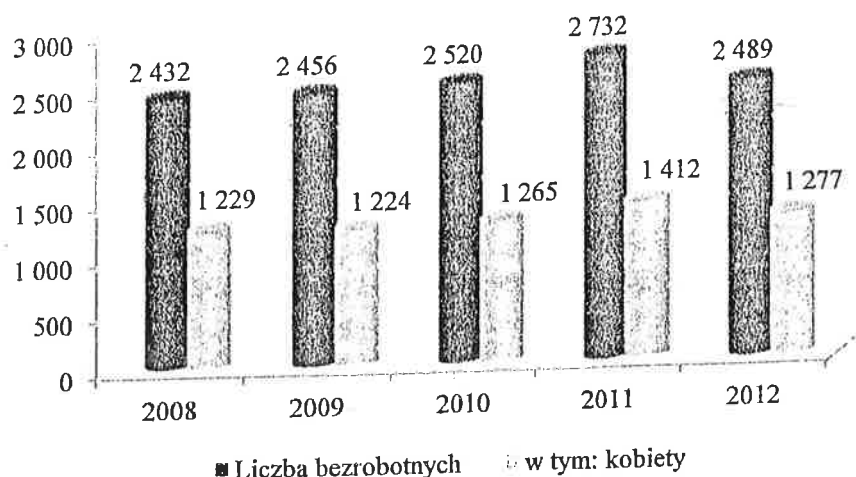
Powiat piski należy do powiatów, w których odnotowuje się najwyższą stopę bezrobocia nie tylko w województwie warmińsko-mazurskim, ale również w Polsce. Jak widać na wykresie nr 11, w grudniu 2012 roku wyniosła ona 30,9%, co oznacza, iż była o 9,6 pkt. proc. wyższa niż w regionie oraz o 17,5 pkt. proc. wyższa niż w kraju. W analizowanym okresie stopa bezrobocia w powiecie osiągnęła najwyższą wartość (33,3%) w 2011 roku, natomiast w porównaniu do 2008 roku wzrosła o 3,6 pkt. proc.

Za pozytywny można uznać jedynie kierunek zmian w 2012 roku w porównaniu do roku poprzedniego. Podczas gdy w powiecie piskim nastąpił spadek o 2,4 pkt. proc., w województwie i kraju miał miejsce wzrost – odpowiednio o 1,1 i 0,9 pkt. proc.

W świetle danych przedstawionych na wykresie nr 12, w grudniu 2012 roku liczba bezrobotnych w Gminie Pisz wyniosła 2 489, z czego 51,3% stanowiły kobiety. W porównaniu do 2008 roku nastąpił wzrost o 57 osób (o 2,3%), natomiast w odniesieniu do 2011 – spadek o 243 osoby (o 8,9%).

Wykres 12. Zmiany liczby bezrobotnych w Gminie Pisz w latach 2008-2012

⁴⁰ Analiza sytuacji na rynku pracy w Województwie Warmińsko-Mazurskim w 2012 roku. Monitoring realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia za 2012 rok.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Należy zauważyć, iż w analizowanym okresie liczba bezrobotnych w Gminie Pisz kształtowała się na zbliżonym poziomie. Wyjątek stanowi jedynie 2011 rok, w którym sięgnęła 2 732 osób.

3.1.3. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Według *Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia na 2012 rok w Województwie Warmińsko-Mazurskim* do grup w szczególnej sytuacji na regionalnym i lokalnych rynkach pracy należy zaliczyć osoby bezrobotne do 25/30 roku życia i w wieku powyżej 45/50 lat, osoby długotrwale bezrobotne, a także bezrobotne osoby niepełnosprawne oraz inne grupy wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym⁴¹. Grupy te stanowią istotny odsetek wśród bezrobotnych mieszkańców Gminy Pisz, czego potwierdzeniem są dane zawarte w tabeli nr 21 i na wykresie nr 13.

Tabela 21. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Gminie Pisz w latach 2008-2012

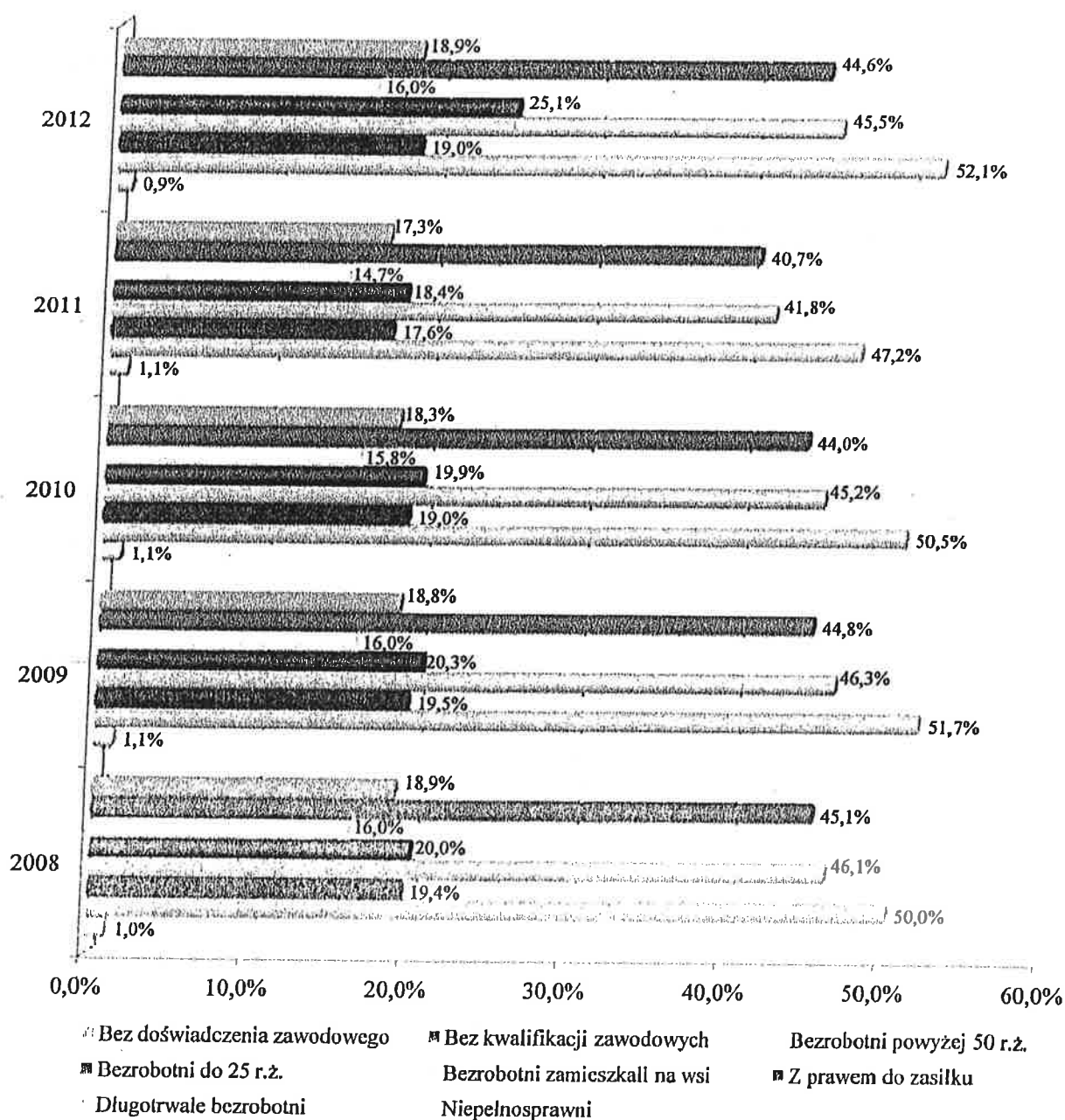
Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba bezrobotnych w Gminie Pisz	2 432	2 456	2 520	2 732	2 489
Długotrwale bezrobotni	1 216	1 270	1 272	1 290	1 296
Z prawem do zasiłku	473	478	479	480	472
Bezrobotni zamieszkali na wsi	1 120	1 138	1 140	1 141	1 133
Bezrobotni do 25 r.ż.	486	499	502	504	624
Bezrobotni powyżej 50 r.ż.	390	392	399	402	398
Niepełnosprawni	25	27	28	30	23
Bez kwalifikacji zawodowych	1 098	1 100	1 110	1 112	1 111
Bez doświadczenia zawodowego	459	461	462	472	470

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

⁴¹ W 2013 roku również te grupy uznano za wymagające priorytetowych działań, natomiast we wcześniejszych latach katalog był znacznie szerszy i obejmował oprócz wskazanych grup, m.in. osoby bez kwalifikacji zawodowych i bez doświadczenia zawodowego oraz mieszkańców wsi. Należy jednak zauważyć, iż kategoria osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym jest bardzo szeroka i powoduje, iż do grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy można zaliczyć więcej niż tylko wymienione.

Szczególny problem lokalnego rynku pracy stanowi długotrwałe bezrobocie. Na koniec grudnia 2012 roku w rejestrze powiatowego urzędu pracy w Pisz pozostawało 1 296 osób, należących do tej kategorii⁴², które stanowiły 52,1% ogółu bezrobotnych mieszkańców Gminy. W porównaniu do 2008 roku odsetek ten wzrósł o 2,1 pkt. proc., natomiast w odniesieniu do 2011 roku zwiększył się o 4,9 pkt. proc. Warto jednak zauważyć, iż w 2012 roku ukształtował się na poziomie niższym niż w powiecie piskim (o 4,2 pkt. proc.) i województwie warmińsko-mazurskim (o 0,1 pkt. proc.).

Wykres 13. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

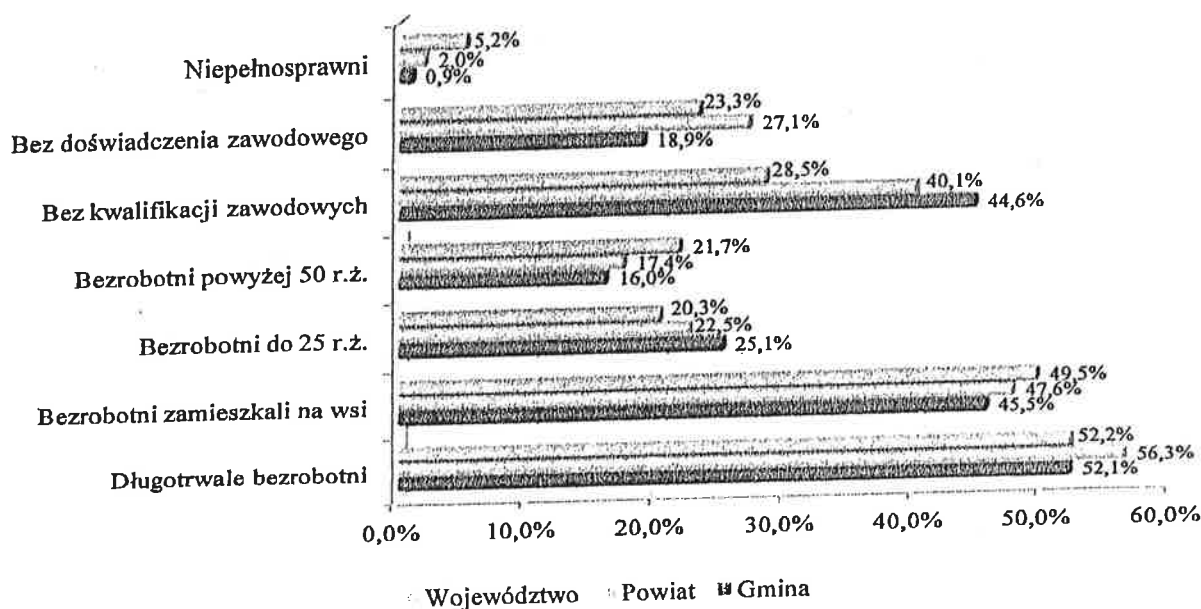
⁴² Długotrwałe bezrobotni to osoby pozostające w rejestrze PUP łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w ostatnich 2 latach, przy czym wyłączeniu podlegają okresy odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Blisko połowa bezrobotnych mieszkańców Gminy Pisz to osoby zamieszkujące tereny wiejskie. Według stanu na koniec 2012 roku zarejestrowane były 1 133 osoby bezrobotne z tym statusem, które stanowiły 45,5% w strukturze bezrobocia. W całym analizowanym okresie (2008-2012) liczba bezrobotnych mieszkańców wsi kształtowała się od 1 120 w 2008 roku do 1 141 w 2011 roku, natomiast odsetek – w przedziale od 41,8% w 2011 roku do 46,3% w 2009 roku. Również w tym przypadku, wartość odsetka na koniec 2012 roku ukształtowała się na poziomie niższym niż w powiecie (47,6%) i w województwie (49,5%).

Liczną grupę stanowią także osoby bezrobotne bez kwalifikacji zawodowych. W grudniu 2012 roku zarejestrowanych było 1 111 takich osób. Charakterystyczne są niewielkie zmiany tej liczby w całym analizowanym okresie – najniższa wartość (1 098) została odnotowana w 2008 roku, natomiast najwyższa (1 112) w 2011 roku. Bezrobotni bez kwalifikacji stanowili w grudniu 2012 roku 44,6% wszystkich bezrobotnych mieszkańców Gminy, co oznaczało spadek odsetka w porównaniu do 2008 roku – o 0,5 pkt. proc. oraz wzrost w odniesieniu do 2011 roku – o 3,9 pkt. proc. Problem braku kwalifikacji w Gminie Pisz jest bardziej widoczny niż w powiecie czy województwie, gdzie bezrobotni tej kategorii stanowili w strukturze odpowiednio 40,1% i 28,5%.

Znaczna część bezrobotnych mieszkańców Gminy nie posiada doświadczenia zawodowego. W grudniu 2012 roku takich osób było 470 – stanowiły 18,9% wszystkich bezrobotnych. W analizowanym okresie nie odnotowano większych zmian liczby osób tej kategorii w rejestrze PUP – najmniej było ich w 2008 roku (459), a najwięcej w 2011 roku (472). W niewielkim stopniu zmieniała się również wartość odsetka osób bez doświadczenia zawodowego w strukturze bezrobocia – najniższą, wynoszącą 17,3% odnotowano w 2011 roku, natomiast najwyższą (18,9%) w pierwszym i ostatnim roku analizy.

Wykres 14. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Gminie Pisz na tle powiatu piskiego i województwa warmińsko-mazurskiego (stan na 31 grudnia 2012 roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP i WUP.

Problem ze znalezieniem zatrudnienia mają także osoby do 25 roku życia, które w grudniu 2012 roku w liczbie 624 stanowiły 25,1% wszystkich bezrobotnych mieszkańców Gminy. W porównaniu do 2008 roku liczba najmłodszych bezrobotnych zwiększyła się o 138, tj. o 28,4%, natomiast w odniesieniu do 2011 roku miał miejsce wzrost o 120 osób (o 23,8%). Odnotowany w 2012 roku odsetek okazuje się najwyższy w całym analizowanym okresie –

w poprzednich latach nie przekroczył 20,3%. Był on również wyższy niż w powiecie i województwie, gdzie ukształtował się na poziomie odpowiednio 22,5% oraz 20,3%.

Biorąc pod uwagę kategorie wiekowe, do grup w szczególnej sytuacji zalicza się także osoby powyżej 50 roku życia. W grudniu 2012 roku w PUP zarejestrowanych było 398 bezrobotnych, którzy ukończyli 50 lat, stanowiących 16,0% w strukturze bezrobocia. W latach 2008-2012 ich liczba kształtowała się na zbliżonym poziomie – od 390 w 2008 roku do 402 w 2011 roku. Nie odnotowano również istotnych zmian wielkości odsetka. Najniższą wartość (14,7%) przyjął w 2011 roku, natomiast najwyższą (16,0%) w trzech latach: 2008, 2009 i 2012. Warto zauważyć, iż osoby w najstarszych grupach wiekowych w Gminie mają mniejszy udział w ogóle bezrobocia niż w powiecie czy województwie (odpowiednio 17,4% i 21,7%).

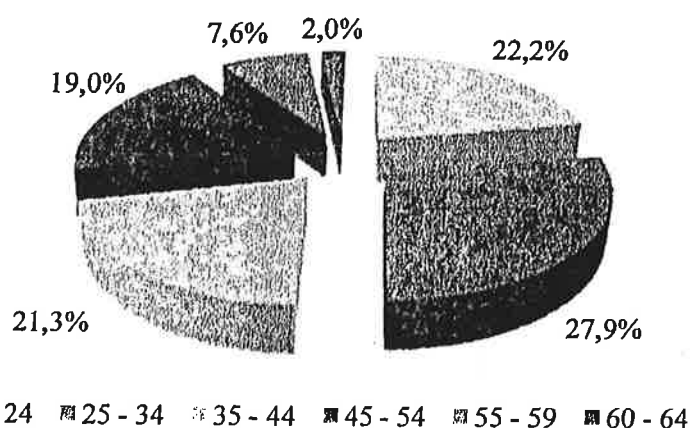
Należy również zwrócić uwagę na sytuację osób niepełnosprawnych, które stanowią niewielki odsetek wśród bezrobotnych z obszaru Gminy Pisz, jednak w istotnym stopniu są zagrożone bądź dotknięte wykluczeniem społecznym. W grudniu 2012 roku bezrobotne osoby niepełnosprawne w liczbie 23 stanowiły 0,9% ogółu bezrobotnych. W pozostałych latach analizy ich liczba nie przekroczyła 30, a odsetek 1,1%. W porównaniu do powiatu i województwa, niepełnosprawni bezrobotni w Gminie Pisz stanowią mniejszy odsetek.

Spośród bezrobotnych mieszkańców Gminy prawo do zasiłku posiada mniej niż jedna piąta. W grudniu 2012 roku uprawnione były 472 osoby, które w strukturze bezrobocia stanowiły 19,0%. W całym analizowanym okresie nie odnotowano w tej kwestii większych zmian – najwięcej osób uprawnionych było w 2011 roku (480), natomiast najmniej w 2012 roku. Odsetek natomiast kształtował się w przedziale od 17,6% w 2011 roku do 19,5% w 2009 roku, a więc na poziomie niewiele niższym niż w powiecie i województwie.

3.1.4. Struktura socjodemograficzna bezrobotnych

Bezrobocie w Gminie Pisz jest zróżnicowane pod kątem cech socjodemograficznych osób pozostających w rejestrach PUP, wśród których można wskazać wiek, wykształcenie oraz czas pozostawania na bezrobociu. Szczegółowe dane, dotyczące struktury socjodemograficznej bezrobotnych mieszkańców Gminy, jak również powiatu i województwa znajdują się w tabeli nr 22 oraz na kolejnych wykresach.

Wykres 15. Bezrobotni w Gminie Pisz według wieku (stan na 31 grudnia 2012 roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

W świetle danych zawartych na wykresie nr 15 wśród bezrobotnych w Gminie Pisz dominują osoby młode. Bezrobotni do 34 roku życia, w liczbie 1 247, stanowią 50,1% w strukturze bezrobocia, natomiast 21,3% to osoby w wieku od 35 do 44 lat, których na koniec 2012 roku było zarejestrowanych 529. Bezrobotni w starszych kategoriach wiekowych (powyżej 45 roku

zycia), w liczbie 713, stanowią łącznie 26,8%. Grupa ta najliczniej reprezentowana jest przez osoby w wieku od 45 do 54 lat. Struktura wiekowa bezrobotnych z obszaru Gminy Pisz jest zbliżona do struktury bezrobocia w powiecie i województwie.

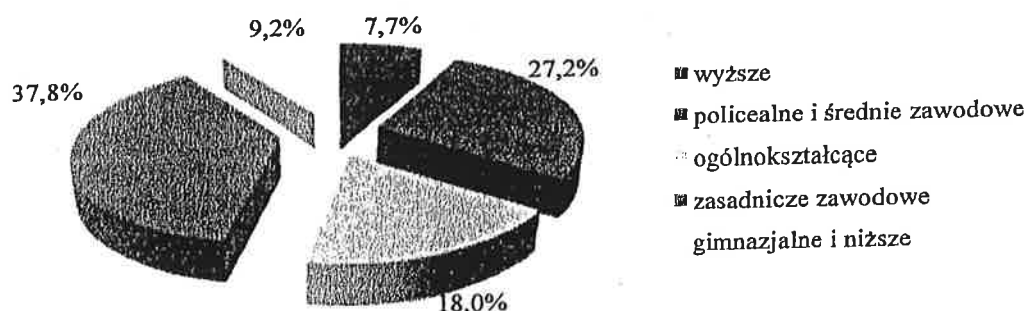
Tabela 22. Bezrobotni Gminy Pisz, powiatu piskiego i województwa warmińsko-mazurskiego według cech socjodemograficznych (stan na 31 grudnia 2012 roku)

Wyszczególnienie	Gmina Pisz		Powiat piski		Województwo warmińsko-mazurskie	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Wykształcenie						
wyższe	192	7,7%	377	6,5%	9 933	8,8%
policealne i średnie zawodowe	678	27,2%	1 096	18,9%	21 991	19,4%
ogólnokształcące	449	18,0%	676	11,7%	12 106	10,7%
zasadnicze zawodowe	940	37,8%	1 492	25,8%	31 986	28,3%
gimnazjalne i niższe	230	9,2%	2 149	37,1%	37 207	32,9%
Wiek						
18 – 24 lata	552	22,2%	1 304	22,5%	22 993	20,3%
25 – 34 lata	695	27,9%	1 590	27,5%	32 863	29,0%
35 – 44 lata	529	21,3%	1 258	21,7%	22 547	19,9%
45 – 54 lata	472	19,0%	1 144	19,8%	22 007	19,4%
55 – 59 lat	190	7,6%	392	6,8%	10 136	9,0%
60 – 64 lata	51	2,0%	102	1,8%	2 677	2,4%
Czas przebywania na bezrobociu						
Do 1 miesiąca	243	9,8%	487	8,4%	10 731	9,5%
1 - 3 m-ce	468	18,8%	1 136	19,6%	23 673	20,9%
3 - 6 m-cy	447	18,0%	1 094	18,9%	19 765	17,5%
6 - 12 m-cy	433	17,4%	1 066	18,4%	20 073	17,7%
12 - 24 m-ce	448	18,0%	1 097	18,9%	20 281	17,9%
pow. 24 m-cy	450	18,1%	910	15,7%	18 700	16,5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP i WUP.

Struktura wykształcenia bezrobotnych mieszkańców Gminy Pisz istotnie różni się od struktury zarówno w powiecie, jak i całym województwie. W Gminie dominują bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym, które w liczbie 940 stanowią 37,8% wszystkich zarejestrowanych mieszkańców Gminy.

Wykres 16. Bezrobotni w Gminie Pisz według wykształcenia (stan na 31 grudnia 2012 roku)

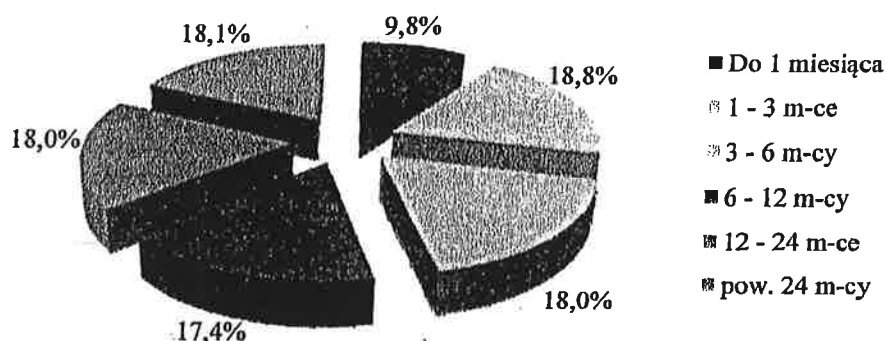

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Na drugim miejscu należy wskazać osoby legitymujące się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (678; 27,2%), a na trzecim – osoby, które posiadają wykształcenie ogólnokształcące (449; 18,0%). Jedynie 9,2% bezrobotnych mieszkańców Gminy to osoby z wykształceniem gimnazjalnym bądź niższym, natomiast 7,7% stanowią osoby, które posiadają dyplom ukończenia szkoły wyższej.

Zarówno w powiecie piskim, jak i województwie warmińsko-mazurskim, dominują osoby z najniższym wykształceniem, a więc gimnazjalnym bądź niższym – ich odsetek kształtuje się powyżej 30%. Znacznie mniejszy udział w strukturze mają natomiast osoby z wykształceniem ogólnokształcącym, policealnym i średnim zawodowym oraz zasadniczym zawodowym.

Wykres 17. Bezrobotni w Gminie Pisz według czasu pozostawania na bezrobociu (stan na 31 grudnia 2012 roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Z danych przedstawionych na wykresie nr 17 wynika, iż ponad połowa (63,9%; 1 591) bezrobotnych z terenu Gminy Pisz figuruje w rejestrze PUP przez okres do 1 roku, 18,0% w przedziale od 12 do 24 miesięcy, natomiast 18,1% powyżej 2 lat. Najmniejszy odsetek (9,8%) stanowią osoby, które posiadają status bezrobotnego krócej niż miesiąc. Biorąc pod uwagę kryterium czasu przebywania na bezrobociu, struktura bezrobotnych z obszaru Gminy Pisz nie różni się od struktury w powiecie czy województwie. Niewiele większy odsetek stanowią w niej jedynie osoby, które pozostają w rejestrze PUP przez okres dłuższy niż 24 miesiące.

3.1.5. Aktywizacja zawodowa bezrobotnych

W świetle danych, przedstawionych w tabeli nr 23, w latach 2008-2012 pracę niesubsydiowaną, a więc na tzw. wolnym rynku podjęły 4 283 osoby bezrobotne, natomiast pracę subsydiowaną w formie prac interwencyjnych, robót publicznych lub zatrudnienia na stanowisku pracy utworzonym w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego – 3 681 osób.

Tabela 23. Aktywizacja zawodowa bezrobotnych mieszkańców Gminy Pisz w latach 2008-2012

Formy aktywizacji zawodowej	2008	2009	2010	2011	2012
Podjęcia pracy niesubsydiowanej	950	904	1 043	1 274	112
Podjęcia pracy subsydiowanej	709	138	1 234	674	926
Dotacje na działalność gospodarczą	802	72	829	2	39
Szkolenia	182	192	228	670	71
Staże	190	340	330	127	122
Przygotowanie zawodowe	162	20	0	0	0
Prace społecznie użyteczne	32	50	50	0	0

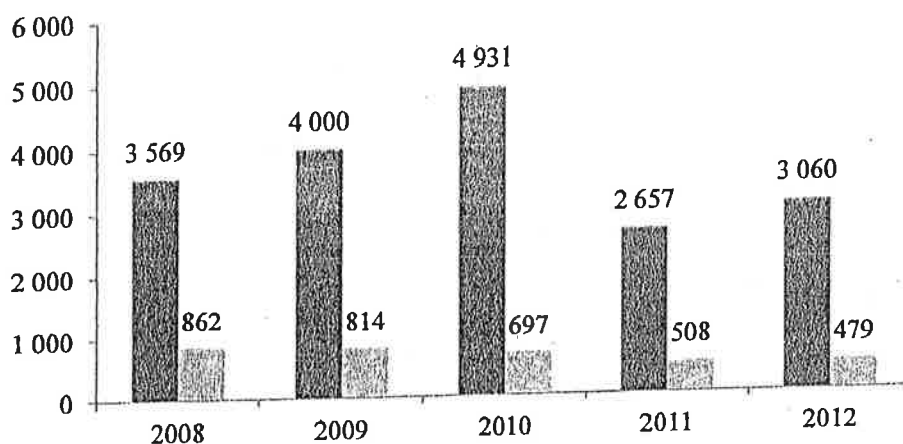
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

W następnej kolejności, 1 744 osoby rozpoczęły, dzięki dotacji z urzędu pracy, własną działalność gospodarczą, 1 343 osoby uczestniczyły w szkoleniach, 1 109 osób w stażach, natomiast 182 osoby w przygotowaniu zawodowym. Jak wynika z tabeli, liczba osób kierowanych na poszczególne formy aktywizacji zmieniała się, często znacznie, w poszczególnych latach. Było to jednak zależne od wielu czynników, w tym od wielkości środków Funduszu Pracy na finansowanie programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych w powiecie piskim.

3.1.6. Oferty pracy

Szanse na znalezienie zatrudnienia przez osoby bezrobotne można określić na podstawie analizy ofert pracy. Z tego względu, iż rynek ma charakter dynamiczny, a oferty rozpowszechniane są za pomocą różnych sposobów i nośników, niemożliwa jest analiza wszystkich dostępnych na nim ofert. Można natomiast oprzeć się na ofertach, które pracodawcy zgłaszają do urzędów pracy. W latach 2008-2012 do PUP zgłoszono łącznie 18 217 ofert pracy – najwięcej (4 931) w 2010 roku, a najmniej (2 657) w 2011 roku. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż niewielki odsetek stanowią oferty zatrudnienia niesubsydiowanego, a więc niewspieranego środkami Funduszu Pracy bądź PFRON. W analizowanym okresie kształtuje się on na poziomie od 14,1% w 2010 roku do 24,2% w 2008 roku. Pozostałe oferty obejmują zatrudnienie subsydiowane oraz wolne miejsca aktywizacji zawodowej (staże, przygotowanie zawodowe i prace społecznie użyteczne).

Wykres 18. Oferty pracy zgłoszone do PUP w latach 2008-2012

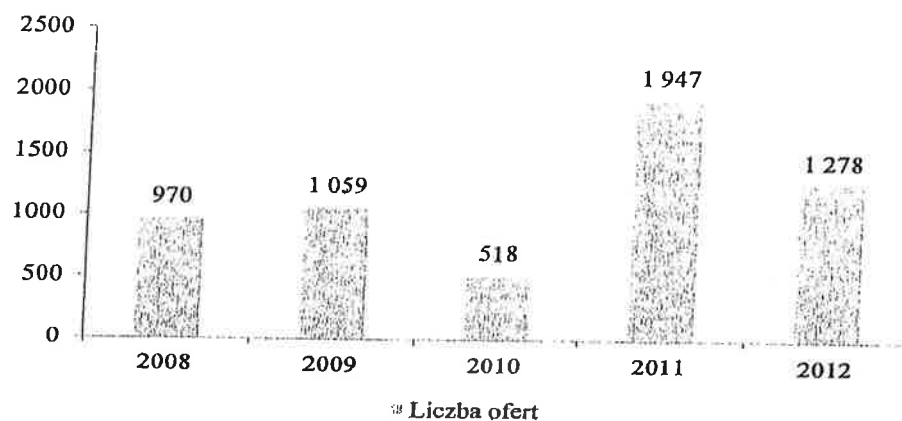

■ Liczba ofert pracy ■ w tym: oferty zatrudnienia niesubsydiowanego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP.

Bezrobotni mają również możliwość skorzystania z ofert pracy za granicą w ramach sieci EURES. W świetle danych, zawartych na wykresie nr 19, w latach 2008-2012 możliwość zatrudnienia za pośrednictwem urzędów pracy województwa warmińsko-mazurskiego możliwość pracy za granicą otrzymały 5 772 osoby – najwięcej (1 947) w 2011 roku, a najmniej (518) w 2010 roku. Oferty w ostatnim roku analizy dotyczyły głównie miejsc pracy w Wielkiej Brytanii (543 oferty; 42,5%) i Belgii (300 ofert; 23,5%). Pozostałe kraje wyjazdu to m.in. Niemcy, Holandia, Hiszpania i Włochy. W 2012 roku trzy czwarte ofert dotyczyło pracy długoterminowej.

Wykres 19. Oferty pracy za granicą w ramach sieci EURES w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2008-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP.

Oferty zgłaszane do urzędów pracy stanowią niewielką część ofert dostępnych na rynku. Szerszą informację na ten temat można uzyskać z badań podaży realizowanych, od 2011 roku, przez Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Olsztynie. W świetle ich wyników, zamieszczonych w tabeli nr 24, w 2012 roku w wybranych mediach (Gazeta Wyborcza, Gazeta Olsztyńska oraz portale internetowe Pracuj.pl, Praca.pl, Gratka.pl, GazetaPraca.pl) zamieszczono 22 955 ogłoszeń z obszaru województwa warmińsko-mazurskiego – o 315 (o 1,4%) więcej niż w 2011 roku.

Tabela 24. Liczba ogłoszeń w wybranych mediach w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2011-2012

Grupy zawodów	2011		2012	
	Liczba	%	Liczba	%
1. Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy	1 482	6,5	1 546	6,7
2. Specjaliści	5 193	22,9	6 004	26,2
3. Technicy i inny średni personel	6 347	28,0	5 735	25,0
4. Pracownicy biurowi	1 972	8,7	2 078	9,1
5. Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	1 863	8,2	1 850	8,1
6. Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	67	0,3	62	0,3
7. Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	2 563	11,3	2 698	11,8
8. Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	1 150	5,1	1 023	4,5
9. Pracownicy przy pracach prostych	1 174	5,2	934	4,1
Inne ogłoszenia	829	3,7	1 025	4,5
Ogółem:	22 640	100,0	22 955	100,0

Źródło: Badania podaży realizowane przez CiPKZ WUP w Olsztynie.

Najwięcej ogłoszeń dotyczyło zapotrzebowania na specjalistów (26,2%) oraz techników i inny średni personel (25,0%), natomiast na trzecim miejscu należy wskazać robotników przemysłowych i rzemieślników (11,8%).

3.2. Podmioty gospodarki narodowej

Na koniec 2012 roku w rejestrze REGON figurowały 2 353 podmioty gospodarki narodowej z terenu Gminy Pisz, które stanowiły niespełna 2% wszystkich podmiotów w województwie warmińsko-mazurskim i aż 56,9% podmiotów zarejestrowanych na obszarze powiatu piskiego. Ich liczba w latach 2008-2012 utrzymywała się na zbliżonym poziomie – najniższą (2 174 podmioty) odnotowano w 2009 roku, natomiast najwyższą w 2012 roku. W porównaniu do 2008 roku liczba podmiotów w Gminie Pisz wzrosła w 2012 roku o 55, tj.

o 2,4%. Pod tym względem sytuacja kształtuje się korzystniej niż w powiecie piskim, gdzie w analizowanym okresie odnotowano spadek liczby podmiotów – z 4 209 w 2008 roku do 4 138 w 2012 roku.

Warto zauważyć, iż znaczna większość podmiotów gospodarki narodowej w Gminie usytuowanych jest na terenie Pisz – w 2012 roku ich liczba wynosiła 1 851, co stanowiło 78,7% wszystkich zarejestrowanych. Najwyższy odsetek, wynoszący 81,6%, odnotowano w 2008 roku, natomiast w pozostałych latach nie przekroczył on 80%.

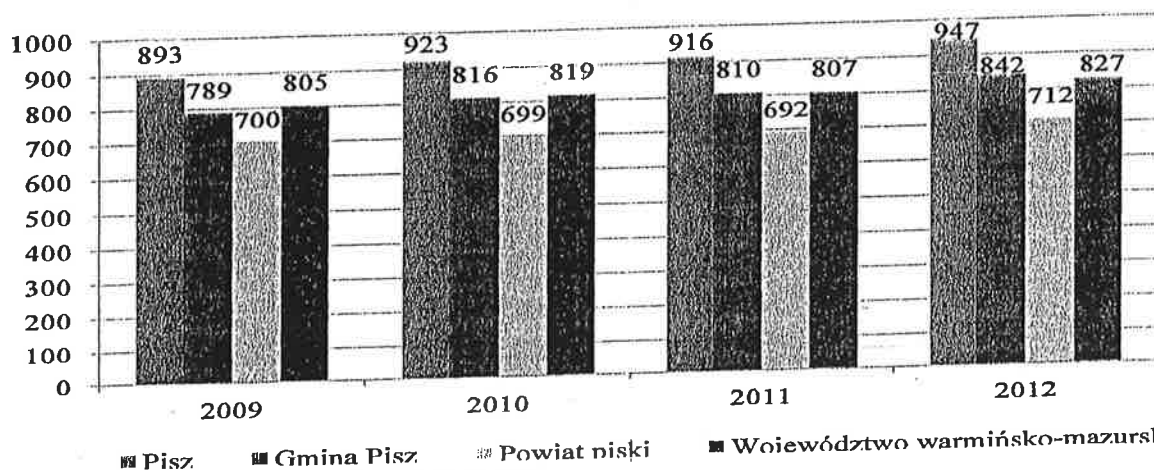
Tabela 25. Liczba podmiotów w rejestrze REGON w województwie warmińsko-mazurskim, powiecie piskim, Gminie Pisz oraz Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Województwo	115 821	114 821	119 028	117 172	119 913
Powiat	4 209	3 996	4 095	4 038	4 138
Gmina	2 298	2 174	2 282	2 267	2 353
- w tym miasto	1 876	1 736	1 817	1 799	1 851

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na każde 10 tysięcy ludności w Gminie Pisz przypadają 842 podmioty gospodarki narodowej, a więc o 53 więcej niż w 2009 roku. Jak widać na wykresie nr 20 wartości tego wskaźnika dla Gminy Pisz nie odbiegają od średniej wojewódzkiej, a w dwóch ostatnich latach analizy są nawet od niej wyższe (o 3 podmioty w 2011 roku i o 15 podmiotów w 2012 roku). Warto zauważyć, iż w latach 2009-2012 natężenie podmiotów gospodarki narodowej w Gminie było znacznie wyższe niż w całym powiecie piskim, a różnica stale wzrastała – od 89 podmiotów w 2009 roku do 130 w 2012 roku. Najlepiej sytuacja przedstawia się w Pisz, gdzie w 2012 roku liczba podmiotów na każde 10 tysięcy ludności wyniosła 947.

Wykres 20. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności w Gminie Pisz w latach 2009-2012 na tle Pisz, powiatu piskiego oraz województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W 2012 roku na każde 10 tysięcy ludności w Gminie Pisz przypadły 93 nowozarejestrowane podmioty oraz 64 podmioty wykreślone z rejestru REGON. Na uwagę zasługuje fakt, iż na 100 osób w wieku produkcyjnym w Gminie przypadło w analizowanym okresie 10 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, podczas gdy w całym powiecie – 8 osób, a w województwie warmińsko-mazurskim – 9.

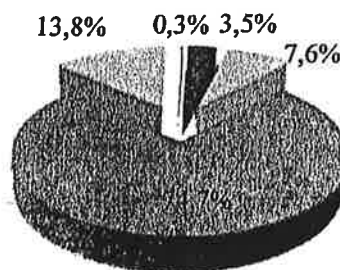
Tabela 26. Wybrane wskaźniki dotyczące podmiotów w rejestrze REGON z terenu Gminy Pisz w latach 2009-2012

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tysięcy ludności	789	816	810	842
Podmioty nowozarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tysięcy ludności	81	98	76	93
Podmioty wykreślone z rejestru REGON na 10 tysięcy ludności	125	61	89	64
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	10	10	10	10
Podmioty nowozarejestrowane na 10 tysięcy ludności w wieku produkcyjnym	127	153	118	144
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tysięcy mieszkańców	25	26	29	30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Zdecydowaną większość w ogólnej liczbie zarejestrowanych w Gminie Pisz podmiotów (w 2011 roku – 95,5%) stanowi sektor prywatny, natomiast biorąc pod uwagę formę prawną – działalność gospodarczą osób fizycznych. Na koniec 2012 roku, w rejestrze REGON figurowało 1 757 osób prowadzących działalność gospodarczą, co stanowiło 74,7% wszystkich zarejestrowanych podmiotów. Istotny odsetek podmiotów gospodarki narodowej w Gminie stanowią również spółki (180 podmiotów, tj. 7,6%). Przeważają wśród nich spółki cywilne, które w 2012 roku stanowiły 63,9% wszystkich spółek w Gminie Pisz. W świetle informacji zawartych na wykresie nr 21 na trzecim miejscu plasują się stowarzyszenia i organizacje społeczne (82 podmioty, tj. 3,5%).

Wykres 21. Struktura podmiotów gospodarki narodowej według wybranych form prawnych w Gminie Pisz w 2012 roku

■ Spółdzielnie ■ Stowarzyszenia i organizacje społeczne ■ Spółki ■ Osoby fizyczne ■ Pozostałe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analiza form prawnych podmiotów zarejestrowanych w Gminie Pisz w latach 2008-2012 wskazuje na trwały charakter ich struktury. W świetle danych z tabeli nr 27 warto jednak zauważyć dwie tendencje: 1. dość systematyczny spadek odsetka osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą – o 3,5 pkt. proc. w analizowanym okresie; oraz 2. wzrost odsetka stowarzyszeń i organizacji społecznych o 0,5 pkt. proc. Analiza dynamiki liczby podmiotów funkcjonujących w poszczególnych formach prawnych nie wskazuje jednak poważnych zmian. W latach 2008-2012 spadła liczba osób fizycznych (o 39, tj. o 2,2%) i spółdzielni (o 2, tj. o 20%) natomiast wzrost odnotowano w przypadku stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 13, tj. o 18,8%) oraz spółek (o 2, tj. o 1,1%).

Tabela 27. Podmioty gospodarki narodowej według wybranych form prawnych w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Spółki	178	169	175	174	180
Spółdzielnie	10	10	10	10	8
Fundacje	1	1	1	1	1
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	69	69	71	79	82
Osoby fizyczne	1 796	1 685	1 778	1 729	1 757
Pozostałe	244	240	247	274	325
Razem	2 298	2 174	2 282	2 267	2 353

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie podmioty gospodarki narodowej w Gminie Pisz najliczniej funkcjonowały w sekcji *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle*. W 2012 roku ich liczba wyniosła 589, co stanowiło 25% wszystkich podmiotów w Gminie. W świetle danych z tabeli nr 28 znaczna liczba podmiotów funkcjonuje również w sekcjach: *Budownictwo* (281 podmiotów, tj. 11,9%) oraz *Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości* (231, tj. 9,8%). W przemyśle odnotowano 176 podmiotów, które stanowiły 7,5%; natomiast w sekcji *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* – 165 podmiotów, tj. 7,0%.

Tabela 28. Podmioty gospodarki narodowej według wybranych sekcji PKD w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	152	151	157	135	138
Przemysł	163	160	170	171	176
Budownictwo	255	249	270	280	281
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	693	603	614	590	589
Transport i gospodarka magazynowa	162	152	145	134	132
Obsługa rynku nieruchomości	325	329	173	198	231
Edukacja	60	57	63	62	81
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	126	130	125	129	165
Pozostałe	362	343	565	568	560
Razem	2 298	2 174	2 282	2 267	2 353

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizę stanu i struktury podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Pisz należy uzupełnić informacją, iż dane zawarte w rejestrze REGON nie uwzględniają informacji o aktywności tych podmiotów. W świetle badań Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości aktywne przedsiębiorstwa stanowiły w Polsce w 2010 roku jedynie około 50% wszystkich zarejestrowanych podmiotów. Według autorów badań, problem nieaktywności nie wykazuje różnic między regionami⁴³, w związku z czym można szacować, iż w województwie warmińsko-mazurskim odsetek podmiotów działających czynnie w ogólnej liczbie podmiotów figurujących w rejestrze REGON kształtuje się na zbliżonym poziomie.

Wyniki powyższych badań wskazują również na problem niskiej aktywności mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. W 2010 roku na każdy tysiąc mieszkańców przypadało 45,1 aktywnych podmiotów z sektora MŚP, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik ten ukształtował się na jeszcze niższym poziomie (38,9)⁴⁴.

⁴³ Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010-2011, Warszawa 2012, s. 102.

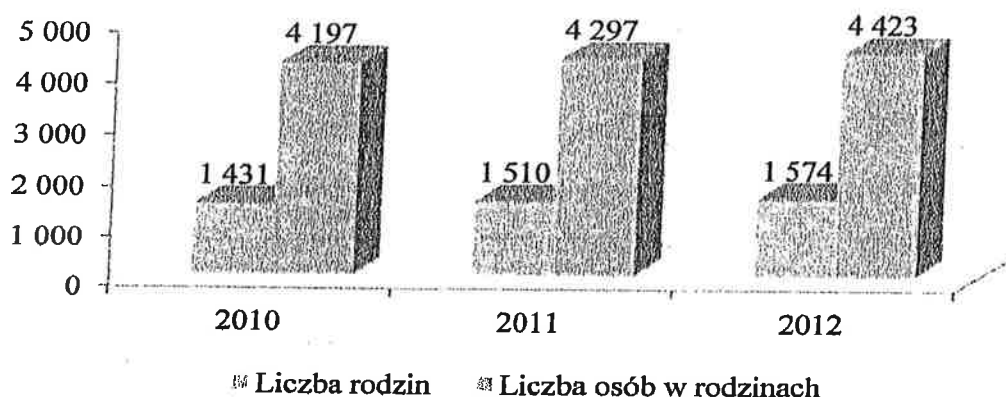
⁴⁴ Tamże.

4. Główne problemy społeczne Gminy Pisz

4.1. Ogólna charakterystyka świadczeń przyznawanych z pomocy społecznej

W ostatnich latach w Gminie Pisz wzrosła liczba osób i rodzin, korzystających z pomocy społecznej. W świetle danych przedstawionych na wykresie nr 22, w 2012 roku pomocy i wsparcia udzielono 1 574 rodzinom i 4 423 osobom wchodzącym w ich skład. Oznacza to wzrost o 143 rodziny (o 10%) i 226 osób (o 5,4%) w porównaniu do 2010 roku.

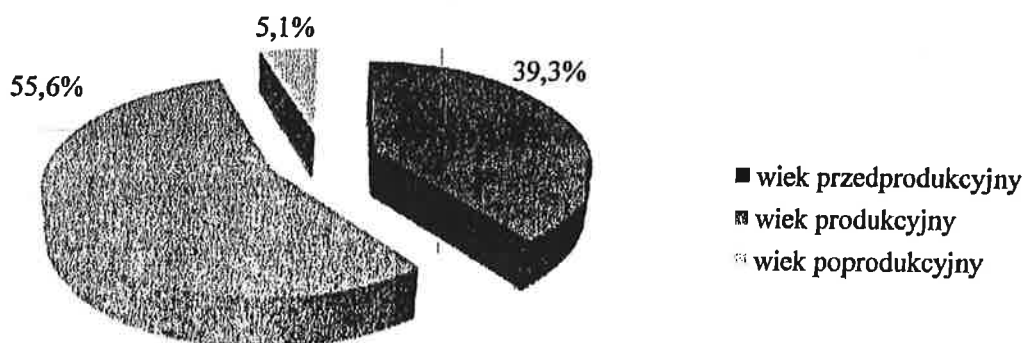
Wykres 22. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy i wsparcia w ramach pomocy społecznej w Gminie Pisz w latach 2010-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Znamienny jest fakt, iż około jedna trzecia osób, którym udzielono pomocy i wsparcia to osoby długotrwale z nich korzystające – w analizowanym okresie ich odsetek kształtował się na poziomie powyżej 30% i w 2012 roku wyniósł 33,9%.

Wykres 23. Struktura wiekowa osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w Gminie Pisz w 2012 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Wśród osób korzystających z pomocy i wsparcia dominują mężczyźni, którzy w 2012 roku w liczbie 2 230 stanowili w tej populacji 50,4%. Analiza struktury wiekowej wskazuje natomiast na przewagę osób w wieku produkcyjnym – 2 459 osób to 55,6% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia. Drugą pod względem liczebności grupę stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym (1 739, tj. 39,3%), a trzecią – osoby w wieku poprodukcyjnym (225, tj. 5,1%).

W 2012 roku liczba świadczeń przyznawanych przez MGOPS w Pisz (tabela nr 29) wyniosła 2 482, a więc o 250 więcej niż w 2008 roku i o 78 więcej niż w 2011 roku. Oznacza to wzrost odpowiednio o 11,2% i 3,2%. Liczba rodzin, którym w 2012 roku przyznano świadczenia ukształtowała się na poziomie 1 541, natomiast w ich skład wchodziło 4 315 osób. Oznacza to wzrost liczby rodzin o 320 (o 26,2%) w porównaniu do 2008 roku oraz o 63 (o 4,3%) w odniesieniu do 2011 roku. Liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia zwiększyła się natomiast odpowiednio o 374 (o 9,5%) i o 111 (o 2,6%).

Tabela 29. Liczba osób, rodzin i osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	2 232	2 333	2 303	2 404	2 482
Liczba rodzin	1 221	1 385	1 404	1 478	1 541
Liczba osób w rodzinach	3 941	4 190	4 094	4 204	4 315

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

W świetle ustawy o pomocy społecznej, świadczenia z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy; zasiłek i pożyczkę na ekonomiczne usamodzielnienie; pomoc na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki; świadczenie na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą oraz wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, pomoc rzeczowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu opieki społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Wykres 24. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

W analizowanym okresie rośnie liczba osób, którym przyznawane jest świadczenie w formie zasiłku. W świetle danych, przedstawionych na wykresie nr 24, najwięcej osób otrzymuje

zasiłki celowe – w 2012 roku ich liczba wyniosła 1 305, co oznacza wzrost w porównaniu do 2008 roku o 274 osoby, tj. o 26,6%. Zasiłek okresowy pobierało 785 osób, o 198 (o 33,7%) więcej niż w 2008 roku; natomiast zasiłek stały – 110 osób, a więc o 14 osób (o 14,6%) więcej.

W parze ze wzrostem liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenie, idzie wzrost kwot przeznaczanych na ten cel. W analizowanym okresie wypłacono łącznie 6 265 081 zł na zasiłki celowe, 4 310 546 zł na zasiłki okresowe oraz 1 819 410 zł na zasiłki stałe. Kwoty wypłacone w ostatnim roku analizy wzrosły odpowiednio o 129 571 zł (o 44,0%), 157 194 zł (o 19,6%) i 812 921 zł (o 220,3%).

Tabela 30. Kwoty zasiłków z pomocy społecznej wypłaconych w Gminie Pisz w latach 2008-2012

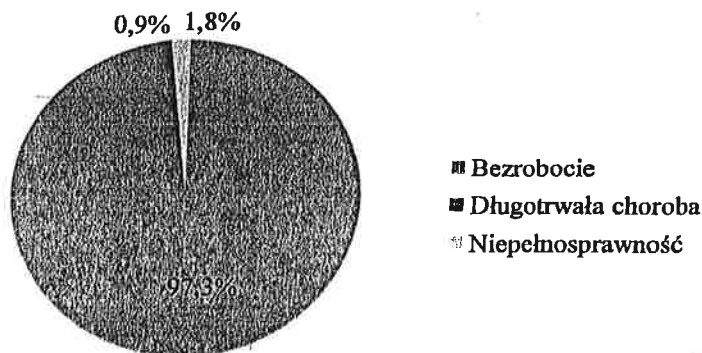
Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	Razem
Zasiłek stały	294 161	346 976	372 405	382 136	423 732	1 819 410
Zasiłek okresowy	800 000	857 133	800 202	896 017	957 194	4 310 546
Zasiłek celowy	675 755	1 024 860	1 465 576	1 610 214	1 488 676	6 265 081

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

W strukturze zasiłków stałych dominują zasiłki dla osób samotnie gospodarujących – w 2012 roku otrzymały je 92 osoby, co stanowiło 83,6% wszystkich pobierających zasiłki stałe. Kwota przeznaczona na ten cel wyniosła 384 517 zł.

Zasiłki okresowe w Gminie Pisz przyznawane są przede wszystkim z tytułu bezrobocia. W ostatnim roku analizy świadczenie z tego powodu przyznano 764 osobom, które stanowiły 97,3% wszystkich pobierających zasiłki okresowe. Na drugim miejscu należy wskazać niepełnosprawność (14 osób; 1,8%), a na trzecim – długotrwałą chorobę (7 osób; 0,9%).

Wykres 25. Tytuły przyznawania zasiłków okresowych w Gminie Pisz w 2012 roku

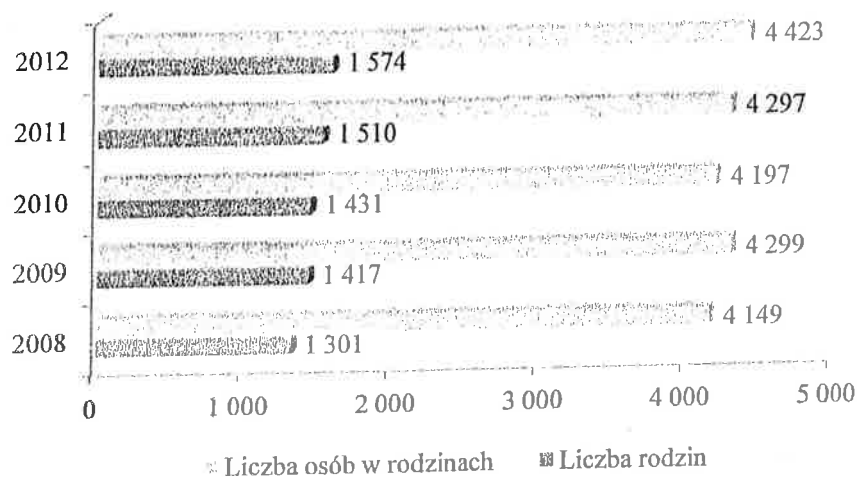
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

W analizowanym okresie w Gminie Pisz wzrosła liczba rodzin objętych pracą socjalną (wykres nr 26). W 2012 roku ukształtowała się na poziomie 1 574, a więc o 273 (o 21,0%) wyższym niż w 2008 roku. Liczba osób w tych rodzinach w 2012 roku okazała się najwyższa w objętym analizą okresie – wyniosła 4 423 osoby, co oznacza wzrost w odniesieniu do 2008 roku o 274 osoby, tj. o 6,6%. Wzrosła również liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego. Podczas gdy w 2008 roku objętych nim było 286 rodzin, w 2012 roku już 345.

Spośród innych form świadczeń niepieniężnych udzielanych w 2012 roku mieszkańcom Gminy Pisz należy wskazać m.in. posiłki (1 087 osób), usługi opiekuńcze (88), schronienie (33), odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej (24), specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi (19) oraz sprawienie pogrzebu (4). W okresie 2008-2012

najwięcej środków zostało przeznaczonych na posiłki (3 545 802 zł), usługi opiekuńcze (2 309 170 zł) oraz odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej (1 595 548 zł).

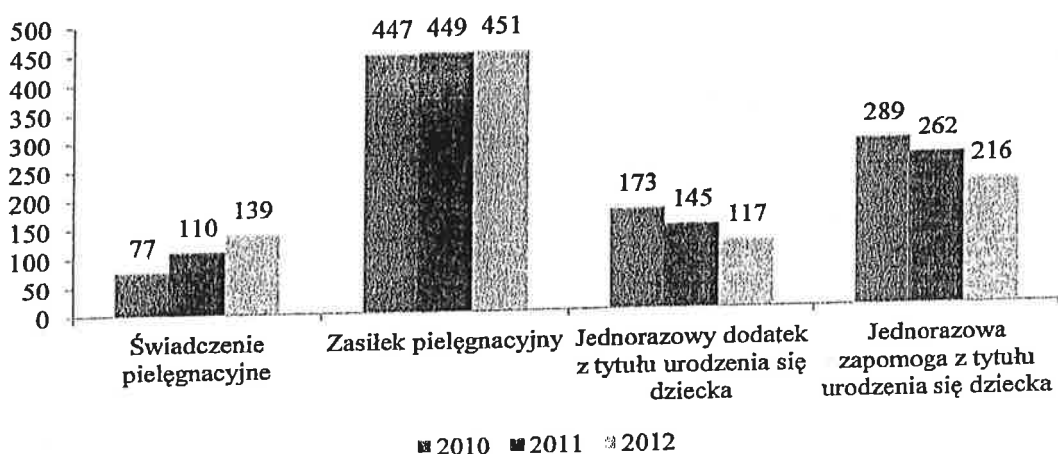
Wykres 26. Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą socjalną w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Gmina realizuje również zadania wynikające z ustawy o świadczeniach rodzinnych. Analiza udzielanych z tego tytułu świadczeń w latach 2010-2012 wskazuje na spadek liczby rodzin otrzymujących świadczenia rodzinne. Podczas gdy w 2010 roku wynosiła ona 2 043, w 2012 już o 188 rodzin mniej. W całym okresie analizy na zasiłki rodzinne i dodatki do nich przeznaczono 14 675 076 zł

Wykres 27. Wybrane świadczenia w Gminie Pisz w latach 2010-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Dane przedstawione na wykresie nr 27 wskazują na spadek liczby jednorazowych dodatków i zapomóg z tytułu urodzenia się dziecka. W analizowanym okresie liczba dodatków zmniejszyła się ze 173 w 2010 roku do 117 w 2012 roku (o 32,3%), natomiast liczba zapomóg – z 289 do 216 (o 25,3%). Wzrosła natomiast, o 62, tj. o 80,5%, liczba przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych, a na zbliżonym poziomie kształtuje się liczba zasiłków pielęgnacyjnych. Powyższe dane znajdują odzwierciedlenie w zmianach kwot wypłacanych świadczeń (tabela 31).

Tabela 31. Kwoty wybranych świadczeń w Gminie Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	Razem
Świadczenie pielęgnacyjne	471 805	678 774	853 893	2 004 472
Zasiłek pielęgnacyjny	820 998	824 517	827 883	2 473 398
Jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia się dziecka	173 000	145 000	117 000	435 000
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka	289 000	262 000	216 000	767 000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

W latach 2010-2012 systematycznie rosły kwoty środków wypłacanych na zasiłki i świadczenia pielęgnacyjne, natomiast malała wysokość środków wypłacanych na dodatki i zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka.

MGOPS w Pisz realizuje ponadto zadania wynikające z ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Na tej podstawie przyznawane są świadczenia z funduszu alimentacyjnego, które przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże nie wyższej niż 500 zł miesięcznie. Do świadczenia z funduszu alimentacyjnego ma prawo osoba uprawniona do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja od tego rodzica okazała się bezskuteczna. Uchylenie się od płacenia należnych alimentów w Gminie jest poważnym problemem, o czym świadczy liczba rodzin korzystających ze wsparcia funduszu alimentacyjnego: w 2010 r. - 227 rodzin, 2011 - 253, 2012 - 222 rodziny. W ciągu trzech lat kwota świadczeń wyniosła 4 278 244 zł.

4.2. Dominujące problemy społeczne Gminy w ujęciu pomocy społecznej

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej (art. 7), pomoc społeczna udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; niepełnosprawność; długotrwała lub ciężka choroba; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna. Powody, z tytułu których udzielono pomocy społecznej osobom i rodzinom w Gminie Pisz w 2012 roku, zawiera poniższa tabela.

Tabela 32. Powody przyznawania świadczeń z pomocy społecznej w Gminie Pisz w 2012 roku

Wyszczególnienie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	1 193	3 522
Bezrobocie	1 057	3 165
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	393	1 510
- w tym rodziny niepełne	211	721
- w tym rodziny wielodzietne	227	1025
Długotrwała lub ciężka choroba	513	1 188
Potrzeba ochrony macierzyństwa	218	1 086
- w tym wielodzietność	164	903
Niepełnosprawność	304	760

Alkoholizm	64	104
Bezdomność	43	43
Przemoc w rodzinie	9	35
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	18	18
Zdarzenia losowe	7	26
Sytuacja kryzysowa	2	5
Narkomania	1	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Najistotniejsze problemy społeczne Gminy Pisz zostały określone w drodze analizy powodów udzielania pomocy społecznej jej mieszkańcom w latach 2008-2012.

Tabela 33. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej z tytułu dominujących powodów w ogóle ludności w latach 2008-2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Ubóstwo					
Gmina	12,5%	12,0%	11,9%	11,7%	12,6%
Powiat	8,8%	12,5%	13,3%	12,4%	12,2%
Województwo	7,3%	7,7%	7,4%	8,2%	7,2%
Bezrobocie					
Gmina	10,1%	10,1%	10,0%	10,1%	11,3%
Powiat	12,8%	13,0%	13,1%	12,7%	13,2%
Województwo	9,3%	9,4%	9,9%	9,2%	9,3%
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego					
Gmina	6,9%	6,7%	6,1%	4,3%	5,4%
Powiat	6,2%	5,3%	4,9%	3,5%	4,5%
Województwo	4,3%	4,0%	4,0%	3,4%	3,3%
Długotrwała lub ciężka choroba					
Gmina	4,4%	4,3%	3,9%	3,9%	4,3%
Powiat	3,0%	2,8%	2,8%	2,7%	3,0%
Województwo	3,1%	3,0%	3,2%	3,1%	3,1%
Potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym wielodzietność					
Gmina	0,3%	2,8%	2,8%	3,1%	3,9%
Powiat	0,3%	1,8%	2,0%	2,2%	2,8%
Województwo	2,2%	2,4%	2,6%	2,7%	2,8%
Niepelnosprawność					
Gmina	2,8%	2,5%	2,3%	2,2%	2,7%
Powiat	2,7%	2,2%	2,1%	2,1%	2,3%
Województwo	3,9%	3,8%	3,8%	3,6%	3,6%

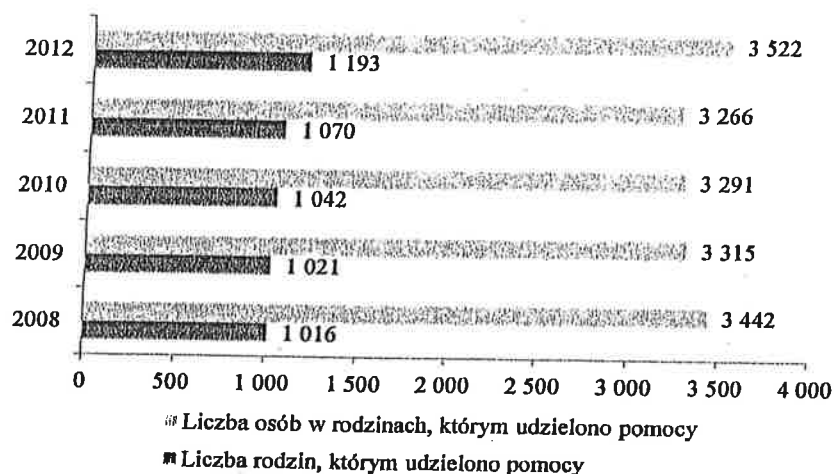
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ROPS.

Biorąc pod uwagę odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej z tytułu poszczególnych powodów w ogóle ludności gminy, za dominujące problemy społeczne należy uznać: 1) ubóstwo, 2) bezrobocie, 3) bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego 4) długotrwałą chorobę 5) potrzebę ochrony macierzyństwa oraz 6) niepełnosprawność.

4.2.1. Ubóstwo

Dominujący czynnik przyznawania pomocy społecznej w latach 2008-2012 w Gminie Pisz stanowiło ubóstwo, dotyczące osób i rodzin o dochodach poniżej lub równych kryterium dochodowemu, które od 1 października 2012 roku wynosi 542 zł na osobę samotnie prowadzącą gospodarstwo domowe lub 456 zł na osobę w rodzinie. Należy jednak zaznaczyć, iż nie występuje ono jako samodzielna przesłanka udzielania świadczeń pomocy społecznej – łącznie z nim musi zaistnieć inna przyczyna.

Wykres 28. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

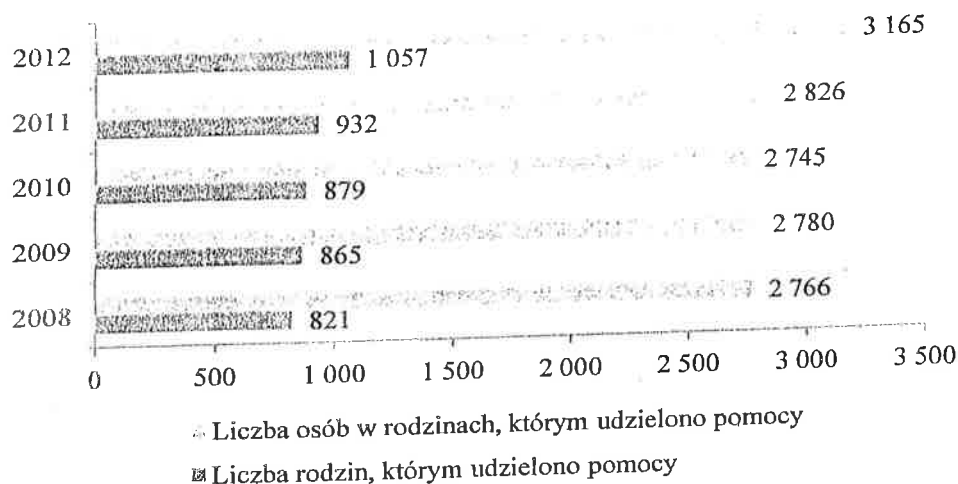
W świetle danych przedstawionych na wykresie, w 2012 roku świadczenia z tytułu ubóstwa przyznano 3 522 osobom z 1 193 rodzin, a więc najwięcej w całym analizowanym okresie. W porównaniu do 2008 roku liczba osób zwiększyła się o 80 (o 2,3%), natomiast liczba rodzin – o 177 (o 17,4%). Osoby, którym przyznano świadczenie z tytułu ubóstwa w 2012 roku stanowiły 12,6% mieszkańców Gminy Pisz – jest to najwyższy odsetek od 2008 roku i, co istotne, kształtuje się na poziomie wyższym niż w powiecie piskim (o 0,4 pkt. proc.) oraz w województwie warmińsko-mazurskim (o 5,4 pkt. proc.).

4.2.2. Bezrobocie

Drugi w kolejności czynnik przyznawania pomocy społecznej w Gminie Pisz w latach 2008-2012 stanowiło bezrobocie. W świetle danych przedstawionych na wykresie nr 29, w analizowanych latach liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających ze świadczeń z tego tytułu dość systematycznie rosły. W 2008 roku liczba rodzin wyniosła 821, natomiast w 2012 roku wzrosła do 1 057, a więc o 236 (o 28,7%). Liczba osób w rodzinach zwiększyła się w tym okresie o 399, tj. o 14,4%.

Osoby, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w 2012 roku stanowiły 11,3% mieszkańców Gminy Pisz. Podobnie jak w przypadku ubóstwa, odsetek ten w ostatnim roku analizy przyjął najwyższą wartość – o 1,2 pkt. proc. wyższą niż w 2008 roku. Pod względem udziału osób otrzymujących świadczenia z tytułu bezrobocia w strukturze mieszkańców, sytuacja w Gminie Pisz kształtuje się lepiej niż w powiecie piskim, gdzie osoby te stanowią ponad 13% wszystkich mieszkańców.

Wykres 29. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w Gminie Pisz w latach 2008-2012

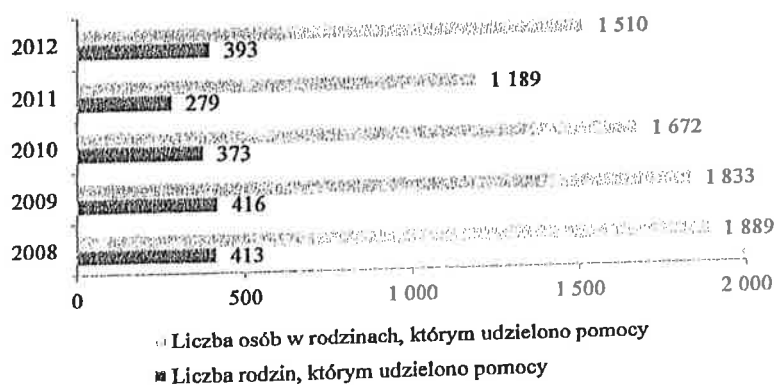

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

4.2.3. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego

Jako trzeci dominujący problem społeczny Gminy Pisz należy wskazać bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. W 2012 roku wsparciem z tego tytułu objęto 1 510 osób z 393 rodzin. Oznacza to, iż w porównaniu do 2008 roku liczba osób zmniejszyła się o 379 (o 20,1%), natomiast liczba rodzin o 20 (o 4,8%). Na uwagę zasługuje tu fakt, iż w ramach świadczeń z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w 2012 roku pomoc otrzymało 211 rodzin niepełnych (721 osób) oraz 227 rodzin wielodzietnych (1 025 osób).

Wykres 30. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu bezradności w Gminie Pisz w latach 2008-2012

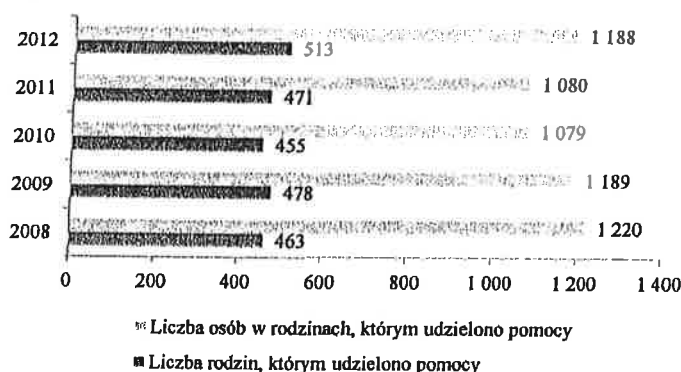
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Odsetek osób, którym udzielono wsparcia z tytułu bezradności w ogólnej liczbie mieszkańców Gminy Pisz w 2012 roku wyniósł 5,4%, co oznacza, iż spadł w porównaniu do 2008 roku o 1,5 pkt. proc., natomiast w odniesieniu do 2011 roku wzrósł o 1,1 pkt. proc. W ostatnim roku analizy był wyższy o 0,9 pkt. proc niż w powiecie oraz o 2,1 pkt. proc niż w województwie.

4.2.4. Długotrwała lub ciężka choroba

Czwartym po względem udziału w ogólnej liczbie mieszkańców powodem przyznania świadczeń w Gminie Pisz jest długotrwała lub ciężka choroba. W świetle danych przedstawionych na wykresie, z tego tytułu w 2012 roku w Gminie Pisz wsparcie uzyskało 1 188 osób z 513 rodzin. W porównaniu do 2008 roku liczba osób zmniejszyła się o 32 (o 2,6%), natomiast liczba rodzin wzrosła o 50, tj. o 10,8%.

Wykres 31. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w Gminie Pisz w latach 2008-2012

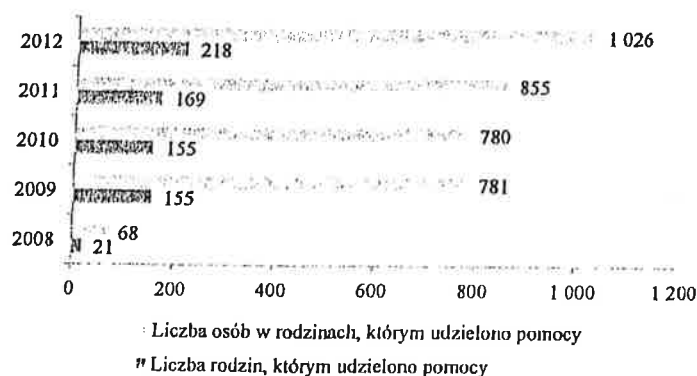
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Osoby, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stanowiły w 2012 roku 4,3% mieszkańców Gminy Pisz. Odsetek ten nieznacznie spadł w porównaniu do 2008 roku, natomiast w odniesieniu do 2011 roku wzrósł o 0,4 pkt. proc. W całym okresie analizy kształtuje się na poziomie wyższym niż powiecie i województwie.

4.2.5. Potrzeba ochrony macierzyństwa

Piątą przyczynę przyznawania świadczeń w Gminie Pisz stanowi potrzeba ochrony macierzyństwa. W 2012 roku wsparcie z tego tytułu uzyskało 1 026 osób z 218 rodzin, a więc o 171 osób (o 20%) i o 49 rodzin (o 29%) więcej niż w 2011 roku. Począwszy od 2010 roku liczby te stale rosną. Osoby, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa w 2012 roku stanowiły 3,9% mieszkańców Gminy Pisz – była to najwyższa wartość tego odsetka w całym okresie analizy. Dla porównania, zarówno w powiecie piskim, jak i w województwie warmińsko-mazurskim wynosił on 2,8%.

Wykres 32. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa w Gminie Pisz w latach 2008-2012

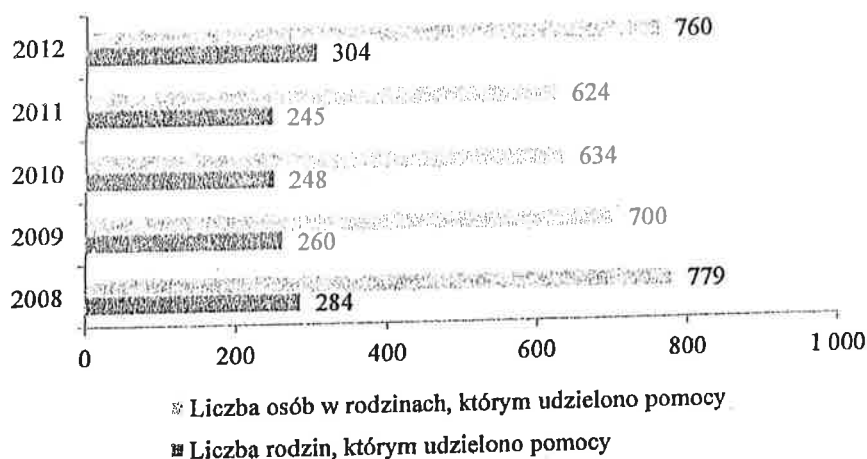
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Na szczególną uwagę w ramach omawianego powodu udzielania pomocy społecznej zasługuje wielodzietność, z tytułu której wsparcie w 2012 roku otrzymały 903 osoby ze 164 rodzin.

4.2.6. Niepełnosprawność

Do głównych problemów społecznych Gminy Pisz należy również zaliczyć niepełnosprawność. Na podstawie danych przedstawionych na wykresie nr 33, w 2012 roku wsparciem z tego tytułu objęto 760 osób z 304 rodzin. W porównaniu do 2008 roku liczba osób spadła o 19 (o 2,4%), natomiast liczba rodzin zwiększyła się o 20 (o 7%). Istotny wzrost odnotowano w latach 2011-2012 – liczby rodzin o 59 (o 24,1%), natomiast liczby osób o 136 (o 21,8%).

Wykres 33. Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w Gminie Pisz w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MGOPS w Pisz.

Pomoc społeczną z tytułu niepełnosprawności przyznano w 2012 roku 2,7% mieszkańców Gminy Pisz. Odsetek ten jest nieznacznie niższy niż w 2008 roku, natomiast w porównaniu do 2011 roku wzrósł o 0,5 pkt. proc. Należy zauważyć, iż kształtuje się on na wyższym poziomie niż w powiecie oraz niższym niż w województwie.

Omówione dominujące problemy społeczne Gminy Pisz stanowią również główne problemy województwa warmińsko-mazurskiego. Pod tym względem sytuacja Gminy różni się przede wszystkim tym, iż największy odsetek jej mieszkańców korzysta ze świadczeń z tytułu ubóstwa (12,6%), natomiast w województwie dominują świadczenia z tytułu bezrobocia (9,3%) – dopiero w następnej kolejności wskazywane jest ubóstwo (7,2% mieszkańców), niepełnosprawność (3,6%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (3,3%), długotrwała lub ciężka choroba (3,1%) oraz potrzeba ochrony macierzyństwa (2,8%).

4.3. Problem uzależnień

Uzależnienie nie jest pojęciem jednoznacznym. Może dotyczyć osób, które nadużywają konkretnych substancji: narkotyków (narkomania), leków (lekomania), alkoholu (alkoholizm) czy papierosów (nikotynizm). Może również odnosić się do osób mających silne pragnienie wykonywania jakiejś czynności, np. uzależnienie od gier hazardowych, oglądania telewizji, Internetu, robienia zakupów, pracy czy seksu. Nałóg utrudnia prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne (w konsekwencji może prowadzić nawet do wykluczenia

społecznego), a także przynosi różne szkody dla osoby uzależnionej, jej najbliższych, a także całego społeczeństwa.

Określenie liczby osób dotkniętych uzależnieniami nie jest możliwe. Jednakże kwestia ta stanowi poważne wyzwanie dla współczesnej polityki społecznej.

Zrealizowane w Polsce badania epidemiologiczne pozwalają szacować liczbę osób uzależnionych od alkoholu na ok. 850 tys., zaś osób pijących alkohol szkodliwie – na 3,6 mln. Szacuje się, że populacja osób pijących ryzykownie i szkodliwie jest aż cztery razy większa niż populacja osób uzależnionych od alkoholu i stanowi nawet do 13% danej populacji. W Gminie Pisz stanowi ona ok. 3 600 osób⁴⁵.

Inne ogólnokrajowe badania, które prowadziło Centrum Badań Opinii Społecznej w 2010 roku, sugeruje, że Polacy lubili i nadal lubią spożywać alkohol – 76% mieszkańców nie stroni od alkoholu, w tym 65% przyznaje się, że pije czasami, natomiast 11%, że pije często. Abstynencję deklaruje 22% badanych. W przeważającej części alkohol piją mężczyźni (84%)⁴⁶.

Picie alkoholu w Polsce traktowane jest jako element wieloletniej tradycji, która na stałe zagościła w naszej kulturze. Wysoka dostępność alkoholu wynika z popytu na ten produkt. W Gminie Pisz na dzień 31 grudnia 2012 roku było 87 punktów sprzedaży napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy) oraz 47 punktów sprzedaży napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne). Natomiast wysokość środków finansowych uzyskanych przez Gminę z tytułu rocznych opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w 2012 roku wyniosła 532 063,50 zł.

Dane KPP na temat liczby nietrzeźwych kierujących oraz osób zatrzymanych pod wpływem alkoholu dają pewien pogląd na skalę problemu uzależnienia od alkoholu.

Tabela 34. Nietrzeźwi kierujący zatrzymani na terenie powiatu piskiego w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Kierowanie pojazdem pod działaniem alkoholu, w tym:	256	371	249
- pojazdami mechanicznymi	149	193	128
- rowerami	107	178	121

Źródło: opracowanie własne na podstawie KPP.

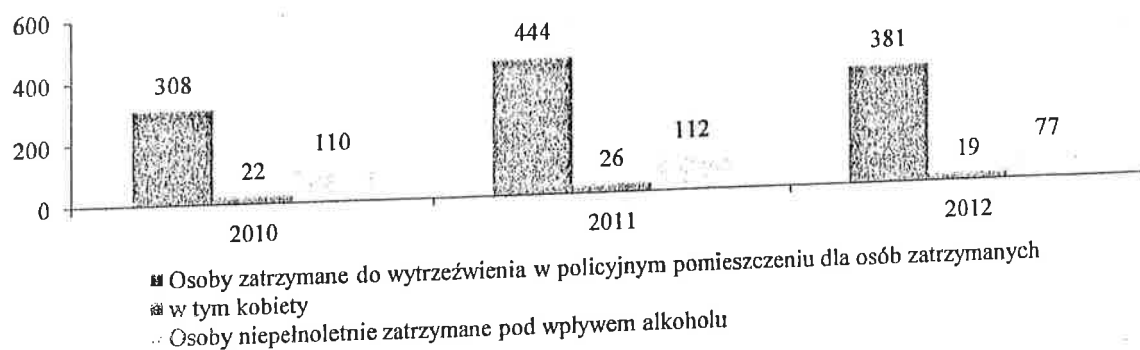
Niepokoici duża liczba zatrzymań kierujących pod wpływem alkoholu. Większość spośród nich stanowią kierujący pojazdami mechanicznymi. W tabeli nr 34 zawarto dane na temat nietrzeźwych kierujących w powiecie piskim. W 2011 roku liczba zatrzymań nietrzeźwych kierujących wzrosła o 115 przypadków (prawie o 45%) względem roku poprzedniego, jednakże w 2012 roku nastąpił spadek tej liczby aż o 122 (o 33%). Nie można zatem formułować jakichkolwiek wniosków o zmianach zachowań społecznych.

Wysokie są również powiatowe wskaźniki na temat liczby osób zatrzymanych do wytrzeźwienia (wykres nr 34). Problem dotyczy w zdecydowanej przewadze mężczyzn, albowiem na przestrzeni lat 2010-2012 odsetek kobiet zatrzymanych pod wpływem alkoholu wahał się pomiędzy 5% a 7,1%. W 2012 roku nastąpił również wyraźny spadek, względem roku poprzedniego, liczby osób niepełnoletnich zatrzymanych pod wpływem alkoholu – ze 112 do 77, czyli aż o 35 przypadków (co stanowi ponad 31% zatrzymań w 2011 roku).

⁴⁵ Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Gminy Pisz na rok 2013 stanowiący załącznik do Uchwały Nr XXX/380/13 Rady Miejskiej w Piszcu z dnia 22 marca 2013 roku w sprawie Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2013 rok.

⁴⁶ <http://badania.net/jak-polacy-pija-alkohol/>

Wykres 34. Osoby nietrzeźwe zatrzymane w powiecie piskim w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KPP.

Jak podaje OPiT w Pisz, uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu stanowią bardzo poważny problem, który powoduje dotkliwe szkody:

- dla osób uzależnionych – umieralność o 15-20 lat wcześniej niż średnia populacji, choroby somatyczne, niedożywienie, ubożenie, problemy w pracy, bezrobocie, konflikty w rodzinie;
- dla współmałżonków (partnerów) i innych osób bliskich – współuzależnienie, choroby somatyczne, dysfunkcyjność i ubożenie rodzin, ofiary przemocy, problemy natury psychicznej i emocjonalnej;
- dla osób dorosłych wywodzących się z rodzin z problemem alkoholowym – problemy emocjonalne, zdrowotne, objawy współuzależnienia⁴⁷.

Z tego względu, OPiT w Pisz podejmuje szereg działań profilaktycznych i terapeutycznych skierowanych do osób uzależnionych, członków ich rodzin oraz społeczności Gminy. Osoby wymagające wsparcia są kierowane do Poradni Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia.

Tabela 35. Klienci Poradni Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia OPiT w Pisz w latach 2010-2012

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Osoby uzależnione od alkoholu, które skorzystały ze wsparcia PTU	500	324	290
Liczba porad	3 000	2 521	2 126

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPiT.

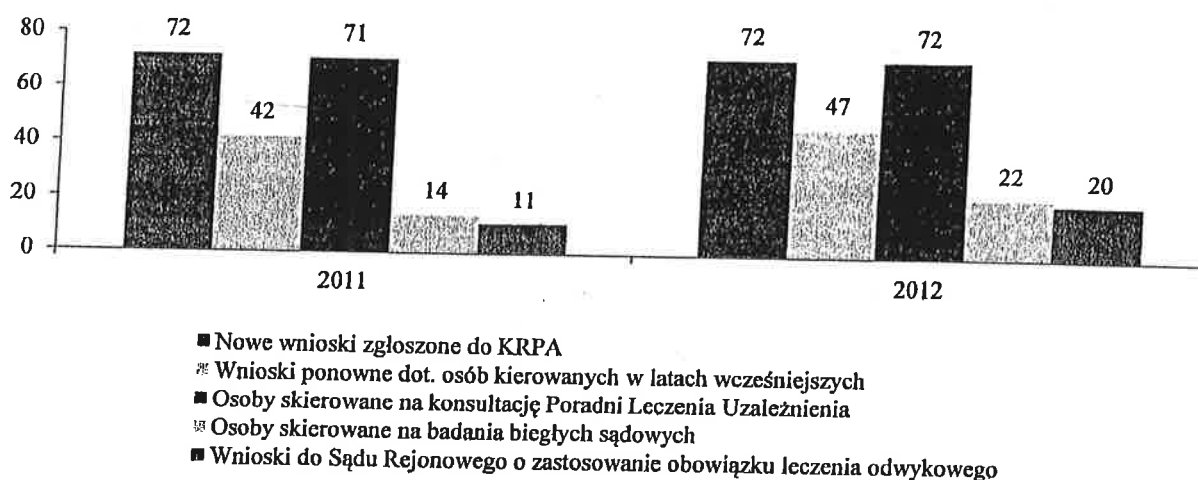
W analizowanym okresie (2010-2012) liczba osób uzależnionych od alkoholu korzystających z Poradni Terapii Uzależnienia spadła o ponad 40%, zaś liczba porad – o prawie 30%. Jednocześnie, w 2012 roku programami profilaktycznymi na wszystkich poziomach edukacji (np. „Lekcja przestrogi”, „Dziękuję nie piję”) objęto łącznie 2 620 uczniów, 230 rodziców oraz 112 nauczycieli, wychowawców i pedagogów. Zrealizowano szereg szkolnych i środowiskowych programów, dotyczących problemu alkoholowego oraz innych zachowań problemowych, np. agresji. W działaniach tych uczestniczyło ok. 1 600 uczniów i 82 rodziców. Należy ponadto wspomnieć o innych formach oddziaływań profilaktycznych adresowanych przede wszystkim do dzieci i młodzieży. W 2012 roku, działająca przy OPiT w Pisz, Świetlica Wychowawczo-Terapeutyczna „Smurfy” w Pisz objęła wsparciem 62 osoby, w tym 50 dzieci w rodzin z problemem alkoholowym. Natomiast na terenach wiejskich

⁴⁷ <http://www.opit.bip.hi.pl/index.php?wiad=44>

Gminy działało 25 świetlic realizujących program opiekuńczo-wychowawczy dla 512 dzieci i młodzieży, w tym 200 osób z rodzin alkoholowych.

Przedmiotowym problemem zajmuje się również KRPA, która opiniuje projekty rocznych programów profilaktyki oraz prowadzi rozmowy motywujące do poddania się leczeniu odwykowemu z osobami zgłoszonymi do komisji indywidualnie lub przez inne organy (np. policję, prokuraturę, sąd rejonowy). W latach 2011-2012 KRPA rozpatrzyła 678 spraw. Zestawienie innych wyników działalności KRPA przedstawiono na poniższym wykresie.

**Wykres 35. Działalność KRPA
w latach 2011 i 2012**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KRPA.

Łączna liczba wniosków zgłoszonych do KRPA w latach 2011-2012 wyniosła 233, jednakże aż 89 wniosków (38,2%) stanowiły zgłoszenia ponowne dotyczące osób kierowanych do KRPA w latach wcześniejszych. Na konsultacje do Poradni Leczenia Uzależnienia skierowano 143 osoby, zaś na badania prowadzone przez biegłych sądowych – 36 osób. W 31 przypadkach KRPA zdecydowała o skierowaniu wniosku do Sądu Rejonowego w Piszcu o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego.

Trudniejsze niż w przypadku problemu alkoholowego jest podanie danych statystycznych na temat skali narkomanii i innych uzależnień. Dlatego warto odwołać się do badań, które na zlecenie OPiT w Piszcu przeprowadziła firma Pretendent z Wrocławia na przełomie lat 2010 i 2011. Celem tych badań była diagnoza problemów dotyczących zjawiska spożywania alkoholu, zażywania narkotyków, nikotyny i dopalaczy oraz występowania przemocy wśród dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców Pisu. Dzieci i młodzież w wieku 11-19 lat (600 osób) wypełniła ankiety, natomiast dorośli mieszkańcy (300 osób) odpowiadali na pytania w ramach ankiety telefonicznej wspomaganej komputerowo.

Najważniejsze wnioski wynikające z badania w odniesieniu do dzieci i młodzieży:

- 1) Aż 45% chłopców i 31% dziewcząt przyznaje się do spożywania alkoholu pomimo braku społecznej akceptacji dla tego zjawiska, Tendencja rośnie wraz z wiekiem, ponieważ w szkole podstawowej spożywanie alkoholu deklaruje co czwarty badany, w gimnazjum – 36%, a w szkołach ponadgimnazjalnych już 60% respondentów. Blisko połowa z nich twierdzi, iż nie ma żadnego problemu z kupnem alkoholu. Jako miejsca dostępu do alkoholu wskazują oni markety, sklepy monopolowe, dyskoteki i puby.
- 2) Najczęściej do inicjacji alkoholowej dochodzi między 13 a 15 rokiem życia (41% dziewcząt oraz 33% chłopców), aczkolwiek znaczna grupa dzieci i młodzieży wskazuje pierwsze spożycie napojów alkoholowych w wiek 10-12 lat (23% dziewcząt

- oraz 33% chłopców), są również nierzadkie przypadki inicjacji w wieku 7-9 lat a nawet wcześniej.
- 3) Zarazem zdecydowana większość badanych wskazuje, iż alkohol piła kilka razy w życiu. Do spożywania kilka razy w miesiącu przyznaje się 7% dziewcząt i 13% chłopców, natomiast kilka razy w tygodniu lub codziennie alkohol pije 7% dziewcząt i 5% chłopców.
 - 4) Najczęściej spożywanymi alkoholami są piwo i wódka. Miejscem spożycia jest zwykle podwórko (ze znajomymi), rzadziej dyskoteka, impreza towarzyska lub dom (pod nieobecność rodziców). Młodzież sięga po alkohol przede wszystkim po to, aby mieć lepszy humor i dobrze się bawić, zapomnieć o kłopotach, a także ponieważ piją ich znajomi.
 - 5) Większość badanych nie widzi problemu w spożywaniu alkoholu (bo piją mało), a nawet są zadowoleni, że dzięki alkoholowi mogą się lepiej bawić. Niewielki odsetek wstydy się swojego zachowania.
 - 6) Palenie papierosów dotyczy 35% chłopców i 25% dziewcząt. Z tego 15% uczniów i 7% uczennic deklaruje codzienne palenie papierosów. Najczęściej palą uczniowie szkół ponadgimnazjalnych (57% respondentów), rzadziej problem dotyczy gimnazjalistów (27%) oraz uczniów szkół podstawowych.
 - 7) Młodzież ma nieco większy problem z zakupem papierosów niż alkoholu. Co dziesiąty badany spotkał się z odmową sprzedaży papierosów, a tylko co dwudziesty – alkoholu.
 - 8) Zdecydowanie mniejsza niż w przypadku alkoholu i papierosów jest grupa dzieci i młodzieży, która przyznaje się do prób zażywania narkotyków (10% respondentów). Jednakże spora grupa zamierza spróbować albo waha się. Najczęściej narkotyki są dostępne na dyskotekach i podwórkach, rzadziej handel odbywa się w szkołach.
 - 9) Większość badanych jest świadomych zagrożeń wynikających z zażywania narkotyków i uważa, że nie należy ich nawet próbować. Jednocześnie prawie co trzeci uczeń i co piąta uczennica wykazują tolerancyjną postawę wobec narkotyków („wszystko jest dla ludzi”, „jak ktoś chce brać, to jego sprawa”).
 - 10) Według badań problem tzw. dopalaczy dotyczy niewielkiego odsetka dzieci i młodzieży. Środków tego typu próbowało zaledwie po 2% osób każdej płci. Zarazem respondenci są dobrze zorientowani, gdzie można nabyć dopalacze.

Najważniejsze wnioski wynikające z badania w odniesieniu do osób dorosłych:

- 11) Połowa mieszkańców Pisu uczestniczących w badaniu nie spożywa alkoholu, natomiast do sporadycznego picia (kilka razy w roku) przyznaje się 37% respondentów.
- 12) Problem narkotykowy nie istnieje w ogóle. Badani nie posiadają ponadto wiedzy na temat dopalaczy. Natomiast 43% badanych mieszkańców miało lub ma nałóg nikotynowy.
- 13) W określaniu swoich postaw wobec różnych substancji psychoaktywnych, największe przyzwolenie społeczne istnieje wobec alkoholu (aż 70% badanych) i papierosów (30%).

Zestawiając wyniki badania ankietowego dzieci i młodzieży oraz dorosłych można by dojść do zaskakującego wniosku, że problem uzależnienia od alkoholu i narkotyków dotyczy praktycznie tylko tej pierwszej grupy. Jednakże w kontekście wcześniej podanych statystyk Policji, OPiT w Pisie oraz KRPA badania dorosłych wydają się wiarygodne tylko w pewnym stopniu. Prawdopodobnie przyjęta metoda badawcza nie zapewniła w dostatecznym stopniu poczucia anonimowości i poufności, w związku z tym ankietowani nie udzielali szczerych odpowiedzi.

4.4. Przemoc w rodzinie

Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych (w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego), a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Co istotne przemoc w rodzinie jest przestępstwem, które może przyjmować formę przemocy:

- fizycznej np. wymierzanie policzków, bicie, kopanie;
- seksualnej, polegającej na zmuszaniu do określonych zachowań i kontaktów seksualnych;
- psychicznej – słowne lub niewerbalne groźby użycia przemocy wobec osoby lub tego, co do niej należy, m.in. zastraszanie, poniżanie, ubliżanie, szantaż;
- ekonomicznej/materialnej oznaczającej odmawianie lub ograniczanie dostępu do wspólnych środków finansowych, odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie bądź ograniczanie podjęcia pracy zarobkowej, niszczenie przedmiotów itp.

Stosowanie przemocy przez jednego z członków rodziny destabilizuje funkcjonowanie całego systemu rodzinnego jest przyczyną cierpienia dorosłych i dzieci, a także skutkuje szczególnie dramatycznymi konsekwencjami dla rozwoju psychicznego i fizycznego dzieci⁴⁸.

W latach 2010-2011 funkcjonariusze KPP przeprowadzili łącznie 560 interwencji domowych, dotyczących przemocy w rodzinie. Sprawcami okazały się w większości osoby pod wpływem alkoholu (90,7% przypadków). Według KPP w wyniku przemocy w rodzinie zostało pokrzywdzonych 848 osób.

Na mocy Zarządzenia Nr 57/11 Burmistrza Pisu z dnia 9 maja 2011 roku w sprawie powołania i składu zespołu interdyscyplinarnego na terenie Gminy Pisz funkcjonuje GZI. W pierwszym roku działalności w ramach GZI powołano 34 grupy robocze, natomiast w 2012 roku – 63 grupy. W trakcie ich działań sporządzono 55 Niebieskich Kart C oraz 50 Niebieskich Kart D. Natomiast liczba Niebieskich Kart A sporządzonych w wyniku powzięcia informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie albo podejrzenia jej stosowania w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, kształtowała się na poziomie 153. Większość kart została sporządzona przez policję. Powyższe dane wskazują na tendencję wzrostową

w obszarze identyfikacji zjawiska przemocy w rodzinie.

Ważną rolę w systemie przeciwdziałania oraz minimalizowania zjawiska przemocy w rodzinie odgrywa również Punkt Konsultacyjny dla Osób Doznających Przemocy w Rodzinie działający w ramach OPiT w Pisz. W latach 2010-2012 do Punktu zgłosiło się łącznie 300 osób.

⁴⁸ Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Pisz na lata 2011-2013 stanowiący załącznik do Uchwały Nr VII/60/11 Rady Miejskiej w Pisz z dnia 8 kwietnia 2011 roku w sprawie uchwalenia Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Pisz na lata 2011-2013. .

5. Zasoby instytucjonalne Gminy Pisz

Poniżej krótko scharakteryzowano instytucje działające na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym zamieszkujących Gminę Pisz. Ponadto zostały wyliczone inne zasoby instytucjonalne ważne z punktu widzenia założeń SRPS.

5.1. Instytucje mające siedzibę na terenie Gminy

Na terenie Gminy Pisz mają siedzibę następujące instytucje:

1) Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pisz

MGOPS w Pisz jest podstawową jednostką organizacyjną w systemie pomocy społecznej, realizującą ustawowe zadania gminy w zakresie pracy z osobami i rodzinami znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej, polegające w szczególności na:

- a) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń (np.: zasiłek celowy, zasiłek okresowy),
- b) pracy socjalnej,
- c) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- d) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- e) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- f) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

MGOPS w Pisz prowadzi również zadania wynikające z ustawy o świadczeniach rodzinnych, a także inne działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in. zbiórki żywności i przewóz osób niepełnosprawnych.

W ramach struktury organizacyjnej MGOPS w Pisz działają:

- **Klub Integracji Społecznej** – od 1 lipca 2006 roku świadczy usługi w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej osób długotrwale bezrobotnych;
- **GZI** – stanowi element systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jest metodą pracy opartą na systemowej współpracy lokalnych instytucji, podmiotów i służb oraz na wielopłaszczyznowym podejściu do problemu przemocy;
- **Noclegownia** dla osób bezdomnych – 5 miejsc, zapewnia schronienie w formie pobytu okresowego lub doraźnego;
- **Punkt poradnictwa specjalistycznego** – świadczenie nieodpłatnych porad prawnych i psychologicznych.

2) Ośrodek Profilaktyki i Terapii w Pisz

OPIiT w Pisz jest jednostką budżetową Gminy Pisz, powołaną w celu realizacji zadań Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Gminy Pisz, a w szczególności:

- a) zwiększania dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu,
- b) udzielania rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a także ochrony przed przemocą w rodzinie,
- c) prowadzenia profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii,
- d) promocji zdrowego stylu życia,
- e) wspomagania działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych.

W strukturze OPiT w Pisz działają:

- **Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia** – zadania: psychoterapia uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych, diagnostyka, grupa wsparcia dla uzależnionych i współuzależnionych, poradnictwo indywidualne;
- **Świetlica Wychowawczo-Terapeutyczna „Smurfy”** – w ciągu roku szkolnego prowadzi zajęcia wychowawczo-terapeutyczne dla dzieci, pomoc w odrabianiu lekcji, zajęcia sportowo-rekreacyjne, zajęcia integrujące dzieci i rodziców; w wakacje i podczas ferii zimowych kolonie i półkolonie z programem profilaktycznym;
- **Punkt Konsultacyjny dla Osób Doznających Przemocy w Rodzinie** – świadczy pomoc psychologiczną i prawną osobom dotkniętym przemocą w rodzinie;
- **Młodzieżowy Punkt Konsultacji i Terapii** – prowadzi zajęcia edukacyjne dla młodzieży i dorosłych z zakresu przeciwdziałania narkomanii, a także kieruje do odpowiednich ośrodków;
- **Niebieski Pokój** służący do prowadzenia w bezpiecznych warunkach przesłuchań dzieci będących ofiarami lub świadkami przemocy w rodzinie;
- grupa anonimowych alkoholików.

3) Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Gminy Pisz podejmuje działania:

- a) motywujące osoby uzależnione od alkoholu do leczenia odwykowego;
- b) zmierzające do orzekania o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie odwykowym;
- c) dokonuje kontroli przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych;
- d) opiniuje wnioski w sprawie wydania zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

4) Środowiskowy Dom Samopomocy w Pisz

ŚDS w Pisz jest prowadzony przez Ewangelickie Stowarzyszenie Betel, realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej zlecane przez Gminę Pisz. Dom jest przeznaczony dla 40 osób przewlekłe psychicznie chorych typu A i upośledzonych umysłowo typu B. ŚDS w Pisz ma charakter pobytu dziennego i działa w dni robocze 8 godzin dziennie, w tym przez co najmniej 6 godzin dziennie prowadzone są zajęcia z uczestnikami. ŚDS w Pisz zapewnia świadczenia rehabilitacyjne, terapeutyczne, zajęcia rekreacyjno-kulturalne, poradnictwo psychologiczne, niezbędną opiekę, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, a także jeden posiłek dziennie i możliwość przygotowania drugiego w ramach terapii (trening kulinarny).

5) Warsztaty Terapii Zajęciowej w Pisz

Jednostką prowadzącą WTZ jest Stowarzyszenie „Przymierze – Ziemia Piska” w Pisz. WTZ działają na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Terapia i rehabilitacja prowadzona jest w WTZ podczas zajęć w pracowniach: krawieckiej, edukacyjnej, plastycznej, technicznej, gospodarstwa domowego, rzemiosła artystycznego, ceramicznej. Ponadto, uczestnicy korzystają z muzykoterapii, fizjoterapii, artterapii oraz pośrednich form w postaci zajęć sportowych, rekreacyjnych, wycieczek i imprez integracyjnych. W 2012 roku w zajęciach WTZ uczestniczyło 36 osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.

6) Ośrodek Rewalidacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Pisz

OREW działa na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Jednostką prowadzącą OREW jest Stowarzyszenie „Przymierze –

Ziemia Piska" w Pisz. W 2012 roku z zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, edukacyjno-terapeutycznych i wczesnego wspomaganie korzystało 40 osób w wieku od 3 do 25 lat.

7) Powiatowy Urząd Pracy w Pisz

PUP jest jednostką organizacyjną Powiatu Piskiego, wykonuje zadania z zakresu promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej. Do zadań PUP należy w szczególności:

- a) opracowanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- b) udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy, a także pracodawcom w pozyskaniu pracowników przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe;
- c) rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy;
- d) inicjowanie i wdrażanie usług i instrumentów rynku pracy;
- e) inicjowanie i wspieranie tworzenia klubów pracy;
- f) opracowywanie analiz i sprawozdań, w tym prowadzenie monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych, oraz dokonywanie ocen dotyczących rynku pracy na potrzeby powiatowej rady zatrudnienia oraz organów zatrudnienia;
- g) współpraca z gminami w zakresie upowszechniania ofert pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach, organizacji robót publicznych oraz zatrudnienia socjalnego na podstawie odrębnych przepisów;
- h) przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia;
- i) realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami, w szczególności realizowanie zadań z zakresu udziału w sieci EURES.
- j) organizowanie i finansowanie szkoleń.

8) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Pisz

PCPR jest jednostką organizacyjną Powiatu Piskiego realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej. W strukturze organizacyjnej PCPR funkcjonują:

- **Ośrodek Interwencji Kryzysowej**, który od 2002 roku udziela wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie oraz osobom znajdującym się w sytuacji kryzysowej, przede wszystkim w formie pomocy psychologicznej, poradnictwa socjalnego lub prawnego, a sytuacjach uzasadnionych schronienia do 3 miesięcy;
- **Specjalistyczna Poradnia Rodzinna** – udziela bezpłatnych porad dla młodzieży, małżonków, rodziców, osób samotnych m.in. w zakresie problemów opiekuńczo-wychowawczych, problemów osobistych, małżeńskich;
- **mieszkanie chronione** dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, resocjalizacyjne, zakłady dla nieletnich i rodziny zastępcze.

9) Powiatowa Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Pisz

PPPP jest jednostką organizacyjną Powiatu Piskiego, która zapewnia pomoc psychologiczno-pedagogiczną dzieciom i młodzieży oraz pomoc w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a także wsparcie dla rodziców i nauczycieli związane z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży. Poradnia realizuje swoje zadania poprzez prowadzenie działalności diagnostycznej, terapeutycznej, doradczej, profilaktycznej i informacyjno-szkoleniowej.

10) Poradnia rodzinna przy Parafii p.w. Matki Miłosierdzia Ostrobramskiej w Pisz – zadania: porady dla narzeczonych i małżeństw, dotyczące odpowiedzialnego rodzicielstwa oraz naturalnych metod planowania rodziny.

11) **Parafialne Zespoły Caritas przy Parafiach p.w.: Św. Jana Chrzciciela, Św. Józefa, Matki Miłosierdzia Ostrobramskiej, Najświętszego Serca Pana Jezusa** - zajmujące się wydawaniem żywności i odzieży, opracowywaniem programów pomocy charytatywnej.

12) Ochotniczy Hufiec Pracy w Pisz

Realizuje zadania w zakresie kształcenia i wychowania. Młodzież wypełnia obowiązek szkolny w ramach oddziałów przysposabiających do pracy, prowadzonych przez Gimnazjum nr 1 w Pisz. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy odbywa się w prywatnych zakładach pracy na terenie powiatu piskiego w zawodach: stolarz, ślusarz, piekarz, sprzedawca, mechanik pojazdów samochodowych. W jednostce funkcjonuje Świetlica Środowiskowa, w ramach której realizowane są działania kulturalno-oświatowe i rekreacyjno-sportowe w celu organizacji czasu wolnego młodzieży.

Inne instytucje i podmioty:

- 1) Urząd Miejski w Pisz,
- 2) Starostwo Powiatowe w Pisz,
- 3) Świetlice wiejskie prowadzone przez Gminę Pisz w 25 sołectwach,
- 4) Placówki oświatowe,
- 5) SPZOZ Szpital Powiatowy w Pisz,
- 6) Piski Dom Kultury,
- 7) Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna,
- 8) Muzeum Ziemi Piskiej,
- 9) Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pisz,
- 10) Powiatowy Międzyszkolny Ośrodek Sportowy w Pisz,
- 11) Zaplecze sportowo-rekreacyjne (kompleks „Orlik”, boiska przyszkolne, place zabaw),
- 12) Straż Miejska w Pisz,
- 13) Komenda Powiatowa Policji w Pisz,
- 14) Sąd Rejonowy w Szczytnie,
- 15) Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej,
- 16) Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Pisz,
- 17) Ochotnicze Straże Pożarne (w „Sklejka-Pisz” PAGED S.A. w Pisz, w Wiartlu, Rostkach, Liskach, Jeżach, Hejdyku, Pogobiu Średnim, Starych Gutach),
- 18) Nadleśnictwo Pisz,
- 19) Organizacje pozarządowe i kościelne.

5.2. Wybrane instytucje na terenie powiatu piskiego

1) Dom Pomocy Społecznej - Ewangelicki Dom Opieki „Betezda” w Ukcie

DPS przeznaczony jest dla 40 dorosłych osób przewlekłe psychicznie chorych i uzależnionych od alkoholu po przebytym leczeniu odwykowym.

2) Środowiskowy Dom Samopomocy w Ukcie

ŚDS w Ukcie jest ośrodkiem wsparcia dziennego dla 40 osób z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnych intelektualnie.

3) Ośrodek Rehabilitacyjno-Readaptacyjny w Gaudynkach, NZOZ Stowarzyszenia MONAR

Placówka prowadzi 35 miejsc dla kobiet i mężczyzn uzależnionych lub używających szkodliwie narkotyków. Zapewnia leczenie psychiatryczne, a także psychoterapię indywidualną i grupową dla osób uzależnionych oraz rodzin osób uzależnionych. Placówka przyjmuje osoby w wieku powyżej 18 lat zobowiązane przez sąd do leczenia odwykowego.

4) Lokalna Grupa Działania Mazurskie Morze z siedzibą w Orzyszu

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Mazurskie Morze” skupia sześć Gmin leżących wokół jeziora Śniardwy: Biała Piska, Mikołajki, Orzysz, Piecki, Pisz i Ruciane-Nida. Działania LGD mają na celu realizację Lokalnej Strategii Rozwoju z wykorzystaniem unijnych środków dostępnych w ramach osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.

6. Podsumowanie części diagnostycznej

Z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Pisz wyłania się obraz wspólnoty samorządowej ze znacznym potencjałem rozwojowym. Ma on swoje źródło głównie w walorach przyrodniczych, wykorzystywanych przez branżę turystyczną, a także lokalizacji na terenie Gminy przemysłu drzewno-meblarskiego. Są to branże strategiczne dla Regionu Warmii i Mazur (druga z wymienionych stanowi ponadto inteligentną specjalizację województwa).

Jakość życia mieszkańców Gminy Pisz jest zróżnicowana między miastem oraz terenami wiejskimi. Co prawda, wszyscy mieszkańcy mają możliwość korzystania z zasobów instytucjonalnych, w praktyce zamieszkiwanie na wsi stanowi pewną barierę w dostępie do usług społecznych. Jednakże ogólnie rzecz ujmując, warunki życia w Gminie Pisz należy określić jako dobre. Za taką oceną przemawia szereg czynników:

- dobre skomunikowanie z uwagi na dwie drogi krajowe, linię kolejową, funkcjonującą komunikację publiczną;
- dzięki inwestycjom prowadzonym przez władze samorządu dostęp do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków jest wysoki i stale rośnie;
- na terenie Gminy działa szeroka sieć placówek edukacyjnych realizujących wychowanie przedszkolne, a także kształcenie na poziomie od podstawowego do policealnego (odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2012 roku był bardzo zbliżony do średniej wojewódzkiej, zaś wskaźniki skolaryzacji dla szkoły podstawowej i gimnazjum były wyraźnie wyższe);
- ponadto na terenie Gminy, a zwłaszcza w mieście Pisz będącym siedzibą władz gminnych i powiatowych, zlokalizowanych jest wiele instytucji, firm i organizacji obywatelskich, dzięki czemu mieszkańcy mają możliwość łatwiejszego załatwienia spraw urzędowych, skorzystania ze sklepów, punktów usługowych, opieki medycznej, bazy kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej; w dobrym stopniu zabezpieczone są również potrzeby w obszarze bezpieczeństwa publicznego i socjalnego.

Kierunek procesów demograficznych, które zachodzą obecnie w Gminie Pisz, stanowi odzwierciedlenie przemian społeczno-demograficznych w województwie, kraju i na świecie. Dane na temat ludności Gminy obrazują niekorzystne tendencje w postaci spadku przyrostu naturalnego (w 2012 roku osiągnął wartość ujemną), a także zjawiska „starzenia się społeczeństwa”, stanowiącego skutek wydłużania się życia ludzkiego, przy jednoczesnym zmniejszaniu się chęci rodzin do posiadania więcej niż jednego dziecka. Proces ten wiąże się ze spadkiem odsetka ludzi młodych przy jednoczesnym wzroście udziału ludzi starszych w strukturze ludności.

Pozytywny obraz warunków życia mieszkańców Gminy Pisz nie koresponduje z jej sytuacją społeczną. W ostatnich latach wzrosła liczba osób korzystających z pomocy społecznej, przy czym około jedna trzecia z nich wspierana jest długotrwale. Co za tym idzie – miał miejsce wzrost liczby świadczeń przyznawanych przez MGOPS w Piszu oraz wzrost liczby rodzin objętych pracą socjalną. Głównymi problemami społecznymi Gminy są ubóstwo i bezrobocie – w obu przypadkach odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej z danego tytułu przekracza 10% i jest wyższy niż średnia wojewódzka. W dalszej kolejności wskazuje się bezradność

w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego; długotrwałą chorobę; potrzebę ochrony macierzyństwa, w tym wielodzietność; oraz niepełnosprawność. W przypadku trzech pierwszych powodów odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej jest wyższy niż w powiecie i województwie.

Należy również wskazać problemy społeczne, które nie znajdują właściwego odzwierciedlenia w statystykach pomocy społecznej, czyli alkoholizm, bezdomność, przemoc

w rodzinie oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Osoby nimi dotknięte często korzystają z pomocy społecznej z innych powodów, natomiast te problemy mają ukryty charakter, stanowiąc powód lub konsekwencję występowania innych problemów. Osoby nimi dotknięte narażone są na marginalizację, wycofanie z życia społecznego oraz różnego rodzaju nałogi i patologie.

Szczególne wyzwanie stanowi lokalny rynek pracy, należący do najtrudniejszych nie tylko w województwie, ale również w kraju. Powiat piski charakteryzuje się jedną z najwyższych w Polsce stóp bezrobocia, natomiast Gmina Pisz – względnie stałą liczbą osób bezrobotnych, stanowiącą więcej niż jedną dziesiątą mieszkańców w wieku produkcyjnym. W szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy znajdują się przede wszystkim osoby długotrwale bezrobotne (ponad połowa wszystkich zarejestrowanych w PUP), bezrobotni zamieszkali na wsi oraz bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych. Wsparciem należy również objąć bezrobotnych w najmłodszych kategoriach wiekowych, które nie mogą znaleźć zatrudnienia ze względu na brak doświadczenia zawodowego oraz kwalifikacje nieadekwatne do potrzeb rynku pracy, a także osoby powyżej 50 roku życia, dyskryminowane przede wszystkim z uwagi na wiek. Niewielki odsetek w strukturze lokalnego bezrobocia stanowią osoby niepełnosprawne – należy jednak pamiętać o tym, iż liczba osób biernych zawodowo z orzeczoną stopniem niepełnosprawności jest znacznie większa. Nie rejestrują się one w PUP z różnych względów: nie widzą szans na zatrudnienie, nie chcą utracić uprawnień do renty czy są izolowane przez własne rodziny.

Osoby bezrobotne z obszaru Gminy biorą udział w różnorodnych formach aktywizacji zawodowej, jednak dostępność tych form zależy od wielkości środków Funduszu Pracy na finansowanie programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych w powiecie piskim. Liczba ofert zatrudnienia jest niewystarczająca w porównaniu do liczby bezrobotnych, dlatego możliwości aktywizacji należy szukać przede wszystkim w uwarunkowaniach lokalnego rynku pracy. Z analizy podmiotów gospodarki narodowej, funkcjonujących na obszarze Gminy Pisz, wynika niewielki potencjał Gminy do generowania miejsc pracy. Około połowa z zarejestrowanych podmiotów może nie mieć czynnego charakteru. Zdecydowaną większość stanowią tu osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, najczęściej zmuszone do walki o utrzymanie się na rynku i tworzące niewiele nowych miejsc pracy. Stowarzyszenia, fundacje oraz inne organizacje społeczne również nieczęsto są w stanie zatrudniać pracowników, ponieważ ich działalność nie przynosi wystarczających dochodów.

Widoczny jest dysonans pomiędzy dobrą jakością życia mieszkańców a skalą problemów społecznych, w tym przede wszystkim bezrobocia. Jedną z przyczyn takiej sytuacji może być występowanie tzw. szarej strefy w powiecie, co oznacza, iż część bezrobotnych w rzeczywistości posiada dochody z nielegalnych źródeł zarobkowania, natomiast pozostaje w rejestrze PUP ze względu na ubezpieczenie zdrowotne.

W świetle powyższych analiz, niezwykle istotnym i pozytywnym aspektem jest potencjał instytucji i organizacji działających w obszarze pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji, kultury, opieki zdrowotnej i bezpieczeństwa. Ich rola to z jednej strony szeroko zakrojone działania profilaktyczne połączone z budowaniem świadomości społecznej w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, a z drugiej strony – wsparcie osób i rodzin dotkniętych tymi problemami. Bez tych instytucji jakość funkcjonowania społeczeństwa w Gminie Pisz byłaby zdecydowanie gorsza, a ład publiczny zostałby zachwiany.

7. Zasady horyzontalne SRPS

Zasady nadrzędne – wyznaczają akceptowany sposób myślenia oraz wartościują metody działania służące osiągnięciu założeń SRPS. Określają ramy aksjologiczne, w których realizowana jest gminna polityka społeczna. Mają one charakter horyzontalny (przekrojowy), zatem powinny być obecne na różnych poziomach wdrażania strategii: decyzyjnym, realizacyjnym, komunikowania efektów, jak również na poziomie nadzoru i kontroli.

Zasady horyzontalne zaprezentowano poniżej w formie zestawu norm i wartości w trzech grupach: równość szans, zrównoważony rozwój, dobre rządzenie.

1. **RÓWNOŚĆ SZANS, w tym równość szans kobiet i mężczyzn** – oznacza prawo wszystkich mieszkańców gminy do równego (sprawiedliwego) dostępu do różnych życiowych możliwości, np. edukacji, kultury, rynku pracy. Priorytetowo równość szans traktuje Unia Europejska, dlatego też zasada ta jest obecna we wdrażaniu programów i projektów w ramach polityki spójności.

Z równością szans związany jest ściśle zakaz dyskryminacji (np. ze względu na płeć, wiek, wyznanie religijne czy narodowość) gwarantowany prawami człowieka. Jednakże równość szans idzie dalej, bowiem w obszarze planowania, realizacji i ewaluacji polityk publicznych zakłada włączenie „równościowej” perspektywy, czyli dokonywanie oceny wpływu tych polityk na warunki życia różnych grup społecznych, w szczególności kobiet i mężczyzn, osób niepełnosprawnych oraz innych grup marginalizowanych (ze względu na wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania itd). Zasada równości szans nakłada zatem obowiązek tworzenia przez władze publiczne, w tym samorządy lokalne, warunków do równego uczestnictwa w życiu publicznym przez wszystkich mieszkańców.

Realizacja zasady równości szans i równości płci w ramach SRPS oznacza w praktyce między innymi:

- obowiązek włączania kobiet i mężczyzn oraz różnych grup społecznych do zespołów zadaniowych, ciał opiniotwórczych itp. w zakresie planowania i realizacji gminnej polityki społecznej;
- stałą weryfikację, czy realizowane działania nie utrwalają szkodliwych stereotypów oraz barier równości, a także czy zapewniają równe korzyści oraz sprawiedliwy podział zasobów (czas, informacje, pieniądze, szkolenie, praca, mobilność).

2. **ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ** to taki proces zmian społecznych, gospodarczych i środowiskowych, który zapewnia równowagę pomiędzy zyskami i kosztami rozwoju w perspektywie obecnych i przyszłych pokoleń. Istotne jest dążenie do równowagi pomiędzy zaspokajaniem podstawowych potrzeb ludzkich a racjonalnym korzystaniem z zasobów naturalnych. Sprostanie wymogom zasady zrównoważonego rozwoju jest możliwe dzięki zintegrowaniu polityki środowiskowej (ochrona środowiska), gospodarczej i społecznej. Wymaga to traktowania zasobów naturalnych jak ograniczonych zasobów gospodarczych oraz wykorzystywania kapitału przyrodniczego w sposób pozwalający na zachowanie funkcji ekosystemów w perspektywie długookresowej.

Realizacja zasady zrównoważonego rozwoju w ramach SRPS oznacza w praktyce między innymi:

- upowszechnianie tematyki ochrony środowiska oraz postaw ekologicznych wśród mieszkańców;
- uwzględnianie rozwiązań przyjaznych środowisku w działaniach instytucji i organizacji realizujących strategię, np. wprowadzenie sortowania śmieci, instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii, bardziej racjonalne wykorzystanie sprzętu i materiałów przez pracowników itp.;

- wykorzystanie nowoczesnych środków komunikacji (np. poczta elektroniczna, czat, wideokonferencje) w celu zmniejszenia kosztów przekazywania informacji związanych z ich drukiem, przewozem itp.;
- weryfikację, jakie konkretne i trwałe rezultaty dla społeczności przynoszą realizowane projekty, jakie problemy rozwiązują lub minimalizują;
- ocenę, czy wdrażanie strategii jest efektywne kosztowo (relacja „nakład – rezultat”), a także czy wpływa na rozwój lokalnej gospodarki np. poprzez korzystanie z miejscowych dostawców i podwykonawców.

3. **DOBRE RZĄDZENIE** odnosi się do zarządzania w sektorze publicznym i obejmuje szereg reguł kształtujących sposób sprawowania władzy przez organy państwa z aktywnym zaangażowaniem obywateli. Główne wyznaczniki dobrego rządzenia to: praworządność, przejrzystość (transparentność), odpowiadanie na potrzeby, włączanie i konsensus. Z zasady tej wynikają różnorodne obowiązki dla instytucji publicznych, które mają na celu zapewnienie uczestnictwa wszystkich zainteresowanych obywateli w procesach rządzenia. Jednakże zakres odpowiedzialności można rozszerzyć na sektor prywatny i organizacje pozarządowe, ponieważ ich działania również mają istotny wpływ na społeczeństwo i środowisko. Podmioty te powinny być zatem „naturalnymi” partnerami administracji publicznej w realizacji jej misji. Wdrażanie zasady dobrego rządzenia w ramach SRPS oznacza w praktyce między innymi:

- działanie w granicach prawa i z poszanowaniem praw człowieka;
- zapewnienie stałego dostępu do informacji publicznej w taki sposób, aby pozyskiwanie informacji przez obywateli nie wiązało się z nadmiernym nakładem czasu i pracy, np. zamieszczanie aktualnych planów i sprawozdań na stronie internetowej (BIP gminy);
- tworzenie warunków zachęcających mieszkańców Gminy do udziału w procesie uzgadniania potrzeb oraz oceny inicjatyw społecznych, w szczególności poprzez organizację konsultacji społecznych oraz spotkań jak najbliżej miejsca zamieszkania, a także poprzez włączanie (na zasadzie partnerstwa) różnych organizacji lokalnych oraz grup nieformalnych reprezentujących interesy obywateli we wspólną realizację programów i projektów społecznych;
- przekazywanie potencjalnym odbiorcom oraz uczestnikom jasnych i zrozumiałych komunikatów dotyczących celu i zasad podejmowanych działań.

8. Priorytety, cele i kierunki działań

Programowanie celów oraz kierunków działań służących rozwiązywaniu problemów społecznych wymaga uwzględniania różnych perspektyw.

Po pierwsze, należy pamiętać, że człowiek posiada wolną wolę i jest autorem swojego postępowania. Sama świadomość społeczna na temat szkodliwości pewnych zachowań oraz odpowiednie warunki zewnętrzne (materialne, instytucjonalne, kadrowe) nie są wystarczającym warunkiem dla skutecznego rozwiązywania problemów społecznych. W tej dziedzinie pozostanie grupa osób, które nie będą zainteresowane zmianą swojej sytuacji życiowej, nawet jeśli ich położenie będzie oceniane jako trudne i wymagające wsparcia ze strony instytucji pomocowych.

Po drugie, zgodnie z podejściem holistycznym wszystkie zjawiska tworzą pewne układy całości, zaś poszczególne części tej całości wzajemnie na siebie wpływają. Zatem życie społeczne, grupy tworzone przez ludzi, np. rodziny, grupy rówieśnicze, związki zawodowe, stowarzyszenia, a nawet sam człowiek jako jednostka, są złożonymi systemami składającymi się ze wzajemnie ze sobą powiązanych elementów. Podmioty działające w sferze polityki społecznej powinny patrzeć na swojego klienta holistycznie, nie tylko przez pryzmat „sprawy”, z którą on przychodzi, ale również uwzględniając jego wartości, emocje, cechy fizyczne i psychiczne, środowisko rodzinne i społeczne itp.

Po trzecie, problemy społeczne takie jak ubóstwo, bezrobocie, uzależnienia czy przemoc w rodzinie, a także ich przyczyny i skutki, są zwykle ze sobą ściśle powiązane. Można nawet mówić o „przyczynowo-skutkowym” sprzężeniu zwrotnym. Z tego względu realizowane programy i projekty powinny być komplementarne względem siebie, zaś stosowane w ich ramach instrumenty powinny oddziaływać jednocześnie na różne obszary aktywności.

I wreszcie po czwarte, rozwiązywanie problemów społecznych oznacza z jednej strony ich minimalizowanie, czyli zmniejszanie skali już zaistniałych kwestii, zaś z drugiej strony – przeciwdziałanie wystąpieniu lub nasileniu problemów społecznych.

Trójkąt działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Pisz zakłada, że podstawę i zarazem najszerszy obszar aktywności podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii powinny stanowić **profilaktyka oraz instrumenty aktywizujące**. Chodzi o wyprzedzanie wszelkich stanów zagrożenia zdrowotnego, bytowego, a także przypadków niedostosowania społecznego. Działania profilaktyczne, skupiające się na edukacji społecznej, poradnictwie i samopomocy, powinny być adresowane do osób zagrożonych

ubóstwem i wykluczeniem, a także do ogółu mieszkańców Gminy. Działania aktywizujące powinny natomiast wspierać wysiłki osób i rodzin, które chcą zmienić swoją sytuację przede wszystkim poprzez podjęcie aktywności zawodowej.

Drugi obszar, w którym realizowane są zadania polityki społecznej, stanowią **działania interwencyjne** obejmujące reagowanie na bezpośrednie sytuacje zagrożenia. W tym obszarze mieszczą się instrumenty, służące zabezpieczeniu podstawowych potrzeb osób niepełnosprawnych, chorujących czy starszych w ich środowisku zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia. Usługi interwencyjne to również wsparcie osób i rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych (klęski żywiołowe, zdarzenia losowe, przemoc). Wierzchołek trójkąta stanowią natomiast **sankcje**, będące odpowiedzią instytucji państwowych na działania jednostek niezgodne z normami prawa. Kary za złamanie prawa mają istotne znaczenie dla zachowania ładu i porządku wewnętrznego.

Nadrzędnym celem polityki społecznej jest poprawa jakości życia ludności, na którą składa się szereg czynników kształtujących warunki życia wspólnoty oraz poszczególnych rodzin i osób. Kwestie te zostały poddane analizie w części diagnostycznej SRPS. Gmina jako jednostka samorządu terytorialnego ma ograniczony wpływ na ich kształtowanie. Biorąc pod uwagę powyższe, misję Gminy Pisz w zakresie rozwiązywania problemów społecznych na lata 2014-2020 sformułowano w następujący sposób:

MISJA

Gmina Pisz we współpracy z innymi podmiotami zaangażowanymi w lokalną politykę społeczną tworzy korzystne warunki dla rozwoju samoorganizacji i zaradności życiowej oraz aktywności mieszkańców (w szczególności w sferze zawodowej, edukacyjnej, społecznej, kulturalnej), a także wspiera rodziny i osoby samotnie gospodarujące doświadczające różnorodnych problemów w kierunku poprawy sytuacji materialno-bytowej oraz lepszego wypełniania ról rodzinnych i społecznych.

Przeciwdziałanie oraz minimalizowanie problemów społecznych, w tym przede wszystkim walka z ubóstwem i marginalizacją, powinny opierać się na nowoczesnej i skutecznej ochronie socjalnej oraz promowaniu zatrudnienia, przedsiębiorczości oraz aktywności obywatelskiej. Jednym z kluczowych wyzwań staje się integracja działań sektorowych w ramach instytucji pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji, kultury, sportu, zdrowia, mieszkalnictwa i polityki prorodzinnej, w powiązaniu z inwestycjami „twardymi” w infrastrukturę techniczną oraz gospodarkę.

Cele i kierunki działań SRPS usystematyzowano w formie priorytetów. Każdy z nich zakłada realizację od trzech do czterech celów szczegółowych, a w konsekwencji osiągnięcie celu strategicznego.

Z kolei powodzenie w urzeczywistnianiu celów strategicznych przyczyni się do osiągnięcia celu nadrzędnego SRPS.

Cel nadrzędny SRPS: Poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Pisz

Priorytet I. Mieszkańcy aktywni na rynku pracy

Praca stanowi jedną z najważniejszych wartości w życiu człowieka. Służy nie tylko zaspokojeniu potrzeb osób ją wykonujących (jako źródło utrzymania dla nich i ich rodzin), ale również tworzy kulturę materialną i duchową społeczeństwa. Praca jest często przestrzenią, w której ludzie zdobywają doświadczenie i wiedzę fachową. Nabywają także kompetencje społeczne, ponieważ jest ona źródłem kontaktów z innymi ludźmi, kształtuje osobowość oraz stosunki interpersonalne.

Obecnie obserwujemy zjawiska takie jak daleko posunięta specjalizacja społeczeństwa, dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii, globalny kryzys ekonomiczny, polityka gospodarcza i fiskalna państwa kreująca m.in. wysokie koszty zatrudnienia, a także nieadekwatność programów nauczania do potrzeb zmieniającego się rynku. Wszystkie te czynniki powodują niedostosowanie struktury podaży pracy do struktury popytu na pracę. Innymi słowy, oczekiwania oraz możliwości pracowników i pracodawców nie w pełni ze sobą korespondują, zaś legalna praca staje się dobrem niemalże deficytowym.

U podstaw aktywności zawodowej mieszkańców leży aktywność edukacyjna, która wpływa między innymi na zdolność podjęcia pracy i atrakcyjność potencjalnego zatrudnienia, a także gotowość do zmian, adaptacji i mobilności. Niemniej istotne są czynniki takie jak stan zdrowia oraz zasoby społeczne (sieć powiązań i znajomości, wiarygodność i zaufanie), dzięki którym łatwiej poruszać się po rynku pracy. Z drugiej strony, o możliwościach podejmowania zatrudnienia przez ludność decyduje stan gospodarki, w szczególności rozwój małej i średniej przedsiębiorczości w Gminie.

Biorąc pod uwagę powyższe, działania SRPS powinny oddziaływać na różne aspekty rynku pracy. Ważne jest upowszechnianie (również w odniesieniu do osób pracujących) instrumentów zachęcających do podejmowania aktywności zawodowej, edukacyjnej oraz zakładania nowych firm, stwarzanie możliwości godzenia obowiązków zawodowych z pełnieniem ról rodzinnych, poprawa mobilności przestrzennej, a także aktywizacja grup w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy poprzez zwiększanie ich szans na podjęcie i utrzymanie zatrudnienia. Równolegle należy podejmować działania ukierunkowane na podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej Gminy Pisz, aby w tym rejonie lokowały się nowe zakłady i miejsca pracy.

Cel strategiczny I: Poprawa sytuacji na rynku pracy w Gminie Pisz

Cel szczegółowy I.1: Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców

Działania:

- 1) Organizacja wsparcia dla osób wchodzących i powracających na rynek pracy przez doradców zawodowych, psychologów, coachów i innych specjalistów pod kątem poznawania przez te osoby własnych mocnych i słabych stron, budowania motywacji, radzenia sobie ze stresem, wyboru i planowania ścieżki zawodowej.
- 2) Warsztaty i szkolenia z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych.
- 3) Szkolenia, kursy i poradnictwo zawodowe skierowane do dorosłych osób pracujących lub poszukujących pracy, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem nowych kwalifikacji i umiejętności, jak również ich uzupełnianiem lub podwyższaniem, w szczególności dla osób zatrudnionych o niskich lub zdezaktualizowanych kwalifikacjach.

- 4) Wsparcie doradcze i finansowe (w formie dotacji, pożyczek i poręczeń) osób zamierzających rozpocząć jednoosobową działalność gospodarczą.
- 5) Kreowanie warunków do tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w Gminie, w szczególności poprzez wspieranie powstawania spółdzielni socjalnych.
- 6) Promocja równościowego podejścia do kobiet i mężczyzn na rynku pracy, w tym działań zmierzających do przełamywania stereotypów dotyczących płci, a także elastycznych form zatrudnienia i organizacji pracy jako elementu ułatwiającego godzenie obowiązków zawodowych z pełnieniem ról rodzinnych.
- 7) Upowszechnianie wolontariatu jako etapu przygotowującego do podjęcia zatrudnienia.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
Podmioty realizujące	KIS/MGOPS w Pisz, PUP, OHP, OWES, instytucje i organizacje działające w obszarze rynku pracy (m.in. agencje zatrudnienia, placówki kształcenia ustawicznego)							

Cel szczegółowy I.2: Podniesienie szans na zatrudnienie osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy

Działania:

- 1) Wzmocnienie współpracy pomiędzy MGOPS w Pisz, PUP, pracodawcami i innymi podmiotami działającymi w obszarze rynku pracy w celu skuteczniejszej wymiany informacji o problemach i potrzebach klientów, a także wypracowania metod klasyfikacji klientów, które ułatwią aktywizację osób chętnych, ale z różnych względów niezdolnych do pracy.
- 2) Realizacja kompleksowych programów aktywizacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia na lokalnym rynku pracy, ukierunkowanych na poprawę sytuacji:
 - a) bezrobotnej i nieaktywnej zawodowo młodzieży do 30 roku życia,
 - b) bezrobotnych w wieku powyżej 50 lat,
 - c) bezrobotnych długotrwale,
 - d) osób biernych zawodowo zamieszkujących tereny wiejskie, w szczególności byłych pracowników Państwowych Gospodarstw Rolnych,
 - e) osób bez kwalifikacji i doświadczenia zawodowego,
 - f) osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, zwłaszcza: osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi; uzależnionych od alkoholu lub innych środków odurzających, poddających się procesowi leczenia lub po jego ukończeniu; bezdomnych; opuszczających zakłady karne lub inne jednostki penitencjarne.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
Podmioty realizujące	KIS/MGOPS w Pisz, PUP, OHP, LGD, instytucje i organizacje działające w obszarze rynku pracy							

Cel szczegółowy I.3: Zwiększenie potencjału gospodarczego Gminy do generowania miejsc pracy

Działania:

- 1) Rozwój infrastruktury technicznej, przygotowanie terenów inwestycyjnych oraz propozycji wspierania przedsiębiorczości przez Gminę (pakiety zachęt inwestycyjnych i ulg podatkowych) w celu pozyskiwania nowych inwestorów.
- 2) Promocja Gminy Pisz na zewnątrz jako miejsca przyjaznego środowisku naturalnemu oraz gościom, oferującego różnorodne usługi turystyczne, sportowe i kulturalne oraz rozwiniętą bazę noclegową (hotele, pensjonaty, agroturystyka) i gastronomiczną.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
Podmioty realizujące	UM, Lokalna Organizacja Turystyczna „Mazury Południowe” w Pisz, LGD, organizacje branżowe przedsiębiorców							

Priorytet II. Rodzina fundamentem społeczeństwa

Już w pierwszym rozdziale Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, określającym zasady ustrojowe państwa, ustanowiono, że małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką RP (art. 18 Konstytucji). Tym samym podkreślono wyjątkową rolę i znaczenie rodziny dla funkcjonowania państwa polskiego.

Rodzina jest najbardziej podstawową, naturalną grupą społeczną, na której opiera się całe społeczeństwo. W niej rodzą się i wzrastają dzieci, kształtowane przez oddziaływania wychowawcze rodziców. Życie rodzinne stanowi przekaznik wzorców osobowych oraz norm społecznych. To tutaj, w pierwszej kolejności, dzieci uczą się bycia człowiekiem i obywatelem. Rodzina tworzy także materialne podstawy do życia i rozwoju, zapewniając niezbędne środki na wyżywienie, ubranie, mieszkanie, ochronę zdrowia, wykształcenie, korzystanie z dóbr kultury, rekreację itp. Funkcja opiekuńcza rodziny dotyczy nie tylko dzieci, ale wszystkich jej członków, w tym osób dorosłych wymagających opieki ze względu na wiek czy stan zdrowia.

Rodziny zamieszkujące Gminę Pisz doświadczają wielu problemów utrudniających im poprawne wypełnianie podstawowych funkcji. Zjawiska takie jak bezrobocie, ubóstwo, uzależnienia od substancji psychoaktywnych, przemoc fizyczna, psychiczna i seksualna, konflikty i nadużycia emocjonalne, a także coraz częstsze rozwody małżonków, mają destruktywny wpływ na relacje pomiędzy członkami rodziny oraz na prawidłowy rozwój dzieci, stanowiąc wyzwanie dla lokalnej polityki społecznej.

Wsparcie rodziny w prawidłowym wypełnianiu przez nią funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz zapewnieniu zaplecza materialnego dla rozwoju jej członków musi uwzględniać służebną rolę instytucji i organizacji pomocowych. Działania SRPS powinny być zatem ukierunkowane na tworzenie warunków sprzyjających podejmowaniu przez mieszkańców świadomych decyzji o założeniu rodziny, a także byciu odpowiedzialnym ojcem lub matką.

Ponadto ważne jest wprowadzanie różnorodnych ułatwień dla rodzin niepełnych i wielodzietnych jako tych, które w większym stopniu są zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Cel strategiczny II: Lepsze funkcjonowanie rodzin na terenie Gminy Pisz

Cel szczegółowy II.1: Poprawa warunków socjalno-bytowych rodzin oraz ich dostępu do zasobów, dóbr i instytucji społecznych

Działania:

- 1) Udzielanie pomocy finansowej i rzeczowej z systemu pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej wynikającej z niezaradności życiowej i bezrobocia oraz rodzin dotkniętych zdarzeniami losowymi/klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
- 2) Organizowanie zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących, w szczególności wielodzietnych rodzin.
- 3) Wspieranie rodzin przez pracowników socjalnych oraz asystentów rodziny w zakresie rozwiązywania problemów socjalnych, a także nabywania umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego.
- 4) Zwiększenie zasobu mieszkaniowego Gminy Pisz o nowe mieszkania (lokale) socjalne oraz wspieranie rozwoju mieszkalnictwa i budownictwa społecznego.
- 5) Wprowadzenie na terenie Gminy Pisz programu adresowanego do członków rodzin wielodzietnych (karta rabatowa dla rodzin 3+), ułatwiającego korzystanie z różnorodnych dóbr i usług, w szczególności kultury i sportu.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, organizacje pozarządowe i kościelne, spółdzielnie i agencje mieszkaniowe							

Cel szczegółowy II.2: Podnoszenie świadomości rodzicielskiej oraz kompetencji wychowawczych rodziców

Działania:

- 1) Realizacja zajęć i spotkań przygotowujących młodzież do świadomego podjęcia decyzji o założeniu rodziny, a także wspierających pod względem praktycznym, emocjonalnym i duchowym kobiety w ciąży i ich małżonków/partnerów do przyjęcia dziecka na świat (np. zajęcia szkolne „Wychowanie do życia w rodzinie”, Szkoła rodzenia, spotkania i konsultacje ze specjalistami, kampanie społeczne).
- 2) Organizacja zajęć w ramach „Szkoły dla rodziców i wychowawców” oraz innych form edukacji dotyczących rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, konstruktywnego porozumiewania się ze swoimi dziećmi, rozpoznawania, kontrolowania i wyrażania uczuć własnych oraz uczuć dzieci, umiejętnego stosowania nagród i kar.
- 3) Organizacja spotkań dla rodzin w formie grup wsparcia i grup samopomocowych mających na celu wymianę doświadczeń, integrację i edukację.

- 4) Uświadamianie rodzicom zagrożeń dla zdrowia fizycznego i psychicznego ich dzieci, wynikających głównie z korzystania z telewizji, komputera i Internetu, a także zachowań ryzykownych.
- 5) Rozwój poradnictwa rodzinnego realizowanego przez specjalistów (m.in. pracowników socjalnych, pedagogów, psychologów) w zakresie diagnozowania problemów rodzinnych, małżeńskich i wychowawczych, a także udzielania adekwatnej pomocy bezpośredniej oraz organizacji sieci wsparcia dla osób korzystających.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Podmioty realizujące	KIS/MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, PCPR, PPPP, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe i kościelne							

Cel szczegółowy II.3: Minimalizowanie skutków przemocy, uzależnień i innym dysfunkcji rodziny

Działania:

- 1) Monitorowanie środowisk zagrożonych przemocą, uzależnieniami i innym dysfunkcjami, motywowanie do podjęcia terapii przez rodzinę, a także monitorowanie uczestnictwa w terapii i jej efektów.
- 2) Prowadzenie konsultacji, mediacji oraz poradnictwa specjalistycznego (psychologicznego, prawnego, pedagogicznego, terapeutycznego) dla rodzin w kryzysie.
- 3) Realizacja programów terapii pogłębionej dla osób uzależnionych, współuzależnionych oraz DDA (dorosłe dzieci alkoholików).
- 4) Tworzenie i rozwój na terenie Gminy Pisz placówek wsparcia dziennego dla rodzin w formie opiekuńczej, specjalistycznej lub pracy podwórkowej.
- 5) Zwiększenie liczby rodzin zastępczych niespokrewnionych oraz rodzinnych domów dziecka dla dzieci wymagających umieszczenia w pieczy zastępczej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Podmioty realizujące	MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, KRPA, GZI, PCPR, Policja, kuratorzy sądowi							

Cel szczegółowy II.4: Wzmocnienie współpracy pomiędzy jednostkami organizacyjnymi gminy, innymi instytucjami publicznymi oraz podmiotami sektora obywatelskiego działającymi na rzecz wspierania rodzin.

Działania:

- 1) Pobudzanie organizacji sektora obywatelskiego do włączenia się w realizację polityki prorodzinnej w Gminie, w szczególności poprzez organizację wspólnych spotkań i szkoleń, powoływanie przedstawicieli III sektora do zespołów zadaniowych i ciał

opiniodawczych, a także przekazywanie zleceń na realizację zadań publicznych w zakresie wspierania rodziny.

- 2) Wspólne wypracowanie założeń Programu wspierania rodziny przez Gminę oraz inne podmioty mające wpływ na kreowanie lokalnej polityki społecznej.
- 3) Utworzenie banku informacji o działaniach na rzecz rodziny realizowanych na terenie Gminy Pisz oraz jego udostępnianie (np. w formie zasobów internetowych).

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, KRPA, GZI, PDK, MGBP, MGOSiR, PCPR, PPPP, placówki oświatowe, kuratorzy sądowi, Policja, organizacje pozarządowe i kościelne							

Priorytet III. Dzieci i młodzież przyszłością społeczeństwa

Żyjemy w czasach, w których trudno być dorosłym, a jeszcze trudniej młodym. Doświadczenia i przeżycia z okresu dzieciństwa i dorastania odciskają silne piętno na późniejszym życiu, ponieważ w tym czasie istota ludzka jest znacznie bardziej wrażliwa i zarazem znacznie mniej świadoma psychologicznego wpływu, jaki wywierają na jej rozwój osoby z otoczenia (rodzice, dalsi krewni czy grupy rówieśnicze), telewizja, Internet, sukcesy i niepowodzenia szkolne itp. Zmiany we współczesnym świecie niosą ze sobą szereg zagrożeń dla dzieci i młodzieży, które mogą skutkować zaburzeniami emocjonalnymi (np. depresja, nerwice, anoreksja, bulimia, nadpobudliwość, zachowania agresywne), schorzeniami zdrowotnymi (np. otyłość, cukrzyca), niepełnosprawnością fizyczną, a także zaburzeniami w przystosowaniu się do środowiska, w kontaktach z innymi ludźmi.

Z powodu niewydolności wychowawczej oraz złych warunków socjalno-bytowych wielu rodzin, istnieje grupa dzieci i młodzieży mająca znacznie utrudniony start w dorosłe życie. Działania SRPS powinny być zatem ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych młodych ludzi w formach przystępnych i atrakcyjnych, uwzględniających rozwój pasji i zainteresowań, jak również przeciwdziałanie zachowaniom ryzykownym związanym z nałogami, przemocą i agresją, wczesną aktywnością seksualną, porzuceniem szkoły, ucieczką z domu. Środkiem zaradczym mogą być różnorodne formy zapelniające czas wolny w sposób produktywny, wspierający nabywanie kompetencji osobistych i społecznych.

Szczególnym wsparciem powinny zostać objęte dzieci i młodzież doświadczające na co dzień dysfunkcji w środowisku rodzinnym. Istotne wydaje się jednak adresowanie przynajmniej części projektów, w ramach priorytetu III SRPS, do wszystkich osób młodych, nie tylko tych pochodzących z rodzin marginalizowanych bądź korzystających z pomocy społecznej. Wymienione wyżej kwestie problemowe stanowią zagrożenie dla ogółu społeczeństwa. Chodzi ponadto o budowanie pożądanych postaw prospołecznych oraz przeciwdziałanie stygmatyzacji osób z racji ich pochodzenia czy stanu posiadania ich rodzin.

Cel strategiczny III: Lepsze przygotowanie dzieci i młodzieży zamieszkującej Gminę Pisz do wejścia w dorosłe, samodzielne życie

Cel szczegółowy III.1: Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży

Działania:

- 1) Stworzenie żłobka oraz nowych miejsc w przedszkolu i innych formach edukacji przedszkolnej w celu objęcia jak największej liczby dzieci do lat pięciu opieką i wychowaniem instytucjonalnym.
- 2) Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych doskonalących wiedzę i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania dzieci i młodzieży (np. zajęcia matematyczne, plastyczne, teatralne, sportowe, języki obce) z wykorzystaniem dostępu do Internetu oraz nowatorskich pomocy naukowych.
- 3) Rozwój przestrzeni przyjaznej dzieciom i młodzieży poprzez stworzenie klubów osiedlowych (w mieście), lodowiska, skateparku, parku linowego i innych miejsc aktywności, a także lepsze wykorzystanie istniejących świetlic wiejskich oraz bazy sportowo-rekreacyjnej w sposób uwzględniający potrzeby osób zainteresowanych.
- 4) Organizacja akcji międzynarodowej wymiany młodzieży oraz międzynarodowych spotkań młodzieży.
- 5) Rozwój systemu stypendialnego dla zdolnej młodzieży, zwłaszcza tej pochodzącej z ubogich rodzin, umożliwiającego kontynuację nauki na szczeblu średnim i wyższym.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Podmioty realizujące	UM, ZEOSiP, placówki oświatowe, PDK, MGBP, MZP, MGOSiR, sołectwa, organizacje pozarządowe i kościelne, przedsiębiorcy							

Cel szczegółowy III. 2: Wzmocnienie postaw prospołecznych oraz przedsiębiorczych wśród młodzieży

Działania:

- 1) Organizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w zakresie:
 - a) ekonomii i przedsiębiorczości, w tym zasad prowadzenia własnej firmy, organizacji pozarządowej, spółdzielni, z uwzględnieniem aktywizujących metod pracy z młodzieżą (np. gry symulacyjne, wizyty studyjne);
 - b) przygotowania do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym poprzez poznanie zasad państwa demokratycznego, praw człowieka, zdobywanie praktycznych umiejętności takich jak np. formułowanie pism oficjalnych;
 - c) nabywania kompetencji osobistych i społecznych, w szczególności umiejętności rozpoznawania i radzenia sobie z emocjami trudnymi, skutecznej automotywacji, komunikacji interpersonalnej, współpracy w grupie, asertywności.
- 2) Wsparcie samoorganizacji środowisk młodzieżowych poprzez organizację szkoleń i kursów dla liderów, a także ogłaszanie gminnych konkursów dotacyjnych ukierunkowanych na opracowanie projektów dotyczących upowszechniania wśród młodzieży zasad demokracji lokalnej i praw człowieka, tolerancji wobec innych, ekologii itp.
- 3) Zainicjowanie utworzenia oraz wsparcie działania Młodzieżowej Rady Miejskiej w Piszcu.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, placówki oświatowe, PDK, MGBP, organizacje pozarządowe i kościelne, przedsiębiorcy							
Cel szczegółowy III.3: Pomoc dzieciom i młodzieży dotkniętej lub zagrożonej problemami								

Działania:

- 1) Realizacja programów profilaktycznych w zakresie uzależnień w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i średnich na terenie Gminy Pisz, kierowanych do uczniów, rodziców i nauczycieli.
- 2) Organizacja kolonii i obozów z programem profilaktycznym dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym.
- 3) Objęcie dzieci i młodzieży wsparciem materialnym i finansowym poprzez organizację dożywiania w szkołach i przedszkolu, pomoc w zaopatrzeniu w podręczniki i artykuły szkolne, a także udzielanie zasiłków szkolnych.
- 4) Zapewnienie pomocy psychospołecznej i terapeutycznej dla dzieci i młodzieży dotkniętej poważnymi problemami (w szczególności uzależnieniem lub współuzależnieniem, chorobą psychiczną rodzica/opiekuna, przemocą w rodzinie, maltretowaniem i wykorzystywaniem seksualnym, psychicznym opuszczeniem, rozwojem rodziców).
- 5) Zabezpieczenie środków na pobyt dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Podmioty realizujące	MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, KRPA, GZI, PCPR, PPPP, organizacje pozarządowe i kościelne, placówki oświatowe							

Priorytet IV. Osoby starsze, niepełnosprawne i chorujące pełnoprawnymi członkami społeczeństwa

Każdy człowiek, z uwagi na godność osobową, ma prawo do szacunku i bezpieczeństwa w społeczności, w której żyje, a także zapewnienia odpowiedniej opieki ze strony państwa w sytuacji zmniejszonej sprawności fizycznej i intelektualnej spowodowanej podeszłym wiekiem, niepełnosprawnością, długotrwałą lub ciężką chorobą. Polska Konstytucja, już w swojej preambule, stwierdza istnienie przyrodzonej godności człowieka. Art. 30 Konstytucji charakteryzuje ją jako przyrodzone, niezbywalne i nienaruszalne źródło wolności i praw człowieka i obywatela.

W związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa, pojęcie starości nabiera olbrzymiego znaczenia dla nauk biologicznych, społecznych oraz dla realizowanych polityk publicznych. Granice starości są bardzo płynne, mają wymiar indywidualny dla każdego człowieka, ponieważ z innym tempem przebiega proces starzenia się (zależy to od czynników genetycznych, stylu życia, wpływów środowiskowych). Można jednak przyjąć, że wiek 60-69 lat to okres początkowej starości. Już wtedy następuje znaczny spadek zdolności

adaptacyjnych organizmu, większa podatność na choroby, ograniczenie samodzielności życiowej oraz nasilanie się zależności od otoczenia.

Marginalizacja osób starszych wiąże się m.in. ze stopniowym eliminowaniem ich z aktywnego życia zawodowego i społecznego w momencie przekroczenia granicy wieku emerytalnego. Do najważniejszych problemów ludzi starszych można zaliczyć samotność, chorobę, niedołężność, życie w ubóstwie, poczucie nieprzydatności. Z podobnymi barierami stykają się na co dzień osoby młodsze, które z różnych przyczyn nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie. W szczególności powodem mogą być niepełnosprawność oraz długotrwała i ciężka choroba jako stany obniżające sprawność funkcji fizycznych, psychicznych bądź umysłowych.

Wyzwaniem rozwojowym, które powinno znaleźć odzwierciedlenie w celach i działaniach strategii, jest zaakceptowanie wyżej opisanych zmian i ograniczeń przez osoby nimi dotknięte, ich rodziny oraz społeczności, jednak nie poprzez bierne poddanie się tym procesom, tylko poprzez aktywne podejście do problemu, polegające na poszukiwaniu sensu i celów życiowych, a także uczestnictwo w różnych formach aktywności fizycznej, edukacyjnej i kulturalnej. Ponadto należy zapewnić możliwości korzystania przez osoby starsze, przewlekle chore i niesamodzielne z pomocy w czynnościach domowych takich jak robienie zakupów, sprzątanie, gotowanie, pranie, a także w codziennej pielęgnacji oraz dbaniu o zdrowie i higienę osobistą. Ważne w tym zakresie będzie jednocześnie zwiększenie dostępności specjalistycznych usług medycznych i rehabilitacyjnych.

Cel strategiczny IV: Większy udział w życiu społecznym osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących na terenie Gminy Pisz

Cel szczegółowy IV.1: Wzrost aktywności osób starszych i niepełnosprawnych

Działania:

- 1) Realizacja różnorodnych form aktywności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i sportowej osób starszych i niepełnosprawnych, w tym m.in.:
 - a) kursy i szkolenia umożliwiające nabywanie kompetencji z zakresu obsługi komputera, Internetu i nowinek technologicznych;
 - b) spotkania i pogadanki dotyczące zagrożeń dla bezpieczeństwa fizycznego i materialnego, przeciwdziałające próbom wyłudzenia pieniędzy, radzeniu sobie z przejawami agresji itp.;
 - c) zajęcia rozwijające pasje i zainteresowania uczestników;
 - d) wycieczki autokarowe, piesze, rowerowe.
- 2) Zaangażowanie osób starszych w inicjatywy wolontarystyczne sprzyjające wymianie międzypokoleniowej oraz kultywowaniu tradycji i zwyczajów.
- 3) Utworzenie domu dziennego pobytu dla starszych mieszkańców, w ramach którego będzie prowadzona terapia zajęciowa, rehabilitacja ruchowa, zajęcia sportowo-rekreacyjne oraz imprezy kulturalne.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, PDK, MGBP, MZP, MGOSiR, PCPR, ŚDS w Pisz, WTZ, Policja, Straż Miejska, sołectwa, organizacje pozarządowe i kościelne							

Cel szczegółowy IV.2: Poprawa dostępności opieki środowiskowej oraz usług zdrowotnych

Działania:

- 1) Utworzenie mieszkania chronionego wspierającego przystosowanie osób po psychiatrycznym leczeniu szpitalnym do samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania.
- 2) Organizacja usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania w celu jak najdłuższego utrzymania osób zależnych w środowisku.
- 3) Prowadzenie grup wsparcia dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorujących oraz ich rodzin.
- 4) Zainicjowanie przez władze samorządowe, we współpracy ze służbą zdrowia oraz organizacjami obywatelskimi, działań zmierzających do rozszerzenia oferty usług opiekuńczych i leczniczych dla mieszkańców, w szczególności poprzez utworzenie:
 - a) Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego przeznaczonego dla pacjentów przewlekle chorych, niepełnosprawnych, w podeszłym wieku oraz pacjentów apalicznych (bez kontaktu z otoczeniem) wymagających kompleksowej, całodobowej opieki;
 - b) domu opieki, domu spokojnej starości lub hospicjum z całodobową opieką medyczną (paliatywną), psychologiczną, socjalną i duchową;
 - c) oddziału rehabilitacyjnego, geriatrycznego oraz odpowiednich poradni funkcjonujących przy Szpitalu Powiatowym.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, Starostwo Powiatowe w Pisz, SPZOZ Szpital Powiatowy w Pisz, PCPR, WTZ, organizacje pozarządowe i kościelne, i inne							

Cel szczegółowy IV.3: Stworzenie otoczenia społecznego przyjaznego osobom starszym oraz niepełnosprawnym

Działania:

- 1) Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej, a także miejscach powszechnie uczęszczanych (ulice, skwery, sklepy itp.).
- 2) Organizacja usług wspierających osoby niepełnosprawne – w zależności od potrzeb zatrudnienie np. tłumacza osoby głuchoniemej, przewodnika osoby niewidomej, asystenta osoby niepełnosprawnej.
- 3) Realizacja akcji i imprez lokalnych służących integracji oraz przełamywaniu stereotypów dotyczących osób starszych i niepełnosprawnych wśród społeczeństwa.
- 4) Promocja i wsparcie oddolnych inicjatyw na rzecz osób starszych, chorujących i niepełnosprawnych na terenach wiejskich, w szczególności uwzględniających wykorzystanie istniejącej infrastruktury (świetlice wiejskie, szkoły).
- 5) Upowszechnianie pomocy sąsiedzkiej oraz wolontariatu na rzecz osób starszych, przewlekle chorujących i niepełnosprawnych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, PDK, MGBP, MZP, MGOSiR, sołectwa, organizacje pozarządowe i kościelne i in.							

Priorytet V. Aktywne i zintegrowane społeczności lokalne

Kapitał społeczny to potencjał norm, wartości i zachowań, tworzący podstawę relacji społecznych opartych na zaufaniu i współpracy, które sprzyjają kreatywności, wymianie wiedzy oraz rozwojowi, przyczyniają się bowiem do osiągania celów, których osoby indywidualne nie byłyby w stanie samodzielnie zrealizować. Należy zauważyć, że Gmina Pisz charakteryzuje się w tym zakresie wystarczającym poziomem kapitału przetrwania i adaptacji, o czym paradoksalnie może świadczyć zidentyfikowany dysonans pomiędzy dobrą jakością życia mieszkańców a wysoką skalą problemów społecznych, w tym przede wszystkim bezrobocia („szara strefa”). Należy z jednej strony docenić umiejętność ludzi dostosowywania się do sytuacji, ich zdolność adaptacji do zmiennych warunków otoczenia, a z drugiej wskazać, iż te elementy kapitału społecznego nie sprzyjają w dostatecznym stopniu rozwojowi, a nawet mogą go hamować.

Tym, na czym w sferze oddolnej aktywności mieszkańców powinno najbardziej zależeć instytucjom kreującym gminną politykę społeczną, jest wzmacnianie kapitału sieciowego i relacyjnego, budowanie postaw wzajemnego szacunku i zaufania, podnoszenie zdolności do współpracy oraz poczucia wspólnoty. Dlatego też działania w ramach priorytetu V SRPS będą ukierunkowane przede wszystkim na kształcenie wiedzy i kompetencji sprzyjających samoorganizacji, kooperacji oraz dbałości o otoczenie, promowanie postaw i wartości takich jak tolerancja, otwartość, innowacyjność, kreatywność oraz lokalny patriotyzm, jak również szersze włączanie mieszkańców (w tym osób bezdomnych, opuszczających zakłady karne oraz innych grup marginalizowanych) w życie społeczne i publiczne, w tym współdecydowanie o sprawach ważnych dla społeczności lokalnej.

Cel strategiczny V: Lepsze warunki dla aktywności i włączenia w społecznościach lokalnych Gminy Pisz

Cel szczegółowy V.1: Wzmocnienie tożsamości i odpowiedzialności mieszkańców za otoczenie życia

Działania:

- 1) Realizacja badań społecznych, w szczególności w formie badań sondażowych opinii publicznej, mających na celu lepsze poznanie rzeczywistości społecznej, w tym przyczyn i skutków problemów lokalnych w oczach mieszkańców oraz pomysłów i propozycji na ich rozwiązanie.
- 2) Wykorzystywanie konsultacji społecznych przy podejmowaniu przez władze samorządu Gminy decyzji dotyczących aktów prawnych (ich zmiany lub uchwalania nowych), inwestycji lub innych przedsięwzięć, które będą miały wpływ na życie codzienne i pracę obywateli.

- 3) Aktywne włączanie mieszkańców w planowanie i realizację inicjatyw lokalnych takich jak uroczyste obchody świąt narodowych, wydarzenia nawiązujące do lokalnych zwyczajów i tradycji, konkurs na najczystsza wieś/posesję, najładniejszy wieniec dożynkowy.
- 4) Edukacja ekologiczna mieszkańców Gminy realizowana w różnorodnych formach (szkolnych i pozaszkolnych), mająca na celu podniesienie poziomu świadomości ekologicznej, kształtowanie postaw dbania o środowisko naturalne oraz promocję odnawialnych źródeł energii.
- 5) Organizacja, we współpracy z Policją, Strażą Miejską i Państwową Strażą Pożarną, akcji podnoszących świadomość mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa publicznego.
- 6) Prowadzenie w społecznościach lokalnych kampanii mających na celu przeciwdziałanie wystąpieniu chorób cywilizacyjnych (np. cukrzyca, alergia, nadciśnienie, nowotwór) oraz sprzyjających wczesnemu ich wykrywaniu poprzez wydawanie ulotek i broszur informacyjnych, organizację spotkań i pogadanek z lekarzami, przeprowadzanie badań profilaktycznych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, placówki oświatowe, PDK, MGBP, MZP, sołectwa, NZOZ, Policja, Straż Miejska, Państwowa Straż Pożarna, organizacje pozarządowe i kościelne, i in.							

Cel szczegółowy V.2: Podniesienie poziomu integracji społecznej

Działania:

- 1) Realizacja Programów Aktywności Lokalnej i innych instrumentów służących integracji oraz organizowaniu społeczności lokalnej, uwzględniających środowiskową pracę socjalną, animację lokalną, streetworking.
- 2) Rozwój infrastruktury wsparcia dla osób bezdomnych poprzez zwiększenie liczby miejsc w noclegowni działającej przy MGOPS, utworzenie miejsc dla kobiet bezdomnych, natomiast w dalszej perspektywie czasowej – utworzenie i prowadzenie noclegowni całorocznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, placówki oświatowe, PDK, MGBP, MZP, sołectwa, organizacje pozarządowe i kościelne							

Cel szczegółowy V.3: Wzrost aktywności społecznej

Działania:

- 1) Ułatwienie dostępu do informacji publicznej poprzez bieżące zamieszczanie na stronie internetowej www.pisz.pl oraz w Biuletynie Informacji Publicznej m.in. terminarza

wydarzeń lokalnych realizowanych przez sołectwa oraz instytucje i organizacje lokalne, sprawozdań z realizacji programów współpracy Gminy z organizacjami pozarządowymi oraz innych dokumentów ważnych dla rozwoju aktywności obywatelskiej.

- 2) Tworzenie warunków do rozwoju oddolnej aktywności mieszkańców poprzez fundusze sołeckie, wdrażanie budżetu obywatelskiego, finansowanie inicjatyw lokalnych, jak również wsparcie rzeczowe, organizacyjne i finansowe zadań użyteczności publicznej realizowanych przez organizacje pozarządowe i kościelne.
- 3) Zapewnienie dostępu do porad obywatelskich i prawnych.
- 4) Prowadzenie działań edukacyjnych w formie szkoleń, warsztatów, debat, seminariów, wizyt studyjnych itp. adresowanych do lokalnych liderów oraz członków organizacji pozarządowych, mających na celu podnoszenie ich kompetencji w zakresie zarządzania i marketingu, rachunkowości, pozyskiwania środków na działalność (projekty, fundraising).

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji działań	1							
	2							
	3							
	4							
Podmioty realizujące	UM, MGOPS w Pisz, organizacje pozarządowe i kościelne							

Priorytety SRPS są ze sobą ściśle powiązane. Wdrożenie założeń jednego priorytetu będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych, dlatego też należy je rozpatrywać łącznie jako elementy składowe wizji rozwoju społecznego Gminy.

9. Wdrażanie i monitoring SRPS

Wdrażanie SRPS uwzględniać będzie zasady horyzontalne wskazane w rozdziale 7, a także cele, kierunki i harmonogramy działań opisane w rozdziale 8. Z uwagi na specyfikę inicjatyw zawartych w dokumencie, w większości przypadków ich realizacja odbywać się będzie w sposób ciągły i systematyczny w ramach czasowych obowiązywania SRPS.

Przekrojowy charakter SRPS powoduje, iż jej wdrażanie leży w kompetencji wielu instytucji i podmiotów publicznych oraz niepublicznych. Główną rolę, rzecz jasna, będzie odgrywać Gmina Pisz poprzez swoje władze (Burmistrz, Rada Miejska), jednostki organizacyjne (UM, MGOPS w Pisz, OPiT w Pisz, placówki oświatowe, MGOSiR, instytucje kultury, spółki, Straż Miejską) oraz jednostki pomocnicze (sołectwa). Jednakże misja Gminy nie byłaby możliwa w pełni do zrealizowania bez współpracy z Samorządami Powiatu Piskiego i Województwa Warmińsko-Mazurskiego, administracją rządową, instytucjami rynku pracy, służbą zdrowia, Policją, Państwową Strażą Pożarną, podmiotami ekonomii społecznej oraz przedsiębiorcami. Należy zaznaczyć, że dla poszczególnych instytucji i organizacji zapisy Strategii są w różnym stopniu wiążące, jednakże skuteczne i efektywne działanie oraz współdziałanie wyżej wymienionych podmiotów jest warunkiem osiągnięcia sukcesu w realizacji celu nadrzędnego SRPS.

Zgodnie z art. 110 ust. 4 ustawy o pomocy społecznej, **za koordynację wdrażania SRPS odpowiedzialny będzie MGOPS w Pisz**. Zadania MGOPS w Pisz w tym zakresie będą miały charakter:

- planistyczny – polegający na operacjonalizacji zapisów SRPS w postaci programów pomocy społecznej oraz bardziej szczegółowych planów, a także uzgadnianie/negocjowanie zadań związanych z realizacją priorytetów z podmiotami sektora publicznego, prywatnego i społecznego;
- monitorujący – polegający na regularnej weryfikacji poziomu osiągnięcia celów strategicznych oraz zakresu realizowanych działań, poniesionych nakładów i wskaźników;
- informacyjny – polegający na przekazywaniu wyżej wymienionych informacji władzom Gminy oraz opinii publicznej;
- ewaluacyjny i wnioskodawczy – mający na celu ocenę procesu wdrażania SRPS (w kontekście zmieniających się warunków zewnętrznych), a także przedkładanie władzom Gminy stosownych wniosków o podjęcie decyzji korygujących oraz dokonanie aktualizacji dokumentu.

Realizując wyżej wymienione zadania, MGOPS w Pisz będzie współpracować z Zespołem zadaniowym ds. realizacji i monitoringu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Pisz na lata 2014-2020. Zespół ten zostanie powołany zarządzeniem Burmistrza Pisz, które określi skład, zadania oraz tryb pracy zespołu. Istotne jest, aby oprócz pracowników MGOPS w Pisz znaleźli się w nim przedstawiciele kluczowych instytucji działających w obszarze polityki społecznej, w szczególności UM, OPiT w Pisz, instytucji oświaty i kultury, a także organizacji sektora pozarządowego.

9.1. Źródła finansowania SRPS

Zidentyfikowane w SRPS cele i działania z zakresu rozwiązywania problemów społecznych wymagają odpowiednich źródeł finansowania. Jednakże z uwagi na bardzo szeroki zakres tematyczny SRPS, siedmioletni okres obowiązywania dokumentu, zmieniające się potrzeby, możliwości finansowania oraz uwarunkowania zewnętrzne, a także z uwagi na konkursowy charakter wielu programów, określenie wysokości środków potrzebnych do realizacji zadań (zarówno po stronie dochodów jak i wydatków) nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe. Przewidywane źródła finansowania SRPS to m.in.:

- Budżet Gminy Pisz
- Budżety Powiatu Piskiego i Województwa Warmińsko - Mazurskiego
- Budżet państwa
- Fundusz Pracy
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER)
- Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury 2014-2020 (RPO)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020
- NFZ
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- Instrument finansowy LIFE+
- Program wsparcia budownictwa socjalnego ze środków Funduszu Dopłat (BGK)
- Program dostarczania żywności FEAD (Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym)
- Program Leonardo da Vinci
- Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
- Granty dla organizacji pozarządowych i kościelnych
- Środki prywatne (darowizny, datki, mechanizm 1%, środki własne organizacji społecznych i przedsiębiorców)

Przewiduje się, iż spośród wyżej wymienionych, główne znaczenie będą odgrywały środki własne Gminy, budżet państwa (zwłaszcza w części przeznaczonej na pomoc i integrację społeczną oraz politykę rynku pracy), a także fundusze unijne przeznaczone na realizację polityki spójności w latach 2014-2020. Inwestycje w rozwój gospodarczy, wzrost zatrudnienia i aktywną integrację społeczną będą finansowane przez Europejski Fundusz Społeczny w ramach PO WER i RPO. Istotne będzie również pozyskiwanie, w sposób komplementarny, dotacji z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności czy Europejskiego Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich na inwestycje „twarde” – w drogi, remonty budynków, zakup sprzętu i wyposażenia itp.

9.2. Monitorowanie i ewaluacja SRPS

Monitoring i ewaluacja są niezbędnymi elementami planowania strategicznego, ponieważ prowadzą do uzyskania oceny sytuacji społecznej Gminy. W związku z tym, zapisy zawarte w SRPS będą przedmiotem procesu monitorowania, czyli gromadzenia i analizowania wiarygodnych, ilościowych i jakościowych informacji na temat podjętych działań i oceny poziomu realizacji wyznaczonych celów. Proces ten będzie odbywał się w sposób systematyczny równolegle z wdrażaniem SRPS.

Monitoring skupia się na dwóch zasadniczych obszarach:

- rzeczowym (merytorycznym), czyli postępie w realizacji zaplanowanych działań pod względem terminowości wykonania oraz osiągniętych efektów;
- finansowym, obejmującym zarządzanie środkami przyznanymi na realizację poszczególnych działań/projektów, zwłaszcza pod kątem efektywności wydatków.

Przedmiotem monitoringu będą określone wskaźniki jako obserwowalne/mierzalne cechy faktów, zdarzeń czy stanów, pokazujące, w jakim stopniu zostały zrealizowane założone działania, produkty i rezultaty.

W odniesieniu do celu nadrzędnego SRPS, czyli poprawy jakości życia mieszkańców Gminy Pisz, będą ponadto monitorowane wskaźniki oddziaływania, pokazujące kontekst społeczno-ekonomiczny wdrażania SRPS.

Planowane do monitorowania **wskaźniki oddziaływania** to:

- 1) Liczba ludności Gminy, w tym w podziale na płeć;

- 2) Wskaźniki przyrostu naturalnego, w tym urodzenia żywe i zgony na 1000 ludności;
- 3) Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym (struktura ludności według ekonomicznych grup wieku);
- 4) Liczba mieszkań oddanych do użytkowania;
- 5) Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności;
- 6) Odsetek dzieci w wieku 0-3 lata objętych opieką w żłobkach;
- 7) Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w Gminie;
- 8) Udział % szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów;
- 9) Wysokość dochodów (w tym dochodów własnych) oraz wydatków (w tym wydatków majątkowych) Gminy Pisz w przeliczeniu na 1 mieszkańca;
- 10) Stopa przestępczości w powiecie piskim;
- 11) Liczba wykroczeń popełnionych na terenie Gminy;
- 12) Stopa bezrobocia w powiecie piskim;
- 13) Liczba bezrobotnych na terenie Gminy, w tym w podziale na grupy w szczególnej sytuacji na rynku pracy;
- 14) Struktura socjodemograficzna bezrobotnych;
- 15) Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, w tym liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz liczba organizacji pozarządowych;
- 16) Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym udzielono pomocy i wsparcia w ramach pomocy społecznej, w tym w podziale według powodu przyznania pomocy;
- 17) Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej w ogóle ludności Gminy;
- 18) Kwota zasiłków wypłaconych z pomocy społecznej;
- 19) Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci;
- 20) Kwota świadczeń rodzinnych wypłaconych w roku ogółem.

Źródłem pozyskania informacji o wskaźnikach oddziaływania będą bazy GUS (BDL, Portal Strateg), a także statystyki MGOPS w Pisz i PUP.

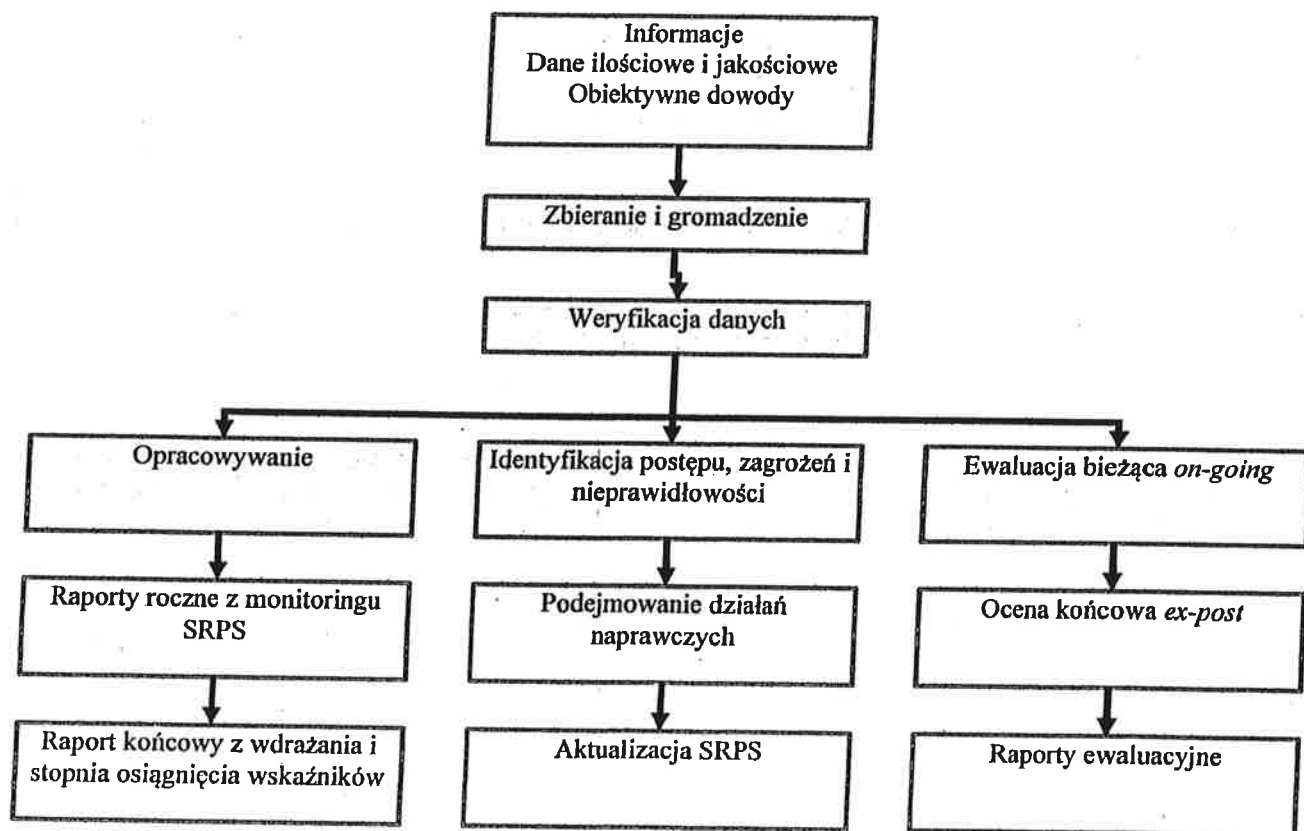
Planowane do monitorowania **wskaźniki realizacji SRPS** to w szczególności:-

- 1) Liczba nowych mieszkań socjalnych;
- 2) Liczba utworzonych mieszkań chronionych
- 3) Liczba utworzonych placówek wsparcia dziennego;
- 4) Liczba utworzonych domów dziennego pobytu dla osób starszych;
- 5) Liczba nowo utworzonych miejsc w noclegowni;
- 6) Liczba utworzonych żłobków;
- 7) Liczba obiektów użyteczności publicznej, w których zlikwidowano bariery architektoniczne;
- 8) Liczba zrealizowanych inicjatyw (kursów, szkoleń, warsztatów, zajęć kulturalnych i sportowych, akcji, kampanii, kolonii i obozów, wycieczek itd.);
- 9) Liczba udzielonych porad i konsultacji;
- 10) Liczba przeprowadzonych mediacji rodzinnych;
- 11) Liczba zrealizowanych programów profilaktycznych oraz terapeutycznych;
- 12) Liczba zrealizowanych kontraktów socjalnych i programów aktywności lokalnej;
- 13) Liczba działających grup wsparcia i grup samopomocy;
- 14) Liczba przeprowadzonych konsultacji społecznych;
- 15) Liczba osób i rodzin, którym udzielono wsparcia;
- 16) Liczba osób, które dzięki wsparciu podjęły zatrudnienie lub założyły własną działalność gospodarczą;
- 17) Liczba mieszkańców Gminy, którzy założyli lub przystąpili do spółdzielni socjalnej;

- 18) Liczba utworzonych spółdzielni socjalnych na terenie Gminy Pisz;
- 19) Liczba mieszkańców Gminy świadczących pracę w formie wolontariatu;
- 20) Wysokość wypłaconych stypendiów dla uzdolnionej młodzieży;
- 21) Wysokość środków budżetu Gminy przeznaczonych na fundusze sołeckie;
- 22) Wysokość dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym z budżetu Gminy.

Źródłem pozyskania informacji o wskaźnikach realizacji SRPS będą badania ankietowe w oparciu o odpowiednio przygotowany formularz, wysyłany do podmiotów realizujących działania SRPS.

Monitoring SRPS będzie prowadzony raz w roku przez MGOPS w Piszach we współpracy z Zespołem zadaniowym, którego rolą będzie wsparcie MGOPS w Piszach w pozyskiwaniu niezbędnych danych i ich weryfikacja, a także opiniowanie uzyskanych w ten sposób wyników. Badania ankietowe będą prowadzone raz w roku, w każdym pierwszym półroczu następującym po roku, którego monitoring będzie dotyczyć. Efektem monitoringu będą raporty roczne, przedkładane Burmistrzowi Piszach oraz Radzie Miejskiej w Piszach. Na schemacie poniżej zaprezentowano etapy procesu monitoringu i ewaluacji SRPS.

Raporty roczne z monitorowania SRPS będą kluczowym źródłem informacji dla ewaluacji bieżącej (*on-going*) oraz końcowej (*ex-post*). Ewaluacje okresowe będą miały na celu usprawnianie wdrażania SRPS, poprzez wskazywanie kierunków ewentualnych zmian w zapisach projektowych. Ewaluacja końcowa powinna natomiast skupić się na całościowej ocenie realizacji SRPS z perspektywy zakładanych celów i wypracowanych efektów w odniesieniu do istotnych kryteriów oceny takich, jak skuteczność, użyteczność, efektywność czy trwałość. Ewaluacja SRPS może być prowadzona zarówno poprzez ewaluację wewnętrzną (samoewaluację), jak i ewaluację zewnętrzną zleconą niezależnemu podmiotowi profesjonalnie zajmującemu się badaniami ewaluacyjnymi.

